

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ, 1862.

ΤΟΜΟΣ ΙΓ'.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 304.

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΔΙΠΛΩΜΑΤΑ.

Ἐξεδόθησαν ἐσχάτως ἐν Νεαπόλει τῆς Ἰταλίας τρία μέχρι τοῦ νῦν ἀνέκδοτα βυζαντινὰ διπλώματα, ἐξαχθέντα ἐκ τῶν Μεγάλων Ἀρχείων τῆς πόλεως ἐκείνης (1). Ἐξελέξατο δὲ ταῦτα μεταξὺ πολλῶν ἄλλων ὁ ἐκδότης χάριν λέγει εὐγνωμοσύνης ὡς ἀφορῶντα εἰς Γεώργιον τὸν Γεμιστὸν, τὸν τοσαῦτα εὐεργετήσαντα τὴν Ἰταλίαν κατὰ τὴν ΙΕ' ἑκατονταετηρίδα διὰ τε συγγραμμάτων καὶ διδασκαλίας.

Ὁ Γεμιστὸς εἶναι ὡς γνωστὸν ὁ Πλήθων ἐκεῖνος, ὁ ἐξελληνίσας τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὅπως προσομιᾶση τὸ τοῦ Πλάτωνος, οὗτινος ἦτο θερμὸς θιασώτης καὶ θαυμαστάς. Γνωστὸν πρὸς τούτους ὅτι ὁ Πλήθων, ἀποδίδων ἴσως τὴν πτώσιν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, ἐπεχείρησε νὰ δημιουργήσῃ ἄλλην, τῆς ὁποίας τὰ δόγματα, τοὺς κανονισμοὺς καὶ τοὺς ὕμνους εὐρίσκωμεν ἐν μέρει ἐν τῇ Π. Πλήθωνος νόμων συγγραφῇ, ἣν ἀνέκδοτον τέως ὄυσαν ἐξέδωτο πρὸ τεσσάρων ἐτῶν ἐν Παρισίοις ὁ σοφὸς ἑλληνοιστὴς Alexandre.

Τοῦ πονήματος τούτου τὸ πλεῖστον μέρος παρε-

δόθη τῷ πυρὶ ὑπὸ Γεωργίου τοῦ Σχολαρίου, τοῦ καὶ Γενναδίου, ὅστις ὑπολαμβάνων τὸ φιλοσοφικὸν τοῦ Ἀριστοτέλους σύστημα συμφωνότερον πρὸς τὴν χριστιανικὴν θεολογίαν, διεφέρετο πρὸς τὸν Πλήθωνα. Ἐπὶ τούτου συνέγραψε καὶ πόνημα, τὸ Κατὰ τῶν Π. Πλήθωνος ἀποριῶν ἐπ' Ἀριστοτέλει, τὸ ὁποῖον καὶ αὐτὸ, κείμενον μέχρι ἐσχάτων ἀνέκδοτον, ἐδημοσίωσεν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ ἐπίσης τῆς Γαλλίας ὁ ἡμέτερος Μηνᾶς Μηνωίδης.

Ἐκ τῶν τριῶν τούτων ἐγγράφων τὸ μὲν εἶναι Χρυσόβουλλον, τὰ δὲ δύο ἄλλα Ἀργυρόβουλλα. Καὶ Χρυσόβουλλα μὲν ἢ Χρυσόβουλλοὶ λόγοι ἐκκαλοῦντο τὰ τῶν αὐτοκρατόρων ψηφίσματα, διότι ἐξήρτηντο ἀπ' αὐτῶν σφραγίδες χρυσαῖ, Ἀργυρόβουλλα δὲ τὰ τῶν δεσποτῶν, διότι αἱ σφραγίδες ἦσαν ἐξ ἀργύρου. Τοιοῦτον ἔθος καὶ σήμερον ἐπικρατεῖ ἐπὶ τῶν διεθνῶν συνθηκῶν καὶ ἄλλων τινῶν ἐπιστήμων ἐγγράφων.

Τὸ Χρυσόβουλλον φέρει τὴν ὑπογραφήν Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου, ἀδελφοῦ Κωνσταντίνου τοῦ τελευταίου, αὐτοῦ ἐκείνου τοῦ μεταβάντος εἰς Φλωρεντίαν χάριν ἐνώσεως τῶν δύο ἐκκλησιῶν ἐκ τῶν ἄλλων δὲ δύο τὸ μὲν ὑπεγράφη ὑπὸ « Θεοδώρου ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ εὐσεβοῦς δεσπότης Παλαιολόγου τοῦ πορφυρογεννήτου, τὸ δὲ ὑπὸ « Δημητρίου ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ εὐσεβοῦς δεσπότης Παλαιολόγου τοῦ πορφυρογεννήτου. » Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐξεδόθη τὸ 1428,

(1) Illustrazione di tre diplomi bizantini del grande archivio di Napoli per Pasquale Placido, allunno Storico - diplomatico nello stesso archivio. Napoli 1862.

τὸ δὲ τοῦ Θεοδώρου τὸ 1427 καὶ τὸ τοῦ Δημητρίου τὸ 1450.

Καὶ ὁ Θεόδωρος καὶ ὁ Δημήτριος ἦσαν ἀδελφοὶ τοῦ Ἰωάννου καὶ τοῦ Κωνσταντίνου. Κατ' ἀρχὰς ὁ Θεόδωρος ἀνηγορεύθη Δεσπότης τοῦ Μωρέως, τὸ δὲ 1444, παραχωρήσας τὸ κράτος εἰς τὸν Κωνσταντῖνον πρὶν ἢ οὗτος ἀναβῆ εἰς τὸν καταρρέοντα θρόνον τοῦ Βυζαντίου, μετέβη ὡς δεσπότης εἰς Σηλυβρίαν ὕπου καὶ ἀπέθανεν ὑπὸ λοιμοῦ.

Ἀναγορευθέντος τοῦ Κωνσταντίνου αὐτοκράτορος, διεδέχθη αὐτὸν εἰς τὴν δεσποτείαν τῆς Πελοποννήσου ὁ ἀδελφὸς Δημήτριος ἄλλ' ὅτε ἐπεσεν ἡ Κωνσταντινούπολις, μὴ ἔχων ἱκανὴν δύναμιν ν' ἀντιπαραταχθῆ εἰς τὸν φοβερὸν κατακτητὴν, παρέδωκε καὶ ἑαυτὸν καὶ τὸ Κράτος καὶ τὴν θυγατέρα τῷ νικητῇ. Μεταβὰς δὲ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Θωμᾶ εἰς Ἀδριανούπολιν, ἐνεδύθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα μετονομασθεὶς Δαυὶδ, καὶ ἀπέθανε τὸ 1471 ἔτος.

Μεταφέροντες καὶ ἡμεῖς ἐνταῦθα τὰ τρία τῶν τριῶν ἀδελφῶν διπλώματα, κρίνομεν ἀναγκαῖον νὰ προσθέσωμεν ἐν συντόμῳ καὶ ἄλλας τινὰς ἐξηγήσεις.

Κατὰ τίνα τρόπον ὑπέγραψον οἱ ἡμέτεροι αὐτοκράτορες ἔμαθεν ἤδη ὁ ἀναγνώστης ἀπὸ τῆς πανομοιότηπου ὑπογραφῆς Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου, τὴν ὁποίαν ἐξεδώκαμεν τὴν 1 Αὐγούστου τοῦ ἐνεστῶτος ἔτους (φυλλάδ. 297). Ὡς ἐκεῖ φαίνεται, ὁ αὐτοκράτωρ οὐ μόνον τὴν ὑπογραφὴν ὀλόκληρον ἔθετεν ἰδίᾳ χειρὶ, ἀλλὰ καὶ τὴν λέξιν λόγος παρὰ τὸ Χρυσόβου.Ι.Ιος, καὶ τὸν μῆνα καὶ μέρος τῆς ἡμερομηνίας· ταῦτα δὲ πάντα ἐρυθρὰ, διὰ κινναβάρους.

Ἐρυθρὰ καὶ ἰδιόχειρος ἦτο καὶ τῶν Δεσποτῶν ἡ ὑπογραφὴ, ἀλλὰ μόνον αὐτῇ.

Τὸ ἔθος τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ ὑπογράφεσθαι διὰ κινναβάρους χρονολογεῖται ἀπ' αὐτῆς τῆς Ζ' ἑκατονταετηρίδος, ὅτε ὁ Ἰουστινιανὸς ὑπέγραψε τὰ πρακτικὰ τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου. Τὸ ἔθος δὲ τοῦτο καθιερώθη καὶ διὰ νόμου ὅθεν τὰ μὲν αὐτοκρατορικὰ ψηφίσματα δὲν εἶχον κύρος ἐὰν δὲν ἔφερον τὴν ὑπογραφὴν ἐρυθρὰν, οἱ δὲ τολμῶντες νὰ μεταχειρισθῶσιν ὑπογραφόμενοι κιννάβαριν, κατεδικάζοντο εἰς θάνατον ἦτο δὲ ἡ τιμωρία αὐστηρὰ, διότι ὁ ἐρυθρὰ ὑπογραφόμενος ἐθεωρεῖτο ἀποστάτης, περὶ τὸν θρόνον ἐποφθαλμιῶν. Ἴδου διὰ τί τὸ χρώμα δι' οὗ ὑπεγράφοντο οἱ αὐτοκράτορες ὠνομάσθη encaustum sacrum ἢ ἱερὰ μελάνη.

Τὸ προνόμιον τοῦ ὑπογράφεσθαι ἐρυθρὰ παρεχωρήθη περὶ τὰ μέσα τῆς ΙΑ' ἑκατονταετηρίδος καὶ εἰς τοὺς ἡγεμονόπαιδας, καὶ εἰς αὐτοὺς ἔτι τοὺς ἀνωτάτους ἀξιωματικούς τοῦ στέμματος· δὲν ἐπεδαψιλεύθη ὁ μῶς καὶ τὸ μνηρολογεῖν ἡ διάκρισις αὐτῇ ἐτηρήθη μέχρι τέλους, καὶ ἰδὸν διὰ τί εἰς τὰ δύο προκείμενα ἀργυροβούλλα μόναι αἱ ὑπογραφαὶ εἶναι ἐρυθραί.

Σημειώτέον δὲ καὶ τοῦτο ὅτι, ἐνῷ οἱ αὐτοκράτορες ὑπεγράφοντο « βασιλεῖς καὶ αὐτοκράτορες Ῥωμαίων », οἱ δεσπότες δὲν ἀνέφερον τὸ μέρος ὕπου ἐδέσποζον.

† Κωνσταντῖν ὁ Κῦρ ὁ Θεόδωρος ὁ Πορφυρογέννητος Δεσπότης Παλαιολόγος

Πλὴν τούτου οἱ μὲν αὐτοκράτορες ἐλάμβανον τὸ ἐπίθετον πιστός, οἱ δὲ δεσπότες τὸ εὐσεβής καὶ πορφυρογέννητος.

Ἐκτὸς τῆς ὑπογραφῆς τοῦ Κωνσταντίνου, τὴν ὁποῖαν, ὡς προείρηται, ἐδημοσιεύσαμεν πρὸ τριῶν μηνῶν, ἔχομεν καὶ τὴν παρατιθεμένην, ἀντιγραφεῖσαν παρ' ἀργυροβούλλου ἐκδοθέντος ὅτε ἦτο δεσπότης Πελοποννήσου. Τῆς δευτέρας ταύτης ὑπογραφῆς τὸ πρωτότυπον εἶχεν ἀνά χειρας ὁ ἐκ τῶν ἡμετέρων πολυμαθῆς Σπυρίδων ὁ Ζαμπέλιος ἄλλ' ὡς καὶ αὐτὸς, οὕτω καὶ ἡμεῖς, ἀμφιβάλλομεν ἂν εἶναι ἰδιόχειρος τοῦ Κωνσταντίνου· διότι οὐ μόνον φαίνεται ἀνόμιος πρὸς τὴν ἄλλην, ἀλλὰ καὶ καλλιγράφου χεῖρα κκαταγγέλλει· καὶ ἐὰν δὲν ἐλησημονήσαμεν, ἦτο μέλαινα, παρὰ τὰ νενομισμένα.

Ὁ ἰταλὸς ἐκδότης τῶν τριῶν τούτων ἐγγράφων συνεξέδοτο καὶ μετάφρασιν αὐτῶν λατινικὴν καὶ διαφόρους σημειώσεις ἱστορικὰς, τοπογραφικὰς καὶ γλωσσολογικὰς, ἀναγκαῖας ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς τοὺς ξένους ἀναγνώστας· οὐχὶ δὲ καὶ εἰς ἡμᾶς· ἀποδεικνύουσι δὲ αὐταὶ τὸ ἐμβριθὲς τοῦ ἀνδρός, ὅστις θέλει βεβῶνως εὐεργετήσῃ τὴν φιλολογίαν ἐὰν δημοσιεύσῃ καὶ ἄλλα ἀνέκδοτα.

Ἴδου τὰ τρία διπλώματα Ἔτος 1427.

† Ἡ βασιλεία μου τὸν παρόντα ἀργυροβούλλον ὄρισμὸν αὐτῆς ἀπολύει, δι' οὗ δὴ καὶ διορίζεται ὡς ἂν κρατῆ καὶ κεφαλατικῆ ὁ οἰκεῖος τῆ βασιλείᾳ μου κύρ Γεώργιος ὁ Γεμιστὸς τὸ κάστρον καὶ τὴν χώραν τοῦ φαναρίου, μετὰ πάσης τῆς αὐτοῦ νομῆς καὶ συνηθείας καὶ περιοχῆς, λαμβάνον κατ' ἔτος ἐντὸς τοῦ προσοδίου αὐτοῦ πάντα τὰ δίκαια τοῦ κεφαλατικίου τῆς αὐτῆς χώρας, τὰς μύζας καὶ εἰ τι ἄλλον ὀφείλουσι οἱ ἔποικοι τῆς αὐτῆς χώρας αὐθεντικὸν δίκαιον χωρὶς μόνης τῆς τοῦ φλωριατικοῦ δόσεως, ἧτις ὀφείλει εἶναι τοῦ δημοσίου, καὶ οὐδὲν ἔχει εἰς τὰ αὐτὰ παρὰ τινος τὴν τυχοῦσιν διενόχλησιν ἢ παρασάλευσιν, ἀλλὰ ἀπολαύῃ πάσης ἀνενοχλησίας καὶ δεφενδεύσεως τῇ ἰσχύει καὶ δυνάμει τοῦ παρόντος ἀργυροβούλλου ὄρισμοῦ τῆς βασιλείας μου, κρατῶν καὶ κεφαλατικῶν αὐτῷ ὡς ἄνωθεν εἴρηται παρ' ὄλην αὐτοῦ τὴν ζωὴν καὶ ἐκδουλεύων ὀφείλει, καὶ μετὰ τὴν αὐτοῦ τελετὴν, ἵνα κρατῶσι καὶ κεφαλατικεύωσι τὸ τοιοῦτον κάστρον καὶ τὴν χώραν τοῦ φαναρίου καὶ οἱ γνήσιοι παῖδες αὐτοῦ ὅ τε κύρ Δημήτριος καὶ ὁ κύρ Ἀνδρόνικος παρ' ὄλην αὐτῶν τὴν ζωὴν κατὰ τὸν ἀναγεγραμμένον τρόπον ὡς καὶ οἱ τούτων παῖδες καὶ εἰ μὲν φανῶσιν ἄξιοι περισσοτέρως εὐεργεσίας, ἵνα γένηται εἰς αὐτούς, εἰ δὲ μὴ, ἵνα λαμβάνωσιν εἰς προσόδιον αὐτῶν κατ' ἔτος πάσας τὰς ἀναγεγραμμένας δόσεις χωρὶς μόνης τῆς τοῦ φλωριατικοῦ δόσεως, ἧτις ὀφείλει εἶναι τοῦ δημοσίου καὶ ἐκδουλεύωσι τῇ βασιλείᾳ ἡμῶν τὴν ἀνήκουσαν ὑπὲρ τούτων δουλείαν. οἷος δὲ προτελευτήσῃ ἐκ τούτων, ἵνα ὁ ζῶν κατέχῃ καὶ τὴν τοῦ τεθνεώτος

μερίδα ἀναφαιρέτως καὶ ἀναποσπάσθως παρ' ὄλην αὐτοῦ τὴν ζωὴν. ἐπεὶ καὶ εἰς τὴν περι τούτων βεβαίωσιν καὶ ἀσφάλειαν αὐτῶν ἐγένετο πρὸς αὐτοὺς καὶ ὁ παρὼν ἀργυροβούλλος ὄρισμὸς τῆς βασιλείας μου ἀπολυθεὶς κατὰ μῆνα νοέμβριον τῆς ἐνισταμένης σ' ἰνδ. τοῦ ἐξακχιλιοστοῦ ἐνακκοιστοῦ λς' ἔτους ἐν ᾧ καὶ ἡ βασιλεία μου ὑπεσημῆνατο.

† Θεόδωρος ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ εὐσεβῆς δεσπότης παλαιολόγος ὁ πορφυρογέννητος †.

Ἔτος 1428.

† Ὁ οἰκεῖος τῆς βασιλείας μου κύρ Γεώργιος ὁ Γεμιστὸς, ἐνεράνισεν εἰς αὐτὴν ἀργυροβούλον τοῦ περιποθῆτου αὐταδέλφου τῆς βασιλείας μου πανευτυχιστάτου δεσπότη τοῦ πορφυρογεννήτου κυρίου Θεοδώρου τοῦ παλαιολόγου διαλαμβάνον, ἵνα ἔχῃ τὸ περι τὸ καστρίον χωρίον τὴν βρύσιν μετὰ τῆς αὐτοῦ νομῆς καὶ περιοχῆς, καὶ τὴν ἐξ αὐτοῦ πᾶσαν καὶ παντοίαν ἀποφέρηται καὶ ἀποκερδαίνῃ πρόσδοον. τὴν τε ὑπὲρ τοῦ κεφαλατικίου δηλονότι, καὶ τὰς δύο μείζας τὰ τε ἐν αὐτῷ ἐξαλειματικὰ στασία' καὶ πᾶν ἄλλο δημοσιακὸν δίκαιον. ἄνευ μὲν τῶν ὑπὲρ τοῦ ἐξαμιλίου ἀποταχθέντων ἢ ἀποταχθησομένων κεφαλαίων ἔχων ἄδειαν αὐξῆσαι καὶ βελτιοῦν αὐτὸ, κατὰ τὸν ἐνόντα τρόπον. ὁμοίως καὶ ὅσους ἂν προσφέρηται ἡ αὐτὸς ἢ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ ξένους, καὶ τοῦ δημοσίου ἀνεπιγνώσῃ καὶ προσκαθήσωσιν ἐκεῖσε ἐν τῷ τοιοῦτῳ χωρίῳ, ἵνα ἔχωσι καὶ αὐτοὺς κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον. μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ, καθέξῃ καὶ νεμηθήσεται τὸ αὐτὸ χωρίον μετὰ τῆς ἐν αὐτῷ γενησομένης ὑπὲρ αὐτοῦ αὐξήσεως, εἰς τῶν γνησίων παιδῶν καὶ κληρονόμων αὐτοῦ, ὁ προτιμότερος. καὶ τοῦτο γίνηται κατὰ διαδοχὴν εἰς τὸν ἐξῆς ἅπαντα χρόνον ὀφείλοντες τοῦ κατέχοντος αὐτὸ ἀεὶ ἀποδιδόναι ὑπὲρ αὐτοῦ, τὴν ἀνήκουσαν δουλείαν. (Ὁμοίως) ἐνεράνισε καὶ ἕτερον ἀργυροβούλον τοῦ εἰρημένου περιποθῆτου αὐταδέλφου τῆς βασιλείας μου, διαλαμβάνον ὡς ἂν κρατῆ καὶ κεφαλατικῆ ὁ εἰρημένος κύρ Γεώργιος ὁ Γεμιστὸς, τὸ κάστρον καὶ τὴν χώραν τοῦ φαναρίου μετὰ πάσης τῆς αὐτοῦ νομῆς καὶ συνηθείας καὶ περιοχῆς· λαμβάνων κατ' ἔτος ἐντὸς τοῦ προσοδίου αὐτοῦ, πάντα τὰ δίκαια τοῦ κεφαλατικίου τῆς αὐτῆς χώρας· τὰς τε μείζας· καὶ εἰ τι ἄλλο, ὀφείλουσιν οἱ ἔποικοι τῆς αὐτῆς χώρας βασιλικὸν δίκαιον· χωρὶς μόνης τῆς τοῦ φλωριατικοῦ δόσεως· μετὰ δὲ τὴν αὐτοῦ τελετὴν, ἵνα κρατῶσι καὶ κεφαλατικεύωσι τὸ τοιοῦτον κάστρον καὶ τὴν χώραν τοῦ φαναρίου καὶ οἱ γνήσιοι υἱοὶ αὐτοῦ παρ' ὄλην αὐτῶν τὴν ζωὴν, κατὰ τὸν ἀναγεγραμμένον τρόπον. ὀφείλοντες ἀποδιδόναι ὑπὲρ αὐτοῦ, τὴν ἀνήκουσαν δουλείαν. καὶ ἐὰν προτελευτήσῃ ὁ ἕτερος αὐτῶν, ἵνα ὁ ζῶν κατέχῃ καὶ τὴν τοῦ τεθνεώτος μερίδα παρ' ὄλην αὐτοῦ τὴν ζωὴν. ταῦτα δὴ οὖν τὰ ἀργυροβούλλα

ἐμφανίσας τῆ βασιλείᾳ μου ὁ εἰρημένος κύρ Γεώργιος ὁ Γεμιστός, παρεκάλεσεν ἵνα πορίσῃται καὶ χρυσόβουλον τῆς βασιλείας μου εἰς πλείονα τὴν αὐτοῦ ἀσφάλειαν. ἡ βασιλεία μου οὖν εὐμενῶς τὴν αὐτοῦ παράκλησιν προσδεξαμένη, τὸν παρόντα χρυσόβουλον λόγον ἐπιχωρηγεί καὶ ἐπιβραβεύει αὐτῷ. δι' οὗ εὐδοκεῖ θεοπίζει πρὸς ταῦτα καὶ διορίζεται ἵνα τὰ εἰρημένα ἀργυροβούλλα τοῦ περιποθῆτου αὐταδέλφου τῆς βασιλείας μου ἔχωσι τὸ κύρος· τὸ στέργον· καὶ τὸ βέβαιον· καὶ κατέχη ὁ εἰρημένος οἰκεῖος τῆς βασιλείας μου κύρ Γεώργιος ὁ Γεμιστός τὸ περὶ τὸ καστρίον χωρίον τὴν βρύσιν μετὰ πάντων τῶν εἰσοδημάτων αὐτοῦ, ἄνευ τῆς ὑπὲρ τοῦ ἐξαμιλίου μόνης δόσεως ὡς προεῖρηται· ἔχων ἄδειαν αὐξῆσαι καὶ βελτιοῦν αὐτὸ καὶ παραπέμπειν καὶ πρὸς τοὺς ἐξ αὐτοῦ γνησίους παῖδας, ἐπὶ τῷ παραπέμπειν καὶ πρὸς ἐκείνων τὸν ἴσον καὶ ὅμοιον τρόπον πρὸς τοὺς ἐξ αὐτῶν, κατὰ διαδοχὴν ἀδιάκοπον, εἰς τὸν ἐξῆς ἅπαντα χρόνον. ὀφειλόντων τῶν αἰεὶ κατεχόντων αὐτὸ, ἀποδιδόναι ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν ἀνήκουσαν δουλείαν. ὁμοίως ἵνα ἔχη ὁ εἰρημένος κύρ Γεώργιος ὁ Γεμιστός τὸ κάστρον καὶ τὴν χώραν τοῦ φαναρίου, λαμβάνων ἐντὸς τοῦ προσοδίου αὐτοῦ πάντα τὰ δίκαια τοῦ κεφαλατικίου τῆς αὐτῆς χώρας καὶ τὰς μείζας· καὶ ἡ τι ἄλλο ὀφείλουσιν οἱ ἔποικοι τῆς αὐτῆς χώρας βασιλικὸν δίκαιον. χωρὶς μόνης τῆς τοῦ φλωριατικοῦ δόσεως. μετὰ δὲ τὴν αὐτοῦ τελευτὴν, ἵνα κρατῶσι καὶ κεφαλατικεύωσι τὸ τοιοῦτον κάστρον καὶ τὴν χώραν τοῦ φαναρίου, καὶ οἱ γνήσιοι υἱοὶ αὐτοῦ παρ' ὅλην αὐτῶν τὴν ζωὴν κατὰ τὸν ἀναγεγραμμένον τρόπον. ὀφείλοντες ἀποδιδόναι ὑπὲρ αὐτοῦ, τὴν ἀνήκουσαν δουλείαν. καὶ ὅταν προτελευτήσῃ ὁ ἕτερος αὐτῶν, ἵνα ὁ ζῶν κατέχη καὶ τὴν τοῦ τεθνεώτος μερίδα παρ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ζωὴν. κατὰ τὴν περίληψιν καὶ ἰσχὺν καὶ δυνάμειν τῶν εἰρημένων ἀργυροβούλλων τοῦ περιποθῆτου αὐταδέλφου τῆς βασιλείας μου πανευτυχιστάτου δεσπότη, τοῦ πορφυρογεννήτου. τῆ γοῦν ἰσχύι καὶ δυνάμει τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου λόγου τῆς βασιλείας μου καθέξῃ ὁ εἰρημένος κύρ Γεώργιος ὁ Γεμιστός, τὸ περὶ τὸ καστρίον χωρίον τὴν βρύσιν μετὰ πάντων τῶν εἰσοδημάτων αὐτοῦ, ἄνευ τῆς ὑπὲρ τοῦ ἐξαμιλίου μόνης δόσεως ὡς προεῖρηται. ἔχων ἄδειαν, αὐξῆσαι καὶ βελτιοῦν αὐτὸ καὶ παραπέμπειν καὶ πρὸς τοὺς ἐξ αὐτοῦ γνησίους παῖδας, ἐπὶ τῷ παραπέμπειν καὶ πρὸς ἐκείνων τὸν ἴσον ὅμοιον τρόπον πρὸς τοὺς ἐξ αὐτῶν κατὰ διαδοχὴν ἀδιάκοπον, εἰς τὸν ἐξῆς ἅπαντα χρόνον ὀφειλόντων τῶν αἰεὶ κατεχόντων αὐτὸ, ἀποδιδόναι ὑπὲρ αὐτοῦ, τὴν ἀνήκουσαν δουλείαν. Ἔτι ἵνα ἔχη ὁ εἰρημένος κύρ Γεώργιος ὁ Γεμιστός, τὸ κάστρον καὶ τὴν χώραν τοῦ φαναρίου λαμβάνων ἐντὸς τοῦ προσοδίου αὐτοῦ, πάντα τὰ δίκαια τοῦ κεφαλατικίου τῆς αὐτῆς χώρας

καὶ τὰς μείζας καὶ ἡ τι ἄλλο ὀφείλουσιν οἱ ἔποικοι τῆς αὐτῆς χώρας βασιλικὸν δίκαιον· χωρὶς μόνης τῆς τοῦ φλωριατικοῦ δόσεως. μετὰ δὲ τὴν αὐτοῦ τελευτὴν, κρατῶσι καὶ κεφαλατικεύωσι τὸ τοιοῦτον κάστρον καὶ τὴν χώραν τοῦ φαναρίου, καὶ οἱ γνήσιοι υἱοὶ αὐτοῦ, παρ' ὅλην αὐτῶν τὴν ζωὴν, κατὰ τὸν ἀναγεγραμμένον τρόπον. ὀφείλοντες ἀποδιδόναι ὑπὲρ αὐτοῦ, τὴν ἀνήκουσαν δουλείαν. καὶ ὅταν τελευτήσῃ ὁ ἕτερος αὐτῶν, ἵνα ὁ ζῶν κατέχη καὶ τὴν τοῦ τεθνεώτος μερίδα παρ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ζωὴν, κατὰ τὴν περίληψιν καὶ ἰσχὺν καὶ δυνάμειν τῶν εἰρημένων ἀργυροβούλλων τοῦ περιποθῆτου αὐταδέλφου τῆς βασιλείας μου πανευτυχιστάτου δεσπότη τοῦ πορφυρογεννήτου. Εἰς καὶ τὴν περὶ τούτων δήλωσιν καὶ ἀσφάλειαν ἐγένετο καὶ ὁ παρὼν χρυσόβουλλος λόγος τῆς βασιλείας μου. ἀπολυθεὶς κατὰ μῆνα ὀκτώβριον τῆς νῦν ἐβδόμης ἰνδικτιῶνος τοῦ ἐξακισχιλιοστοῦ ἑννακισιοστοῦ τριακιστοῦ ἐβδόμου ἔτους ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον εὐσεβὲς καὶ θεοπρόβλητον ὑπεστημίνατο κράτος.

† Ἰωάννης ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αυτοκράτωρ ῥωμαίων ὁ παλαιολόγος †.

Ἔτος 1450.

† Οἱ οἰκεῖοι τῆς βασιλείας μου ὅτε κύρ δημήτριος καὶ κύρις ἀνδρόνικος οἱ γεμιστοὶ ἐνεφάνισαν ἀργυροβούλλον τοῦ ἀδελφοῦ μου τοῦ αἰοιδίμου καὶ μακαρίτου δεσπότη τοῦ πορφυρογεννήτου, δι' οὗ εὐεργετῶνται ὁ μὲν κύρις δημήτριος τὸ κάστρον τοῦ φαναρίου ὁ δὲ κύρις ἀνδρόνικος τὸ χωρίον τὴν βρύσιν, μετὰ τῆς ἐν αὐτῷ δηλουμένης δυνάμεως, καὶ τῶν καθόλων εἰσοδημάτων αὐτῶν, ἄνευ τῆς δόσεως τοῦ φλωριατικοῦ, ἐνεφάνισαν δὲ καὶ θεῖον καὶ σεπτὸν χρυσόβουλλον λόγον τοῦ ἀδελφοῦ μου τοῦ βασιλέως, δι' οὗ τὴν τε πρὸς τοὺς τοιοῦτους γεμιστοὺς διὰ τοῦ εἰρημένου ἀργυροβούλλου ἐπιβεβαίωσι τοιαύτην εὐεργεσίαν, καὶ προστίθηται αὐτοῖς καὶ τὴν τοῦ φλωριατικοῦ δόσιν, μετὰ τὴν τοῦ πατρὸς αὐτῶν τελευτὴν καὶ εὐεργετεῖ αὐτοὺς ἔχειν καὶ ταύτην, καθ' ὃν τρόπον ἔχει ἑκάτερος τούτων, ὁ μὲν τοῦ φαναρίου, ὁ δὲ τῆς βρύσεως τὴν τε ἄρχην, καὶ τὰ ἄλλα εἰσοδήματα. καὶ ἐζήτησαν καὶ παρεκάλεσαν ἵνα τύχωσι καὶ ἀργυροβούλλου ὀρισμοῦ τῆς βασιλείας μου ἐπὶ τούτοις, πλείονος αὐτῶν ἀσφαλείας καὶ βεβαιώσεως ἕνεκα. ἡ βασιλεία μου οὖν τὴν τοιαύτην αὐτῶν ζήτησιν καὶ παράκλησιν εὐμενῶς προσδεξαμένη, τὸν παρόντα ἀργυροβούλλον ὀρισμὸν αὐτῆς ἀπολύει δι' οὗ δὴ καὶ διορίζεται καὶ εὐεργετεῖ πρὸς αὐτοὺς, ὡς ἂν κατὰ τὴν δυνάμειν καὶ περίληψιν τοῦ τε εἰρημένου ἀργυροβούλλου, καὶ τοῦ ἐπὶ τούτῳ προθέντος σεπτοῦ χρυσοβούλλου, ὁ μὲν κύρις δημήτριος (κατέχη καὶ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς) τὸ κάστρον τὸ φανάριον μετὰ πάσης τῆς νομῆς αὐτοῦ καὶ περιοχῆς, καὶ ἄρχη οὗτος

αὐτοῦ καὶ κεφαλατικεύῃ, παρὰ μηδενὸς τῶν ἀπάντων εἰς τοῦτο διανοχλούμενος. καὶ νέμῃται αὐτὸ (κυρίως καὶ δεσποτικῶς, ἔτι καὶ ἀναφαιρέτως καὶ ἀναποσπάστως, λαμβάνων ἐξ αὐτοῦ καὶ τὰς συνήθειας καὶ τεταγμένας δόσεις αὐθεντικάς, καθὼς ἂν παραδίδονται πρὸς αὐτὸν ἀπογραφικῶς, κἂν αὐξήσῃ ποτε εἰς αὐτάς (ἡτισοῦν εὐρίσκηται τὴν τε ὑπὲρ τοῦ κεφαλατικίου) δηλονότι καταλογιζομένην, καὶ τὰς μύζας ἀμφοτέρως, εἴ τί τι ἐκείσε ἐξαλειμματικὸν ἔστιν ἢ ἔσται. καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν τὰς πάσας τε καὶ παντοίας δόσεις (αὐθεντικάς. Ἐπεὶ προσέθησεν ὡς) εἴρηται καὶ ὁ αὐθέντης μου ὁ ἀδελφός μου ὁ βασιλεὺς διὰ τοῦ εἰρημένου σεπτοῦ χρυσοβούλλου αὐτοῦ, τὸ φλωριατικὸν τοῦ αὐτοῦ κάστρου. ἵνα ἐπιλάβηται καὶ τούτου μετὰ τὴν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ (τελευτὴν καὶ νέμῃται) καὶ ταύτην τὴν δόσιν, καθάπερ καὶ τὰς ἄλλας τὰς ἐκεῖ αὐθεντικάς. ὁ δὲ κύρις ἀνδρόνικος ὁ γεμιστός κατέχη ὁμοίως καὶ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς τὸ περὶ τὸ καστρίον χωρίον τὴν βρύσιν, μετὰ πάσης τῆς αὐτοῦ νομῆς καὶ περιοχῆς. καὶ ἄρχη οὗτος αὐτοῦ καὶ κεφαλατικεύῃ, ἰδίᾳ τε καὶ χωρὶς ἀπὸ τοῦ καστρίου κεφαλατικίου. καὶ παρὰ μηδενὸς τῶν ἀπάντων εἰς τοῦτο διανοχλούμενος. καὶ νέμῃται αὐτὸ κυρίως καὶ δεσποτικῶς, ἔτι τε ἀναφαιρέτως καὶ ἀναποσπάστως. λαμβάνων ἐξ αὐτοῦ, καὶ τὰς συνήθειας τε καὶ τεταγμένας δόσεις αὐθεντικάς καθὼς παρεδόθησάν τε καὶ παραδίδονται πρὸς αὐτὸν ἀπογραφικῶς, κἂν αὐξήσῃ ποτε εἰς αὐτάς ἡτισοῦν εὐρίσκηται τὴν τε ὑπὲρ κεφαλατικίου δηλονότι καταλογιζομένην, καὶ τὴν τοῦ βιγλιατικοῦ καὶ τὰς μύζας ἀμφοτέρως· τὰ τε ἐκεῖ ὄντα ἢ ἐσόμενα ἐξαλειμματικὰ στασεῖα μετὰ καὶ τῆς προεργετηθείσης αὐτῷ γῆς παρ' αὐτοῦ αὐθέντου μου τοῦ ἀδελφοῦ μου τοῦ βασιλέως, τῆς ἀπὸ τῆς μητροπόλεως τῷ ἀνταλλαγῆς περιελθούσης τῷ δημοσίῳ καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, τὰς πάσας τε καὶ παντοίας δόσεις αὐθεντικάς. Ἐπεὶ προσέθησεν ὡς εἴρηται καὶ ὁ αὐθέντης μου ὁ ἀδελφός μου ὁ βασιλεὺς, διὰ τοῦ εἰρημένου σεπτοῦ χρυσοβούλλου αὐτοῦ τὸ φλωριατικὸν τοῦ αὐτοῦ χωρίου, ἵνα ἐπιλάβηται καὶ τούτου ὁ τοιοῦτος κύρις ἀνδρόνικος γεμιστός, μετὰ τὴν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τελευτὴν. καὶ νέμῃται καὶ ταύτην τὴν δόσιν καθάπερ καὶ τὰς ἄλλας τὰς ἐκεῖ αὐθεντικάς. ἀλλὰ καὶ ἐάν ποτέ τις τεθῆ ἐν τῷ καθόλου τόπῳ καὶ νοτέρᾳ δόσις, εἴ τε κατ' ἐναλλαγῆν τῶν νῦν συνήθως, διδομένων, εἴ τε κατὰ προσθήκην τινὰ, διηνηκῆς καὶ οὐ πρὸς καιρὸς, ἵνα λαμβάνωσι καὶ ταύτην οὗτοι ἀμφοτέροι· ὁ μὲν τοῦ φαναρίου, ὁ δὲ τῆς βρύσεως· καὶ νέμονται καὶ ταύτας καθάπερ καὶ τὰς ἄλλας ἀπάσας δόσεις· τῆ γοῦν ἰσχύι καὶ δυνάμει τοῦ παρόντος ἀργυροβούλλου ὀρισμοῦ τῆς βασιλείας μου, καθέξουσι ἑκάτερος τῶν εἰρημένων γεμιστῶν, ὁ μὲν τὸ φανάριον, ὁ δὲ τὴν

βρύσιν· λαμβάνοντες ἐξ αὐτῶν καὶ τὰς ἀναγεγραμμένας ἀπάσας δόσεις, ἐφ' ὅρα τῆς ἑαυτῶν ζωῆς, ἀποδιδόντες καὶ τὴν ἀνήκουσαν ὑπὲρ τούτων δουλείαν· δεχόμενοι τε πάσας τὰς εἰρημένας δόσεις, εἰς προσόδια καὶ οἰκονομίας αὐτῶν, ἄνευ τῆς οἴασσιν ἀφαιρέσεως καὶ ἐκδουλεύωσιν. ἐάν δὲ καὶ μειζόνων κριθῶσιν ἄξιοι προσοδίων, δεχόμενοι καὶ ταύτας, ἐντὸς τῆς ποσότητος τῶν προσοδίων αὐτῶν. μετὰ δὲ τὴν ἑκατέρου αὐτῶν τελευτὴν, ἐπιλείψονται τῶν τοιοῦτων τοῦ τε φαναρίου δηλονότι καὶ τῆς βρύσεως, καὶ οἱ ἐξ αὐτῶν ἐσόμενοι γνήσιοι παῖδες, ἄρξενε· τε καὶ ἐξ ἀρξενογονίας κατὰ διαδοχὴν, καὶ καθέξουσι καὶ νεμηθήσονται ταύτας καὶ οὗτοι, κατὰ τὸν ἴσον καὶ ὅμοιον τρόπον. οὕτω μὲν τοι, ὡς τε ἕνα μὲν τοῦ φαναρίου, ἕνα δὲ τῆς βρύσεως, τοὺς πρεσβυτάτους δηλονότι, τῶν ἀπὸ γένους ἑκατέρου αὐτῶν ἐπιλαμβάνεσθαι, καὶ τούτων ἑκάτερον τελευτήσαντα αὐτῶν ἕνα ὁμοίως διαδέχεσθαι, καὶ τοῦτο οὕτως αἰεὶ γίγνεσθαι, ἄχρις ἂν τις τῶν ἀπὸ γένους αὐτοῦ γεμιστοῦ ἄρξενε καὶ ἐξ ἀρξενογονίας ὑπολείπηται. ἐάν μὲν τοι συμβῆ, ἀπὸ μὲν τοῦ ἑτέρου αὐτῶν μηδένα ἄρξενε, ἢ μὴ ἐξ ἀρξενογονίας ὑπολειφθῆναι, ἀπὸ δὲ τοῦ ἑτέρου πλείους, καὶ οὕτω, τῶν ἀπὸ γένους τοῦ αὐτοῦ, ἕνα μὲν τοῦ φαναρίου, ἕνα δὲ τῆς βρύσεως ἐπιλαμβάνεσθαι. ἔτι ἐάν συμβῆ ποτε τὸν πρεσβυτάτον τῶν ἀπὸ γένους ἑκατέρου αὐτῶν καὶ ᾧ γίγνεσθαι ἢ διαδοχῆ, παντάπασιν ἀνάξιον γενέσθαι τῆς τοιαύτης δωρεᾶς, ἵνα ἕτερος τῶν ἀπὸ γένους τοῦ αὐτοῦ γεμιστοῦ, ἄξιος μᾶλλον ἐκείνου, εἰς τὴν ἐκείνου ἀνισάγηται διαδοχῆν. Ἔτι διορίζεται ἡ βασιλεία μου καὶ εὐεργετεῖ, ἵνα ὅσους ἂν ἀνθρώπους ξένους τε καὶ τῷ δημοσίῳ ἀνεπιγνώστους φέρωσι καὶ προσκαθίσωσιν οἱ αὐτοὶ γεμιστοὶ, ἢ τινες τῶν διαδόχων αὐτῶν, εἴ τε ἐν τῷ φαναρίῳ, εἴ τε ἐν τῇ βρύσει, κατέχωσι καὶ τούτους καὶ νέμονται. τὸν ἴσον καὶ ὅμοιον τρόπον, παρὰ μηδενὸς τῶν ἀπάντων, μηδὲ τούτων ἕνεκα διανοχλούμενοι, ἀλλὰ πάσης ἀνενοχλησίας ἀπολαύοντες. Καὶ εἰς περὶ τούτων πάντων δήλωσιν καὶ ἀσφάλειαν, γέγονε καὶ ὁ παρὼν ἀργυροβούλλος ὁμοίως τῆς βασιλείας μου ἀπολυθεὶς κατὰ μῆνα ἰούλιον τῆς νῦν τρεχούσης ἰνδικτιῶνος ἰγ' τοῦ ἐξακισχιλιοστοῦ ἑννακισιοστοῦ πεντηκιστοῦ ὑγδόου ἔτους ἐν ᾧ καὶ ἡ βασιλεία μου ὑπεστημίνατο.

† Δημήτριος ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ εὐσεβὲς δεσπότης παλαιολόγος ὁ πορφυρογεννήτος·.

Σημειωτέον ὅτι κατὰ τὴν ἐνταῦθα μετατύπωσιν τῶν ἀνωτέρω διπλωμάτων ἐτηρήθη ἡ αὐτῆ γραφῆ καὶ στίξις τοῦ πρωτοτύπου.

τότε οὖν ἐρωτήθησαν ἂν ἔχωσι σενέτια,
αὐτοὶ δὲ ἀπεκρίθησαν πῶς ἔχουν μόν' σουρέτια·
τὰ καθ' αὐτὰ δὲ ἔχουσι στὸ κουτσερίφ σταλμένα,
ἐκεῖ τὰ χατσερίφια εἶναι πεφυλαγμένα.
λέγονται γκοῦτ ἀρμενιστὶ τὰ χρήματα τὰ ἀσπρα,
μ' αὐτὰ οἱ μαῦροι ἤλιπζον τὴν τῆς δουλείας τῶν
[πάστρα·
καὶ οὕτως εὐγαλιν τινὰ τῶν σουρετιῶν σουρέτια,
κρατοῦντες τὰ μ' εὐλάθειαν ὡς καθ' αὐτὸ σενέτια·
ἀλλ' ὅμως οἱ ἐφέντηδες δὲν πρόσεξαν τελείως,
σ' αὐτὰ ὡς δικαιοτάτοι καὶ φρόνιμοι ὁμοίως·
κι' ὀπίσω τους τὰ πέταξαν καὶ πρὸς ἡμᾶς γυρίσαν,
ποῖαν δίδουμ' ἀπόκρισιν πρὸς ταῦτα ἐρωτήσαν·
ἡμεῖς δὲ ἔχοντες μαζὴ ὅλα μας τὰ σενέτια,
χάτια ὅλα γκιερτζεκτὲν ὄχι ἴσα σουρέτια·
ἀχτιναμὲ ὅμοιο χατάπ, καὶ χάτι τοῦ καδίμη,
τοῦ τῆς αἰγύπτου ἀλωτοῦ φημι σουλτάν σελίμη·
καὶ τοῦ υἱοῦ του σουλεϊμᾶν ἐκείνου τοῦ κανόνι,
ἂν πῶ καὶ ἄλλα πάμπολλα τ' ἀφτίμου δὲν ἰδρῶνει.
αὐτὰ λοιπὸν ἐπήραμεν μετ' ἄκρας εὐλαθείας,
μετὰ φωνῆς δὲ ταπεινῆς εἶπομεν καὶ πραεῖας·
ἐφένδιμ ἄς ἀποκριθῶν γιὰ λόγου μας σουλτάνοι,
καὶ βασιλεῖς τρισμακάκρες σουὲ φίλους μας δὲν φθάνει;
αὐτὸς ἄς ἀποκριθῶν ἐκ μέρους ἐδικοῦ μας,
αὐτοὶ ἄς εἶναι πίτροποι ὅλου τοῦ μιλλετιοῦ μας.
κ' ἀμέσως ταῦτα δώσαμεν εἰς χεῖρας τὰς ἰδίας,
ἐκείνου τοῦ ἐμὶν πεῖ' ἄνευ πολυλογίας·
ὁ δὲ ἐκεῖνα ἀσπασθεῖς ἐθῆκε τῷ μετώπῳ,
μετὰ χαρᾶς μεγάλης δὲ εἴληψε τῷ προσώπῳ·
καὶ ἔπειτα ἀνέγνωσεν ἐκεῖνα μὲ νικαίτι,
καὶ μάλιστα τὸ τοῦ σελίμη εὐλογημένον χάτι.
καὶ εἶπεν τοῖς ἀρμενίδασι ἐσεῖς λαλεῖτε χάτια,
ῥωμαῖοι δ' ἀποκρίνονται μὲ τὰ παρόντα χάτια·
καὶ μὲ τοιαῦτα χάτια ὅπου δὲν ἠμποροῦμεν,
ἀούζι πιλλὰ χάρφι ἐν λάθος εἶναι νὰ ποῦμεν·
ἂν ἔχετε λοιπὸν κ' ἐσεῖς παρόμοια σενέτια,
τέτοια ἰσοδύναμα ὄχι ὅμως σουρέτια,
εὐγάλετάτα δεῖξατε ἀντιπαρταχθῆτε,
γιατί μ' αὐτὰ ποῦ δεῖξατε δουλειὰ δὲν κατορθοῦτε·
αὐτοὶ δὲ πάλιν ἔλεγον πῶς εἶν' ἀπεσταλμένα,
εἰς τὰ ἱεροσόλυμα εἶναι πεφυλαγμένα·
λοιπὸν τοὺς ἀπεκρίθησαν ἄς γένουν δερκιενάρι
ἡμεῖς καὶ εἰς τοὺς κώδικας ἔχομεν ἰχτιπάρι·
αὐτοὶ πάλιν τοὺς ἔλεγον δὲν εἶναι γεγραμμένα,
μήτε εἰς τὰ καλέμιχ εἶναι κατεστρωμένα·
οἱ δὲ κριταὶ εἶπον ἡμῖν μὰ καὶ οἱ ἀρμεναῖοι·
ῥαγιαδες εἶναι καὶ αὐτοὶ καθὼς καὶ οἱ ῥωμαῖοι·
ξεχωριστὰ ἂν κάμωσι καὶ οὔτοι μεραμέτια,
τί προξενοῦν οἱ ἄθλιοι εἰς τ' ἄλλα τὰ μιλλέτια·
ἡμεῖς δὲ τοὺς ἐλέγομεν ἐφένδιμ στοχασθῆτε,
τὸ δίκαιον ἐφείλετε νὰ ὑπερασπισθῆτε·
ὅλα τὰ χατσερίφια ἡμῶν διακλιμῶνουν,

πῶς τ' ἄλλα τὰ μιλλέτια δὲν ἔχουσι νὰ κάνουν·
ἀπ' τὸν ναὸν τοῦ καμαμὲ μήτ' ἔξω μήτε μέσα,
ἀλλ' εἶναι καὶ γιμαμάκια καθὼς τὸ γράφει μέσα·
ὁ ἴδιος ἀκτιναμὲς καὶ τὰ λοιπὰ σενέτια,
μ' ὅλον τοῦτο τοὺς κάνομεν μουσακδὲ ῥαγιέτια·
καὶ πάλιν δὲν μποδιζομεν αὐτῶν τὸ ζικρεῖτι,
αὐτοὶ ὅμως ὡς βλέπετε ζητοῦν καὶ μεραμέτι.
ἡμεῖς γιμαμάκια οὐκ ἐσμὲν, εἶπον ἀλλὰ μιλλέτι,
καλλίτερον ἀπὸ ἐσᾶς μὲ θεῖον ἰναγιέτι.
καὶ ἠμπορεῖ τὸ γένος μας νὰ ἀνοικοδομησῆ,
τὸν καμαμὲν ὀλόκληρον ἐκ βάρθρων νὰ τὸν κτίσῃ.
λέγει τους ὁ ἐμὶν πεῖς πῶς ἔχει τὸ κουδρέτι,
μόνον ἓνας σαβράφης σας καὶ ὄχι τὸ μιλλέτι·
νὰ κτίσῃ ἓνα καμαμὲν ὀλόκληρον τὸ ξεῖρω,
δίκαιον πλὴν δὲν ἔχετε οὔτε μπορὼ νὰ εὔρω.
σφοδρότατα προστάζει γὰρ ὁ βασιλεὺς καὶ χάνης,
ἐκεῖνος ὁ ἀείμνηστος κανόνης σουλεϊμᾶνης·
τὸ μεραμέτι κιλισὰ νὰ ἔχουν οἱ ῥωμαῖοι,
ὄχι δ' αἱ ἄλλαι αἱ φυλαὶ ἢ ἄλλοι εὐρωπαῖοι.
ἐν ὅσῳ δὲ ἐλέγομεν ἡμεῖς αὐτοὺς γιμαμάκια,
ἀπ' τὸ κεφάλι ἤθελον νὰ ῥίψουν τὰ καλπάκια·
καὶ ἔλεγον πῶς καὶ αὐτοὶ ἔχουν ἀπ' τὸν χατάπη,
ἀκτιναμὲ, πλὴν ἐξ ἡμῶν, τῶν φθονερῶν ἐκλάπη.
ὄθην τοῖς ἀπεκρίθημεν, τοῦτο μὲ εὐκολίαν,
φαίνεται κ' ἀποδείκνυται δὲν ἔχει δυσκολίαν·
πρῶτον ὁμῆρης ὁ χατάπ ἔλαβ' ἐκ τῶν ῥωμαίων,
τὴν πόλιν ἱερουσαλήμ ὄχι ἐξ ἀρμεναίων.
κι' ἂν ἔδωκεν ἀχτιναμὲ στὸ γένος ἀρμεναίων,
γιατί γράφει σωφρόνιον ὄνομα τῶν ῥωμαίων;
ἔτι δὲ ἐξ ὀνόματος τὰ ἄλλα τὰ μιλλέτια,
κράζει ὅταν ἔρχονται διὰ τὰ ζικρεῖτια·
νὰ δίδουν ὡς γιμαμάκια ῥωμαίων πατριάρχη,
ἀπὸ ἐν δράμι ἀσιμιοῦ ὡς τούτων κυριάρχη.
λοιπὸν πῶς σᾶς τὸν κλέψαμεν δὲν μᾶς τὸ ἐξηγήτε,
καὶ πότε σᾶς ἐδόθηκε δὲν μᾶς τὸ ἱστορεῖτε;
ἄφωνοι οὖν ἀπέμειναν καὶ κκατντροπισμαμένοι,
οἱ βάρβαροι ἐπίβουλοι, ὅλοι καττησχυμένοι·
μᾶς εἶπον δ' οἱ ἐφέντιδες ἐσεῖς αὐτοὺς ἀφείτε,
ὅσα ἡμεῖς σᾶς λέγομεν αὐτὰ συλλογισθῆτε·
τὸ μεραμέτι καμαμὲ καὶ ὅλα τὰ ταμίρια,
δικὰ σας εἶναι ἄφευκτα κι' ὅλα τὰ μοναστήρια·
ἀλλ' κι' αὐτοὶ ἄς κάμωσιν ὡς πάλαι ζικρεῖτι,
δώσατε καὶ τὰ μέρη τῶν κάμετὲ τοὺς ῥαγιέτι·
καθὼς τὰ εἶχον ἀπ' ἀρχῆς πάλιν ἄς τοῖς δοθῶσι,
μόνον διὰ νὰ κάθηνται νὰ μὴν σᾶς ἐνοχλῶσι.
καὶ ταῦτα μ' εὐχαρίστησιν τῶν δυῶ σας ἀμφοτέρων,
καὶ κατὰ συγκατάθεσιν νὰ γένουν ἀμφοτέρων.
ἡμεῖς δὲ ἐνοήσαντες πῶς τέτοιον νιζάμι,
θέλει εἰς τὸν νιζάν, καὶ τοῦτο εἶν μεράμι·
εἶπομεν ὅτι στέργομεν νὰ ἔχωσι καὶ πάλιν,
τὰ ὅσα εἶχον ἀπ' ἀρχῆς χωρὶς προσθήκη ἀλλήν·
χωρὶς νὰ ἔχουν ἰλακάν ἀπὸ τὸ μεραμέτι,

χωρὶς νὰ κυριεύσωσι κανένα ζικρεῖτι·
τὰ μέρη μὲν τὰ δίδομεν μόνον πρὸς κατοικίαν,
εἰς δὲ τὰ προσκυνήματα δὲν ἔχουν ἐξουσίαν·
μόνον νὰ κάμουν εἰς αὐτὰ ἀντίτρε ζικρεῖτια,
καθὼς καὶ τὰ ἐπίλοιπα κάμνουσι τὰ μιλλέτια·
ξεχωριστὰ δὲ νὰ γραφοῦν τὰ μέρη ἐν πρὸς ἓνα,
τὰ πάντα ἐξ ὀνόματος νὰ εἶν' διωρισμένα·
γιναὶ μὴν λέγουν ὕστερον κόπτουν παλάθραις ἄλλαις,
καὶ ἔχομεν τρεχάματα ἄλλαις καινούριας ζάλαις,
καὶ ἔτζι μ' εὐχαρίστησιν τοῦ γένους τῶν ῥωμαίων,
καὶ κατὰ συγκατάθεσιν τοῦ γένους ἀρμεναίων·
τὰ ἔγραψεν ἐμὶν πεῖς ὅλα μὲ τ' ὄνομά τους,
τὰ μέρη ποῦ ἐστέρξαμεν καὶ τὰ οἰκήματά τους·
γράφοντας δὲ τὰ διάβαζε συχνάκις τοὺς ῥωτοῦσε,
ἂν τ' ἔγραψεν ὡς θέλουσιν ἂν τοὺς εὐχαριστοῦσε.
κι' ὅλοι συμφώνως ἔδιδον τακριβὸ ὁμολογίαν,
ὅτι συγκατατίθενται ἔχουν εὐχαρίστησιν.
ἀλλ' ὅταν ἐπροβάλλαμεν τὸ νοῖκι νὰ μᾶς δώσουν,
τοσοῦτων χρόνων ἱτζαρέν νὰ μᾶς τὸν ἐκπληρῶσουν·
διὰ τὸ μοναστήριον ἐκεῖνο τῶν γριουρτζιδῶν,
ποῦ εἶχον δώσουν οἱ αὐτοὶ εἰς χεῖρας κιουλαχανίδων·
μᾶς παρακίνησαν πολλὰ τότ' ἐπὶ μετζλησιου,
διὰ νὰ βαζγεστίσωμεν ἀπὸ τοῦ ἐνοικίου·
λέγοντας τὸ μιλλέτι σας ἰχγιὰς δὲν θέλει γένει,
καὶ παραιτήσατε λοιπὸν αὐτὸ ἔτζι ἄς μὲνῃ
ἡμεῖς δὲ βλέποντες αὐτοὺς ποῦ μᾶς παρακινούσαν,
μὲ τρόπον πολλὰ εὐμορφονσάν νὰ παρακαλοῦσαν·
ἀποκριθέντες εἶπομεν, πῶς διὰ δεβλετιου,
χατῆρι βαζγεστίζομεν τοῦ τόσου ἐνοικίου·
ὄχι διὰ χατῆρι τους γικτ' εἶναι δίκαιόν μας·
τὸ μοναστήριον αὐτὸ εἶναι γιμαμάκιόν μας.
στὸ τέλος δὲ ἐμὶν πεῖς μᾶς εἶπε στοχασθῆτε,
εἰς τρεῖς ἡμέρας μετὰξὺ καλὰ συλλογισθῆτε·
καὶ μετ' αὐτὰ νὰ ἔλθητε πάλιν νὰ σᾶς διαβάσω,
τὸν μαζπατάν τοῦ Ἰλαμιου μήπως καὶ γῶ ξεχάσω.
κανένα ἐξ ὧν εἶπατε διὰ νὰ τὸ προσθέτω,
διότι δὲν τ' ἀνέχομαι νὰ σᾶς παραπονέσω.

(Ἐπεται τὸ τέλος.)

ΑΠΟΔΗΜΗΤΟΥ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ.

(Τίλος. Ἰδε φυλλάδ. 297, 298 καὶ 303.)

Μετὰ τὴν Τάμεσαν, ὅπου ὡς ὄγλοι συμπιέζονται
τὰ ἀτμοκίνητα πλοῖα, δευτέραν ἴσως θέσιν κατέχει
ἐν τῇ ἀτμοπλοικῇ κινήσει ὁ ἀχανὴς τοῦ Βυζαντίου
λιμὴν. Ὁ συριγμὸς τοῦ ἀτμοῦ καὶ τῶν ἐλικῶν καὶ
τῶν τροχῶν ἢ πλαταγῆ βοῶσιν ἀέναντι. Πρὶν τῶν
ἀτμοπλοίων, ἀγγελαὶ δελφίνων ἀνέβαινον καὶ κατέ-

βαινον καθ' ἐκάστην τὸν Βόσπορον, καὶ πηδῶντες
ἐρρῶθως ὑπὲρ τὴν θάλασσαν ἔχαιρον συμπλέοντες
μετὰ τῶν παιρτέδων. Φαίνεται ὅτι τῆς κόπης ὁ
σιγηλὸς ῥόθος ἐθελγε τὰ φίλαυλα καὶ καλλίγορα
ταῦτα κήτη· ὁ τραχὺς ὄμιος κρότος τῶν ἀτμοπλοίων
πτοεῖ αὐτὰ, καὶ σπανίως βλέπεις σήμερον ἀργυρίζου-
σαν ῥάχιν δελφίνος.

Ἐκ τῶν ἀτμοπλοίων τούτων τὰ μὲν εἶναι πολε-
μικὰ καὶ ἐμπορικὰ, παντοίας φέροντα σημαίας καὶ
πανταχόθεν ὀρμώμενα, τὰ δὲ μετακομίζουσιν ἐπι-
βάτας μετὰξὺ Ὀύλεως, Βοσπόρου, τῶν νήσων καὶ τῆς
ἄλλης παραλίας καὶ πολλὰ μικρότερα ῥιμουλοῦσι τὰ
ἱστιοφόρα. Ἐπειδὴ δὲ τὰ τῆς ἐν Σύρα ἐταιρίας δὲν
ἤρχοντο τότε εἰς τὴν Τουρκίαν, μόλις που ἐφαίνοντο
τῆς Ἑλλάδος τὰ χρώματα, στέφοντα ἀτμόπλοιοι
τοῦ Παπαγιάννη.

Τῶν ἀγγελοπλοίων τούτων ἀτμοπλοίων διευθυ-
τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἦτο ὁ ἡμέτερος Δανιὴλ
Παπᾶς, ἔμπορος ἴσων ἔχων τὴν φιλογένειαν πρὸς τὴν
ἐμπειρίαν, καὶ τούτου τὴν εὐμενῆ προσφορὰν δεχθεὶς
ἐπέβη εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν ἀπερχομένην εἰς Σμύρ-
νην. Ἀγνοῶ ἂν ἡ Ἀγία Σοφία ἦναι τὸ μεγαλύτερον
τῶν ἀτμοπλοίων τῆς ἐταιρίας εἰς ἣν ἀνήκει, εἶναι ὅ-
μως μέγιστον. Εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ μεσαίου ἱστοῦ
ἐκυματίζετο τὸ λάβαρον τοῦ Μεγάλου Κωνσταντί-
νου, εἰς τὸν μικρότερον δὲ ἐκρέματο ἡ ἐρυθρὰ τῶν
Ὀθωμανῶν σημαία. Ἀξιωματικὸς τις Τουρκὸς με-
ταβαίων εἰς Σμύρνην καὶ ἀξίων ἑαυτὸν πασᾶν
ἀπήτησεν ἐπιμόνως νὰ ὑψωθῇ ἡ σημαία αὐτῆ. Δεκα-
οκτῶ ἔχων γυναῖκας καὶ δεκατέσσαρα παιδιά, ἀγνοῶ
δὲ καὶ πόσους ὑπηρέτας, κατέλυσε μεθ' ὅλου τοῦ
σημήνου τούτου εἰς τὸ κατάστρωμα, καταλαβὼν ὀλό-
κληρον τὸ μετὰξὺ τῆς πρύμνης καὶ τοῦ πρώτου ἱστοῦ
διάστημα. Καὶ αὐτὸς μὲν καθήσας ἐπὶ κορυφῆς ἐκά-
πνιξε, καὶ ὡς ἀλέκτωρ ἀνορθῶν τὴν κεφαλὴν περιέ-
φερε τὸ βλέμμα εἰς τὸ χαρέμιον, αἱ δὲ γυναῖκες
ἐξάπλωθεῖσαι ἤρχισαν νὰ τρώγωνσιν, οὐδ' ἔπαυσαν
μασσῶσαι ἕως οὐ κατεπλεύσαμεν εἰς Σμύρνην. Ἐπρω-
γον δὲ ἐλαίας, σικύας ἢ ἀγγούρια, καὶ ἀώρους ὀπώ-
ρας, ἐνθ' εἰς τὸν πασᾶν παρετίθετο πλατὺς δίσκος
περιέχων πιλάφιον, οὔτινος τὰ λείψανα διεμερίζοντο
οἱ ὑπηρέται. Τὸ πρῶτ' ἄνευ προσεφέρετο αὐτῷ πρὸ
τοῦ καφέ πινακίου περιέχον κρόμμυμα μετὰ ἐλαίου
καὶ ὄξους, ἄτινα καὶ κατεβρόχθιζε λείπων τοὺς δα-
κτύλους καὶ ἀλείφων τὸν μύστακα καὶ τὰς ὀφθαλμοὺς.
Αἱ γυναῖκες τοῦ χαρέμιου, χειραφετηθεῖσαι οὕτως εἰ-
πεῖν ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου, ἀπέσυραν τὰ ριασμακία,
καὶ ὡς ἀπελευθερωθέντα πτηνὰ ἐπτερούριζον καὶ ἐ-
γέλων καὶ ἠτένιζον τοὺς μὴ Ὀθωμανοὺς, ἐνίοτε δὲ καὶ
ὕπεκλεπτον τὸ βλέμμα.

Καὶ φορούσας μὲν τὰ ριασμακία, ἐπειδὴ εἶχον
μεγάλους καὶ μέλανας τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἐνομίζομεν

αυτὰς ὠραίας· ὅτε ἄλλως ἀπεκκλήθησαν εἶδομεν ὅτι οὐδεμία αὐτῶν ἦτο ἀξία τοῦ ἐπιθέτου τούτου.

— Εἶναι ἀληθινόν, ἠρώτησα διὰ διερμηνέως τὸν παστῆν, ὅτι πρὸ τοῦ γάμου δὲν βλέπατε ποτὲ τὸ πρόσωπον τῆς νόμφης;

— Μάλιστα, ἀπεκρίθη ὁ Ὀθωμανός.

— Ἰποθέτω λοιπόν, ἐπανελάθον, ὅτι ἐάν τύχη ἄσχημα δὲν θὰ εἴσθε πολλὰ εὐχαριστημένοι.

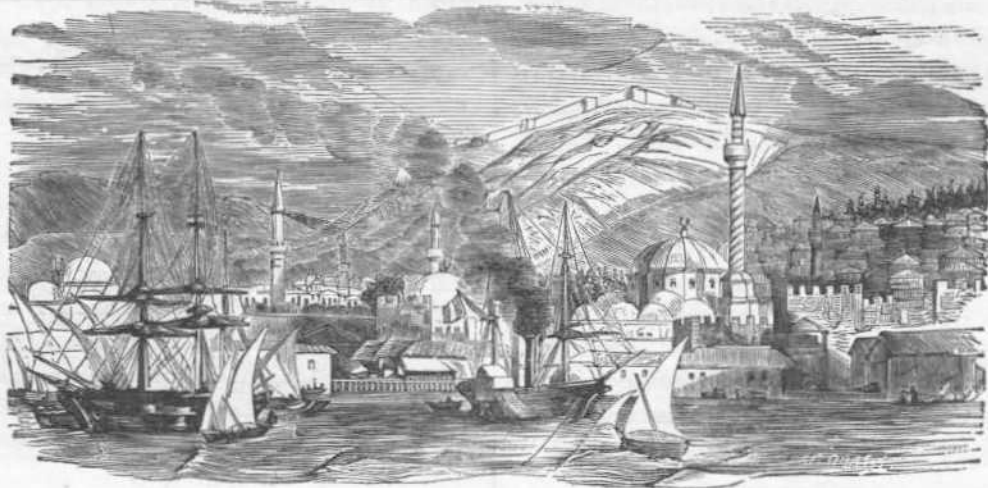
Εἰκείνος δὲ γελάσας ἀπεκρίθη·

— Κάμνομεν ὅλοι ὅπως ἕκαστα ἐγὼ ὑπανδρευθεὶς ἀσχημοτάτην γυναῖκα.

— Τί ἕκκαμες;

— Τὴν δευτέραν ἡμέραν τοῦ γάμου μὲ ἠρώτησαν ἐάν συγκατένευα νὰ φαίνεται χωρὶς ριασιμάκι εἰς τινὰ τῶν φίλων μου καὶ εἰς ποῖον; Ἐγὼ δὲ ἀπεκρίθη, εἰς ὅλους ἐκτὸς εἰς ἐμέ.

— Καὶ μετὰ ταῦτα τί ἕκκαμες; ἠρώτησα περὶ εὐργος. Καὶ ὁ παστῆς ἀνακχυγῆσας ἀπεκρίθη·

Σμύρνη.

— Γύρισε τὰ μάτια σου νὰ ἴδῃς. Δὲν βλέπεις πόσας γυναίκας ἔχω; Ὅταν δὲν μ' ἀρέσῃ ἡ μία ἂς εἶναι καλὰ ἢ ἄλλη.

— Ἰποθέτω, εἶπον μειδιῶν πρὸς αὐτὸν, ἔχοντα τριπληγὴν καὶ φυσικωτὴν τὴν βίαν, τῆς ὁποίας τὸ μέγεθος δὲν συνεσκιάζον αἰ διόπτρα, καὶ ὁμοιάζοντα κατὰ τὸ πλάτος τῆς γαστρὸς τὸν Σάνσον Πάνσαν, ὡς περιγράφει αὐτὸν ὁ εὐφυὴς τοῦ Ἀδὸν Κισὸτ συγγραφεὺς, ὑποθέτω ὅτι καὶ αὐτὴ εἶχε δίκαιον νὰ σὲ δώσῃ ὁμοίαν ἄδειαν.

— Χάριν τῆς μύτης μου, ἀνέκραξε καγγῆσας, ἔ; Καὶ ἔχομεν ἡμεῖς οἱ Μουσουλμάνοι ἀνάγκην ἀδείας;

— Τὸ ἤξεύρω, ἐνοῶ μόνον ὅτι καὶ αὐτὴ εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ σὲ μιμηθῇ καὶ ...

— Νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Φραγκιάν, ὑπέλαθε μετὰ σπουδῆς· ἂν ἔχῃ ὄρεξιν δὲν τὴν ἐμποδίζω.

Ἐπειδὴ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἔτι ὦν εἶχον ἀκούσει ὅτι καὶ οἱ Ὀθωμανοὶ προτιμῶσι νὰ πλέωσιν

ἐπὶ ἐλληνικῶν ἀτμοπλοίων, ἠρώτησα περὶ τούτου τὸν συμπλωτῆρά μου παστῆν. Οὗτος δὲ ἐπεκύρωσε τὸ ἄκουσμα εἰπὼν, ὅτι ἀγαπῶσι τοὺς Ῥωμαίους, διότι καὶ οἰκειότεροι καὶ συγκαταβατικώτεροι τῶν Φράγκων εἶναι πρὸς αὐτοὺς.

Εἰς Σμύρνην ἐφιλοξενήθη ὑπὸ τοῦ Κυβίου Π. Κ. καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ, ἀνώτερον ἐχούσης τὸ κάλλος καὶ τῆς εὐγενεοῦς αὐτῆς φιλοφροσύνης· ἔπαθον δὲ ἀμέσως ὅ,τι καὶ πρὸ πέντε περίπου ἐτῶν ἔλεγον ἐπισκεφθεὶς τὴν μητρόπολιν τῆς Ἰωνίας. « Ἡ λέξις Σμύρνη, ἔγραφον τότε (1), ὑπῆρξεν ἀνέκαθεν ἐν τῇ φαντασίᾳ μου ταυτόσημος πρὸς τὸ κάλλος καὶ τὴν κομψότητα τοῦ ὠραίου φύλου, τὸ ἐμμελὲς καὶ λιγυρὸν τῆς γυναικείας φωνῆς, τὸ ἡδυπαθὲς καὶ ἄφροντι καὶ ἀνεμῆνον τοῦ βίου. Ὅσακις ἐπάτησα εἰς τὴν Σμύρνην ἀμέσως

ἢ με πόρῳ ῥύσατο παραγράφου μερίμνης, καὶ κουφοτέρην αἰσθανόμενος τὴν καρδίαν παρεσύρ-

θη ὑπὸ τῆς σμυρναϊκῆς θυμηθίας καὶ ἰλαρότητος. » Τὴν φρονὴν μάλιστα ταύτην, τὴν πανάγρουπον μερίμνην διεδέχθη ἀκριβῶς πανάγρουπος εὐφροσύνη· διότι τὸ ἐσπέρας αὐτὸ τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἐρθασα, ὁδηγηθεὶς ὑπὸ τῶν φιλοξενούντων με καὶ πολλῶν ἄλλων ἐκ τῶν λογάδων κατοίκων ἀμφοτέρων τῶν φύλων τῆς Σμύρνης, διενυκτέρευσα εἰς τὸ ἀντικρὺ μέρος τῆς πόλεως τὸ καλούμενον Κορδελιῶ. Διγυῖσαμεν δὲ τὴν νύκτα ὄλην ἐν εὐθυμίᾳ, ἀλλ' εὐθυμίᾳ κοσμίᾳ καὶ σεμνῇ. Ἄξιος περιγραφῆς εἶναι ὁ συνήθης τρόπος τῆς μεταβάσεως.

Ἐπιβάντες εἰς ἕξ μεγάλας λέμβους συνεζεύξαμεν αὐτὰς ἀνά δύο, καὶ κωπηλατοῦντες ἐν ἀρμονίᾳ καὶ σιγηλῶς ἐπλέομεν ὡς ἐν λίμνῃ. Εἰς τὴν μίαν τῶν λέμβων ἐκάθητο μουσικοὶ ἐμπειρικοὶ μὲν, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τέχνης παικνίζοντες καὶ τραγωδοῦντες· διεκρίνετο δὲ ἐξ αὐτῶν διὰ τε τὸ λιγυρὸν τοῦ τόξου

(1) Ὁρα φολιάδ. 175 τῆς 1 Ἰουλίου 1857 τόμ. Η'.

καὶ τὸ θαλερὸν τῆς φωνῆς γόνος τις τῆς καλλιφθόγου Ζακύνθου, Μπινέτας τὸ ὄνομα.

Κατὰ κοινὴν παράδοσιν ἡ θέσις ἐκείνη ὀνομάζεται Κορδελιῶ ἐκ τοῦ Richard Cœur-de-Lion καταπλεύσαντος, ὡς λέγουσιν Συρίαν ἐκεῖ ὅτε ἐξεστράτευσε εἰς μὴ ὅτε ἐπανήρχετο εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ὅμοιοι παραδόσεις ὑπάρχουσι καὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν· τὸ Σταυροδρόμιον παραδείγματος χάριν ὀνομάζουσι οἱ Τούρκοι Μπέη ὀρ. λου, ὡς κατοικήσαντος μετὰ τὴν ἄλωσιν ἐν αὐτῷ τοῦ ἡγεμονοπαίδος Ἀλεξίου Κομνηνοῦ, καὶ τὴν Χαλκηδόνα Καθί κιοί (χωρίον δικαστῶν) ὡς συγκροτηθεῖσιν ἐνταῦθα δύο συνόδων, τῆς τετάρτης καὶ τῆς ἄλλης ἧτις κατεδικασεν εἰς ὑπερολίαν τὸν θεῖον Χρυσόστομον. Ἀλλ' εἶναι τάχα αἱ παραδόσεις ἀληθεῖς;

Τὴν ἐπιούσαν παρεστάθη εἰς τὴν ἐναρξιν τῶν ἐξετάσεων τῆς Ἐδαγγελικῆς σχολῆς, τὴν ὁποίαν διευ-

Σύρα.

θύνει, μετακληθεὶς ἐξ Ἀθηνῶν, ὁ ἡμέτερος Κ. Εὐκνήπουλος, γνωστὸς διὰ τε τὰς συγγραφὰς καὶ τὸ εὐδόκιμον τῆς διδασκαλίας. ἤκουσα δὲ τὸν ἀπαγγελλέντα παρ' αὐτοῦ λόγον περὶ τῆς σχολῆς ταύτης, καὶ μετὰ κατανύξεως παρεκολούθησα τὰς περιπετειὰς αὐτῆς ἀπὸ τοῦ 1733 ἔτους, ὅτε τὸ πρῶτον ἰδρύθη ὑπὸ τεσσάρων ὁμογενῶν, μέχρι τῆς σήμερον. Οὐδεμίαν δὲ ἔχω ἀμφιβολίαν ὅτι ἡ παιδεία καὶ ὁ ζῆλος αὐτοῦ, συνδιδάκτορας μάλιστα ἔχοντος ἄνδρας σοφοὺς, οἷοι οἱ ἱατροὶ Βερνάρδος καὶ Κλάδος, καὶ συνδρομητὰς τοὺς φιλομούσους καὶ ἐλευθερίους Σμυρναίους, θέλει περιέλθει εἰς τὴν ἀκμὴν εἰς ἣν ἄλλοτε εἶχεν ἀναστῆ τὸ ἐφάμιλλον τοῦ Οἰκονόμου γυμνασίον.

Ὡς διατρίψας τρεῖς μόνον ἡμέρας εἰς Σμύρνην, μόλις φθὰς ἐπεσκέφθη μετὰ τὴν Ἐδαγγελικῆς Σχολῆς τὴν Γραικικὴν Λέσχην. Ἐχάρην δὲ εὐρῶν αὐτὴν πολὺ ἀξιώτερον ἢ ἄλλοτε τῆς ἐλληνικῆς ἐπωνυμίας. Ἄλλως τε οὕτε ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιδοθῶ εἰς

μακροτέρας ἐκδρομὰς διὰ τὸν μέγαν τοῦ Ἰουλίου καύσωνα, οὕτινος τὴν ὀδύνην ἐπηύξανον τὴν νύκτα « ὀδυρόσαι κώνωπες, ἀραιαίεες, αἱματος ἀνδρῶν αἰφωρες. »

Πιθανὸν νὰ μ' ἐπιπλήξῃ ὁ ἀναγνώστης ὅτι περὶ πολλῶν τῶν ἐν Τουρκίᾳ ὀμιλήσας οὐδὲν εἶπον περὶ τῆς καταστάσεως αὐτῆς· καὶ ἡ ἐπιπλήξις δὲν θὰ ἦτο ὅλως ἄτοπος, διότι σοβαρὰ ἦσαν τότε τὰ τῆς Τουρκίας, διὰ τε τὸν πρὸς τοὺς Μαυροβουνίους πόλεμον καὶ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Ἑρζεγοβίνης καὶ τῆς Σερβίας τὰς παρασκευὰς. Ἀλλὰ καιρὸς δὲν εἶναι σήμερον ἵνα γράψω διὰ τί, καὶ τοὶ θαυμάζων τὰ ἄξια ἡρώων κατορθώματα τῶν μαχομένων Χριστιανῶν καὶ τὴν διάπυρον τῶν Σέρβων φιλοπατρίαν, ἐπανεῖλον εἰς Ἀθήνας ἀκλόνητον ἔχον τὴν πεποιθήσιν καὶ καθῆκον νομίζων ἱερὸν νὰ μεταδώσω αὐτὴν ὅπως ἀποφύγωμεν τὰς συμφορὰς τοῦ 1854 ἔτους, ὅτι ἡ Τουρκία ἐμελλεν ἐπὶ τέλους νὰ θριαμβεύσῃ. Δεικνύει ὅμως ὁ θρίαμβος καὶ στερότητα θεμελίων;

Καλλιπολις.

Ὅτε τὸ 1845 ἔτος ἐπεσκέφθη τὸ πρῶτον τὴν Κωνσταντινούπολιν εἶδον εἰς Φανάριον, οὐ μακρὰν τῆς ἀκτῆς, τριώροφον οἰκίαν πληρικισθεῖσαν μὲν ὑπὸ τῆς παλαιότητος ἀλλὰ στηριζομένη ὑπὸ δύο ἰσχυρῶν στύλων. Οἱ κάτοικοι ἔμενον ἀτάραχοι εἰς αὐτὴν καὶ μηδὲν φοβούμενοι πτώσιν. Ὅτε δὲ τὸ 1852 ἐπανεῖλον καὶ τρίτον εἰς τὴν αὐτὴν πόλιν, ἔσπευσα ὑπὸ περιεργείας νὰ ἐξετάσω τί ἀπέγεινεν ἢ κατάρρευσεν οἰκίαν· καὶ εἶδον καὶ τρίτον στήριγμα. Ἀλλὰ καὶ πρὸ τινῶν μηνῶν εὗρον αὐτὴν ὑποστηριζομένην καὶ ὑπὸ τετάρτου, καὶ τοὺς κατοίκους ὡς καὶ τὸ πρῶτον ἀρόβους καὶ ἀμερίμους.

Τίς οἶδεν ἐάν μετὰ τινὰ χρόνον τῆς ἐτοιμοζόπου οἰκίας ἢ κατὰπτωσις δὲν προληφθῇ διὰ τῆς προσθήκης καὶ νέων στύλων;

Ἴδου κατ' ἐμὲ ἡ ἐνεστῶσα εἰκὼν τῆς Τουρκίας.

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Ι. ΣΑΡΙΠΟΛΟΥ

Τακτικού Καθηγητοῦ τῆς Φιλοσοφίας τοῦ δι-
καίου καὶ τοῦ Ἑθνικοῦ δικαίου ἐν τῷ
Ἑθνικῷ Πανεπιστημίῳ

ἐναρκτηρίον μάθημα
γενόμενον τῇ 5 Νοεμβρίου 1862.

Φίλτατοι ὀμιληταί,

Δύσποτμοι δέκα ὀλόκληροι ἐνικυτοὶ παρήλθον ἀφ’ ἧς ἀπὸ τῆς ἕδρας ταύτης δυσμενῆς πρὸς τὰς ἐλευθερίας τοῦ ἔθνους, κακόνους πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ λόγου, ἀνθελληνικὴ ὄλως ἐξουσία ἀποτόμως κατεβίβασέ με, πράγματι μὲν τὴν παρρησίαν τῆς διδασκαλίας μισοῦσα, διότι ἐλευθέρους παρεσκεύαζα πολίτας καὶ οὐχὶ ταπεινούς καὶ ἐθελοδόλους ὑπηκόους, πρόσφασι δὲ λαβοῦσα λόγον ψευδῆ καὶ ὄλως ἀνυπόστατον, καθ’ οὗ οὐκ ἔπαυσα δικμαρτυρούμενος. Καὶ ἴσως μὲν μέχρι τῆς ἡμέρας τῆς ἐνδόξου παλιγγενεσίας ἡμῶν οἱ λόγοι μου ὑπ’ ὀλίγων ἐπιστεύοντο, σήμερον ὅμως, ὅτε οἱ τὰ μάλιστα ἐπὶ τριακονταετίαν ἀφωσιωμένοι ὡς βδελύκτροπον τι ἀποπτύουσιν ἢ ἐπεδείκνυντο δουλοφροσύνην, καὶ ἐπὶ κατηγοριῶν κατηγορίας σωρεύουσι κατὰ τοῦ πεπτωκότος συστήματος, ἐλληνοπροπέδ νομιζῶ καὶ ἀπὸ τῆς ἕδρας ταύτης νὰ βεβαιώσω ὅτι οὐ μόνον λόγῳ οὐδέποτε προσέβαλλον τὸ ἐν ἡ τὸ ἕτερον τῶν τότε βασιλεύοντων προσώπων, ἀλλ’ οὐδὲ κατὰ διάνοιαν δυσμενῆς τι κατ’ αὐτῶν ἔφερον. Πάντως πιστευθήσομαι νῦν’ εἰ δέ ποτε οἱ λόγοι μου οὗτοι ἐν τῇ ἐκείνων ὑπερορίᾳ ἀπηγήσωσι, συννοήσουσι ὅτι τοὺς ἐλευθέρους ἀνδρας ἀπεχθαινόμενοι περὶ αὐτοῦ ἀυλοδοῦλους συνήθειον, ἀλλ’ ἡ τῆς δυστυχίας αὐτῶν ἡμέρα ἀπέδειξεν ὅτι τὰ τῶν τοιούτων στίφη λειποτάκται τῆς τύχης τῶν γενομένων ἀποτάσσονται αὐτοῖς, μόνον δ’ οἱ ἐλεύθεροι καὶ τότε καὶ νῦν τὴν ἀλήθειαν κηρύττουσιν, οἱ αὐτοὶ δ’ αἰέποτε μένουσιν οἰκτερόντες καὶ οὐχὶ ταῖς μεγάλας αὐτῶν συμφοραῖς ὑβρίζοντες. Ναι, μνησθήσονται οἷων λόγων εἰς τὰ βασιλικὰ αὐτῶν ὄτα εἰπόν ποτε, Καθηγητῆς ἔτι ὦν, φιλομειδῶς παραινούμενος ἐπὶ τῇ ἐλευθερίῳ διδκαλίᾳ μου, ὅτι, εἰ περ ἡ ἐλευθερία ἀπὸ τῆς οἰκουμένης ἀπάσῃ; ἐδιώκετο ἤθελε διασωθῆ ἐν Εὐρώπῃ; εἰ δ’ ἀπὸ τῆς Εὐρώπης πάσῃ; ἐφυγαδεύετο ἔδει αὐτὴν εὐρεῖν καταφυγὴν ἐν τῇ κοιτίδι αὐτῆς; τῇ ὠραία ἡμῶν Ἑλλάδι; εἰ δ’ ἀπὸ ταύτης ἐξώθειτο, τὸ ἱερόν τοῦτο τοῦ Πανεπιστημίου ἔδος ἄξιον αὐτῆς ἤθελε γενῆ κρυπτήριον καὶ κρυφιομῦστα αὐτῆς οἱ ἐν αὐτῷ τῆς σοφίας λειτουργοί; εἰ δὲ τέλος καὶ ἐνταῦθα ὁ ἀπηνῆς διωγμὸς κατελάμβανεν αὐτὴν, ἤθελον παραλάβαι αὐτήν, ἐγὼ τουλάχιστον, ὑπὸ τὴν Καθηγητικὴν τήβεννον

μου καὶ καταβῆ μελανεῖμων τὴν ἕδραν ταύτην ὡς διοπατέε τι παλλάδιον κατακρύπτων αὐτὴν μεχριστοῦ αἰσιώτεροι ἐπιλάμψωσιν ἡμέραι ὅπως τὴν φυγάδα ἀποδώσω τῇ πατρίδι. Ναι, μνησθήσονται ὅτι καὶ μετὰ τὴν ἀπόλυσίν μου δεκτὸς εἰς ἀκρόασιν ὑπὸ τῆς ἀντιβασιλευούσης τότε γενόμενος, ὅπως ἀπολύσω ἐμαυτὸν ἀγενοῦς συκοφαντίας, κατανοήσας ἀπὸ τοῦ τρόπου τῆς βασιλίδος ὅτι τὴν ταπεινώσιν μου προσεδόκα οὐχὶ δὲ τὴν ἀπολογία, ἐκτραχυνθεὶς ἐγὼ εἶπον αὐτῇ, ὅτι τὸν πρὸς τὴν πατρίδα μου ὄρκον ἱερῶτατον ἐθεώρουν, ὅτι ἀνδραπόδων Καθηγητῆς δὲν ἐνόουν εἶναι, ὅτι τῆς βασιλείας κόλαξ οὐδέποτε ἤθελον γενῆ, ὑστάτην δὲ συμβουλήν ἐδίδον αὐτοῖς, ὅτι τὴν δουλείαν τῶν Ἑλλήνων θηρεύοντες τὸν ἑαυτὸν σαλεύουσι θρόνον, προεῖπον δ’ αὐτοῖς, ὅτι εἰ μὴ σωφρονήσωσιν, ἤξεται ἡμαρ ὅτ’ ἐξόριστοι ἐν τῇ πατρίῳ αὐτῶν χώρα τῶν ἐμῶν μνησθήσονται λόγων καὶ ἐξῆλθον ὑστάτην ἐκείνην φορὰν τῶν ἡγεμονικῶν τῶν μεγάρων.

Ναι, τὴν ἐλευθερίαν ἐδίωξαν· ναι, κηρὸν ἔθεντο τῷ στόματί μου· ἀλλὰ τὴν ἐλευθερίαν ἀποπνέει πᾶσα αὔρα τῆς θείας ταύτης γῆς, τίθη δ’ εὐγενῆς καὶ γενναῖα ὀλόκληρον γενεὰν ἔκτοτε ἀπὸ τοῦ γάλακτος αὐτῆς ἐξέθρεψε, καὶ ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ ἀνέθρεψε σκηπτοῦχον Βασιλέα, ὅστις ἀντὶ νὰ λάβῃ αὐτὴν σύνθρονον ἐν εἰρκταῖς καθεῖρξεν αὐτήν.

Δέκα ὄλοι δύσποτμοι ἐνιαυτοὶ παρήλθον ἔκτοτε! τρεῖς δὲ τῶν θρανίων τούτων ὁ θίασος ἐν τῷ μεταξ’ ἀνενώθη! καὶ ὅμως; . . . ἐγὼ μὲν ὡς τινες ἐταίρους ἀρχαίους ὑπολαμβάνω ὑμᾶς περὶ ἐμὲ συνηγμένους, ὑμεῖς δ’ ὡς φίλον παλαιὸν παλινοστοῦντα ἀσπάζεσθε. Τοῦτο δὲ, διότι κἀγὼ ἐν ὑμῖν ἔζων, καὶ ὑμεῖς ἐν ἐμοί, πάντες δ’ ἐπὶ τῷ Κυρίῳ ἠλπίζομεν καὶ παρ’ αὐτοῦ προσεδοκῶμεν τὴν κατάλυσιν τῶν δεσμῶν ἡμῶν καὶ τῶν ἡμετέρων πόθων τὴν κατάρτισιν, διὰ δὲ τῆς πίστεως ἡμῶν ὅτι ὁ Θεὸς τὴν Ἑλλάδα φιλεῖ ἢ δεξιὰ αὐτοῦ συναντελήθη ἡμῖν, καὶ ἐξεργάσθη τὴν ἀπελευθέρωσιν ἡμῶν, ὡς καὶ τὸ ἱερόν λέγει βῆμα « ὁ Κύριος τὸ πνεῦμά ἐστιν, οὐ δὲ τὸ πνεῦμα Κυρίου ἐκεῖ ἐλευθερία » (1).

Ἴσως ὄφειλον, φίλτατοι ὀμιληταί, ν’ ἀναβάλῃ τῶν παραδόσεων μου τὴν ἐναρξιν ὅπως κάλλιον συνταγμαμένος ἐμφανισθῶ ἐν μέσῳ ὑμῶν· ἐνόμισα ὅμως ὅτι καθῆκον εἶχον νὰ φανῶ ὑπέρτερος πάσης φιλαυτίας, θρασυθέντων δὲ τῶν συνεχόντων τὰς δυνάμεις μου δεσμῶν ἔπρεπε νὰ σπεύσω τὴν πρὸς ὑμᾶς ἐμφανισίν μου ἵνα δεξιωθῶ ὑμᾶς καὶ εὐχαριστήσω διὰ τὴν γενομένην μοι κατὰ τὴν πρώτην ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ προσέλευσίν μου ὑποδοχὴν, ἧτις συγκινήσασά με μέχρι δακρύων ἀφῆρσέ μου τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὴν φωνήν, κατέβαλε δ’ ἡ ἀγάπη ἐμὲ τὸν μηδέποτε ὑπὸ τῆς τυραννίας καταβλήθεντα· τέλος ἵνα

(1) Πρὸς Κορινθ. Β. γ, 17.

μεθ’ ὑμῶν ἐν ἐνὶ πνεύματι, τῷ τῆς ἐλευθερίας, καὶ μιᾷ καρδίᾳ, καρδίᾳ ὅλως Ἑλληνικῇ, ζητήσω ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τοὺς νόμους τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς πολιτείας.

Χαίρετε λοιπὸν, φίλτατοι ὀμιληταί! ὁ περὶ τῆς γενέσεως τῆς Ἀθηνᾶς μῦθος τῶν ἀρχαίων ἡμῶν προγόνων ἐπραγματοποιήθη δι’ ὑμῶν σήμερον· ὡς ἐκείνοι τὴν Ἀθηνᾶν ἀπὸ τῆς τοῦ Διὸς κεφαλῆς ἐκμαυθεύσαν τῷ πελέκει τοῦ Ἡφαίστου, ἐν θώρακι δὲ καὶ κόρυθι καὶ τὸ δόρυ κραδαίνουσιν ἐπλασαν, οὕτω καὶ ὑμεῖς ἀπὸ τῆς στιγμῆς καθ’ ἣν ὁ πέλεκευ τῆς ἐθνικῆς κυριαρχίας βαρεῖν κατέφερε τὴν πληγὴν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς δημοδόρου βασιλέως, ὅστις ἐνόμιζεν οὐτιδανῶν ἄρχειν, ἀνεπηθήσατε ὠπλισμένοι καλὰ μῶ τε καὶ δόρατι καὶ ἡ πατρὶς κομπάζει ἐφ’ ὑμῖν βλέπουσα ὑμᾶς ἐτοίμους σπάθη καὶ κλάμῳ ν’ ἀμυνθῆτε αὐτῆς. Ἡ ἐλευθερία σκιρτᾷ ἐπὶ τῇ θέᾳ ὑμῶν καὶ οὐρανὸθεν εὐλογίαις ἔρπει ὑμᾶς, ὡς οἱ συμπολιταὶ καὶ συμπολιτίδες ὑμῶν ἄνθες καὶ μύροις περιέβρονον ὑμᾶς ἐν ὅπλοις διερχομένους τὰς ἀγυῖας τῆς πόλεως·

ἀμφ’ ἄρα μιν Τρῶων ἄλογοι θεὸν ἠδὲ θύγατρας
εἰρόμεναι παῖδάς τε, κασιγνήτους τε, ἕτας τε (α).

Κατὰ τὰς μελέτας ἡμῶν θέλομεν ἐξετάσει τὰ πλείστου ἄξια τῷ ἀνθρώπῳ καὶ τῇ πόλει ἀνάγκη ἄρα νὰ φέρωμεν ἐν ταῖς ὁμηγύρεσιν ἡμῶν τὴν θεοθεῖαν ἐκείνην εὐλάβειαν μεθ’ ἧς προσήρχοντο τοῖς μυστηρίοις οἱ πάλαι πατέρες ἡμῶν, ἐγὼ δ’ ἀξιωθείς τῆς τιμῆς καὶ αἰθῆς νὰ καταλάβω τοῦ ἱεροφάντου τῆς ἐπιστήμης τὴν ἕδραν, ἐπιλέγω ὑμῖν τοὶς πρὸς τὰ μεγάλα ταῦτα Ἑλευσίνια προσερχομένοις τὸ ἱερόν ἐκεῖνο *Ἐρρε βέβηλος*. Πᾶς βέβηλος λογισμὸς μακρὰν ἡμῶν, τὴν ἐπιστήμην ἀγαπῶμεν ὡς θεόδοτον δώρημα, μηδέποτε δὲ μιάνομεν αὐτὴν· ἔστω ἐν μέσῳ ἡμῶν αὕτη ἡ φωταγωγὸς λαμπὰς πρὸς ἀναζήτησιν τῶν δυνάμεων τοῦ τε πολίτου καὶ τῆς πολιτείας, ἵνα κατορθωθῇ ὁ σκοπὸς δι’ ὃν ὁ μὲν Θεὸς ἐπλασε τὸν ἀνθρώπον λογικόν, ὁ δ’ ἀνθρώπος διεξέρύθμιστε τὰ τῆς πολιτείας. Ἡ ἐλευθερία ἐστὶν ἡγεμονία βίου, ἀλλ’ ἡ φρόνησις, μὴ τὸ λησιμονητώμεν ποτε, ἐστὶ κατὰ Πλάτωνα, δυνάμις ποιητικὴ καθ’ αὐτὴν τῆς ἀνθρώπου εὐδαιμονίας. Ἀνεκτῆσάμεθα τὴν ἐλευθερίαν δι’ ἀνδρίας ἀπραμίλλου, δεῦρο δὲ συντηρήσωμεν αὐτὴν δι’ ἀξιοχράστου φρονήσεως. Διὰ τῆς νίκης κατὰ τοῦ πύσαντος ἡμᾶς συστήματος ἤρξάμεθα μόνον, πλὴν πολὺ ἀπέχομεν ἐτι τοῦ ν’ ἀποτελειώσωμεν τὸ μέγα τῆς παλιγγενεσίας ἡμῶν ἔργον· ἡ νεκρὰ ὑμῶν ἡλικία κρατοῦσα ὑμᾶς μακρὰν τοῦ πρακτικοῦ πολιτικοῦ βίου χρησιμεύσάτω εἰς συλλογὴν ἐφοδίων διὰ τὸ μέλλον· ἡ γὰρ ἐφ’ ἱκανὸν χρόνον ἐν τοῖς κόλοις αὐτῆς κατακρύπτει τὸν σπόρον, βλαστήσας δὲ οὗτος ἀπὸ τῆς ἰκμάδος τοῦ οὐρανοῦ δροσιζέται, καὶ ὑπὸ τὸ θάλαπος

(α) Ὅμηρ. Ἴλ. Ζ, σ. 238—239.

τοῦ ἡλίου ζωοποιεῖται ἐπὶ πολλὸν ἔτι καιρὸν πρὶν ἢ καρποφορήσῃ. Ἀδελφοί, ὁ τόπος ἐφ’ ᾧ ἱστάμεθα τὸ κέντρον ἐστὶ καὶ ἐν αὐτῷ ἡ ἐστία, δεῦρο ἀνάψωμεν ἀπὸ τῆς ἐστίας ταύτης τοῦ Ἑλληνισμοῦ τὰς ἱερὰς ἡμῶν δαδὰς, ὡς δ’ οἱ τῶν πάλαι ἀποικίων οἰκισταὶ τὸ ἱερόν πῦρ ἀπὸ τῆς μητροπόλεως λαμβάνοντες πρὸς οἰκισμὸν μακρὰν αὐτῆς ἀπήρχοντο, οὕτω καὶ ὑμεῖς κήρυκες τοῦ πολιτισμοῦ ὀφείτετε νὰ στραφῆτε πρὸς τὰ ἐξῆς μέρη καὶ τὸν ἱερόν ἱσχυρὸν νὰ μεταφέρετε οὐ μόνον τοῖς περὶ ἡμᾶς ὁμογενέσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς λοιποῖς ἀνατολικοῖς ἔθνεσιν. Ὁ μέγας Ἀλέξανδρος βραχὺ μὲν διὰ τῶν ὄπλων αὐτοῦ ἐκράτησε τῆς Ἀσίας, ἐπὶ τέσσαρας ὅμως καὶ ἐπέκεινα μετ’ αὐτὸν αἰῶνας ἡ ἐλληνικὴ φιλολογία ἡμέροεν τῶν τῆς Παρθίας, καὶ Βακτριανῆς, καὶ Ἀρμενίας, καὶ περὶ τὸν Πόντον ἡγεμόνων καὶ ἐθνῶν τὰ ἤθη. Ἵμετε δὲ, ὦ τῆς ἐστίας ταύτης τοῦ νέου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ σεμναὶ ἑστιάδες, διατηρήθητε παρθένοι τὸν νοῦν ἀπὸ παντὸς ξενισμοῦ, διότι ἐπὶ τῇ παρθηνίᾳ ταύτῃ ἐστήρικται τὸ μέλλον τῆς πατρίδος, ὡς ἐπὶ τῆς τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου τῆς Ῥώμης συλλόγου ἐστήρικτο τῆς Ῥώμης ἡ τύχη. Ἐπὶ τοῖς ἔργοις τῶν πατέρων ὑμῶν σεμνυόμενοι προαλείψετε εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ μέλλοντος, τὸ τοῦ Λακωνικοῦ ἐκείνου τῶν παιδῶν χοροῦ ἐν ἑαυτοῖς ἀπαρατρέπτως ἐπιλέγοντες, ἄμμες δὲ γ’ ἐσόμεθα πολὺ καὶ κάρριες.

Ἡ ἐπιστήμη διδάξει ἡμᾶς τὸ μέτρον πρὸς ὃ πρέπει νὰ ἐξαιρώμεν τὰς ἐλπίδας ἡμῶν· τὸν μάταιον κουφότερον ἢ ἐπιτυχία κατασταίνει, τὸν δὲ φρονιμὸν σύννοον κατασκευάζει τῆς τύχης ἢ εὐμένεια. Δεῦρο δὴ φίλτατοι ὀμιληταί, ἔλαιον ἐν ταῖς λαμπάσιν ἡμῶν ἔχοντες γρηγορῶμεν μεχριστοῦ ἐλθῶν ὁ νύμφιος, ὅς οὐκ ἴσμεν ἐν ἧ ἂν ἐλεύσεται ὄρα, εἰσγάγει ἡμᾶς εἰς τὸν νυμφῶνα.

Ἡ Ὀκτωβριανὴ ἐπανάστασις, ὦ φίλοι, δι’ ὑμῶν γενήσεται ἐφάμιλλος τῆς κατὰ Μάρτιον ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, διότι εἰ αὕτη ἔθραυσε τὰς πρὸς τὸν θρόνον τῶν Σουλτάνων ἀποκοντωμένας ἀλύσεις τοῦ ἔθνους ἡμῶν, καὶ ἐλευθέρην τὴν ἐνέργειαν τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν δυνάμεων κατέστησεν, ἡ ἐπανάστασις τῶν τελευταίων τούτων ἡμερῶν, ἧς συναγωνισταὶ ὑπῆρξατε ὑμεῖς τοῦ λόγου οἱ στρατιῶται, ἠνέφξε τῶν ἰδεῶν τὰς πύλας καὶ ἐπιδείκνυνται ἀπὸ τοῦ ἄρτι ἡμῖν τοῦ πολιτισμοῦ οἱ θησαυροί. Λαὸς καὶ σπουδασταὶ κατεργάσθησαν αὐτὴν, σύμβολον ἀσπάσιον τῆς Ὀλύμπης καὶ διανοητικῆς μελλούσης προόδου τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους. Ὁ λαὸς θέλει τύχει διὰ τῆς ἐλευθερίας τῆς ἀπὸ τοῦ ἐμπορίου, καὶ γεωργίας, καὶ βιομηχανίας, καὶ ναυτιλίας ποριζομένης εὐημερίας, ὑμεῖς δὲ παρασκευάσατε τῇ πατρίδι τὴν ἀπὸ τῶν ἰδεῶν, αἰτινῆς εἰσι τῶν ἐπιστημῶν, καὶ καλῶν τεχνῶν, καὶ φιλολογίας ἢ γένεσις, δόξαν. Ἴθ’ ἰθὺς ἐπέσιον τοῦ Ἑλλήνος ὄνει-

ρον, ἀπὸ τῆς ἐκ ξεστῶν κερῶν ἐξεληθὸν πύλης (α)! Ὅταν ὁ Θεὸς εἰς ἓν ὀλόκληρον ἔθνος τὰς αὐτὰς ἐμβάλλῃ ἰδέας καὶ τὸ φρόνημα αὐτοῦ ἀναπτεροῖ, αἰδέαι αὐταὶ διὰ χρόνου λαμβάνουσι σάρκα καὶ πραγματοποιῶνται, καὶ πρᾶγμα γενόμεναι εὐρίσκονται ὑπερακοντίσασαι τὸ τεθὲν εἰς τὰς ἐλπίδας τέρμα.

Turne, quod optanti divum promittere nemo Auderet, volvenda dies en attulit ultro.

Σχεδιογραφήσωμεν δὴ νῦν καὶ τὸν κύκλον τοῦ ἡμετέρου μαθήματος.

Τὴν ὑψίστην φάσιν τῆς πολιτικῆς ἐπιστήμης κεκλημένος νὰ ἐρμηνεύσω πρὸς ὑμᾶς, τὰς πολιτείας δηλονότι αὐτονόμου πρὸς ἑτέραν αὐτόνομον πολιτείαν σχέσεις, ὁμοιάζω ἀνθρώπῳ ἐπὶ κορυφῆς πυραμίδος τεθέντος, ὀφειλόντος δὲ ἐκθέσαι πῶς ἐφθασεν ἐκεῖ, πῶς δὲ καὶ ἄλλοι μετ' αὐτὸν νὰ φθάσωσι. Ναι, ἀπὸ τῆς ἀκροτάτης ταύτης σκοπιᾶς εὐρύτατον βλέπει ὀρίζοντα, ἀλλ' οὐχ ἦττον ἐρευνᾷ εἰ ἐπὶ στεβρᾶς ἵσταται ἢ πυραμῖς βάσεως, ἀναζητῶν δὲ κατανοεῖ ὅτι ἐκ τῶν τριῶν ἀπὸ τῶν τοῦ δικαίου συνδυασμῶν πηγαζουσῶν σχέσεων, οὗτος κέκληται νὰ ἐρμηνεύσῃ τὴν τρίτην, διότι αἱ σχέσεις αὐταὶ καίτοι κατὰ τὰς μερικότητάς αὐτῶν πολύτροποι εἰς τρεῖς κυρίας δύνανται ν' ἀναχθῶσι τάξεις ἤγουν

Α' Σχέσεων ἀνθρώπου πρὸς ἄνθρωπον.

Β' Σχέσεων ἀνθρώπου πρὸς κοινωνίαν, καὶ ἐναλλάξ.

Γ' Σχέσεων κοινωνίας πρὸς κοινωνίαν.

Τούτων τὰ μὲν κατὰ τὴν πρώτην, τὸ ἰδιωτικὸν λεγόμενον δίκαιον διερευνᾷ εἰς πολλὰ δικλαδιζόμενον μέρη τὰ δὲ κατὰ τὴν δευτέραν τὸ ἐσωτερικὸν δημόσιον δίκαιον ἐξετάζει· τέλος δὲ, εἰς τὰ κατὰ τὴν τρίτην τὸ ἐξωτερικὸν δημόσιον δίκαιον καταγίνεται. Ἀλλὰ πῶς ἔσται δυνατόν νὰ φθάσῃ τις εἰς τὴν ἐξέτασιν τούτων πρὶν ἢ κατὰ βῆθος γνωρίσῃ ὁποῖα τοῦ ἀνθρώπου ἢ φύσεως καὶ ὁ προορισμὸς, ὁποῖα τῆς πολιτείας ἢ ὀργάνωσις; ἐφ' ᾧ οὐχὶ ἄπο σκοποῦ παρ' ἅπασιν σχεδὸν τοῖς ἀνὰ τὴν Εὐρώπην Πανεπιστημίοις ἢ ἔδρα τοῦ ἐθνικοῦ δικαίου περιλαμβάνει καὶ τὸ δὴ φυσικὸν λεγόμενον δίκαιον, ὅπερ ἀκριβέστερον φιλοσοφία τοῦ δικαίου ὑπὸ τῶν καθ' ἡμᾶς σοφῶν μετωνομάσθη, τῷ δ' ὀνόματι τούτῳ κατὰ τὴν διδασκαλίαν ἡμῶν χρῆσώμεθα. Ἐκεῖ θέλομεν διῶδει ὅτι ἄλλο τὸ δίκαιον, ἄλλο δ' ὁ γραπτὸς νόμος, καὶ ὅτι τὸ ἐν ὁλῶς τοῦ ἑτέρου διάφορον· τὸ μὲν τὸ ἀρχετύπως πρωτότυπον, τὸ δ' ἢ εἰκὼν καὶ ὅτι τὸ μὲν, ἐν καὶ μόνον καὶ ἀμετάβλητον, τὸ δὲ, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον ἐπιδέξιον τοῦ συγγραφέως, καλόν· οἱ δὲ συγγραφεῖς αὐτοῦ, ὡς τινες ζωγράφοι τὴν αὐτὴν εἰκόνα ἐν πίναξιν διαφόροις γράφοντες, τελειότεραν ἢ ἀτελεστέραν κα-

(α) Ὁμήρ. Ὀδυσσ. Γ. σ. 562.

τορθοῦσιν, οὐδεὶς ὁμῶς τοσοῦτόν ποτε τελείαν ὥστε μὴδὲ ψέγμα ἐλάχιστον ἐν ἑαυτῇ φέρειν. Τέλος δὲ, προστιθέμενοι τοῖς κατὰ τὸ ἐνεστὸς ἀκαδημαϊκὸν ἔτος ἀκροάμασι καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ δημοσίου δικαίου, ἦτοι τὰ κατὰ τὴν ἔκθεσιν τῆς θεωρίας τῶν πολιτευμάτων, διότι ἡ ἱστορία οὐδὲν ἄλλο ἤθελεν εἶσθαι παρὰ ἄγονος ἀπομνημονεύσεως τοῦ παρελθόντος εἰ μὴ ἐχρησίμευε πρὸς διδασκαλίαν τοῦ μέλλοντος, τί δὲ παρασκευαστικώτερον αἰσιωτέρου διὰ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὰς κοινωνίας μέλλοντος εἰ μὴ ἢ ἀποφυγῆ ἢ ἐπανάρθωσις σφαλμάτων, εἰς ἃ ὁ ὡς τὰ μαθηματικὰ ἀκριβῆς τῆς ἱστορίας νόμος φέρει πάντως τὰ εἰς αὐτὰ ἐμπεσόντα ἔθνη, τὸ ἐπιὸν διδάξομεν τὸ θετικὸν διεθνὲς δίκαιον, εἰς διετίαν οὕτω τὸν ὅλον περιλαμβάνοντες κύκλον τοῦ μαθήματος.

Ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ φθάσῃ εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ εἰ μὴ ἀφοῦ ἑαυτὸν μελετήσῃ καὶ τὰς ἐν ἑαυτῷ δυνάμεις ἀκριβῶς διαγνώσῃ· τὸ γνῶθι σαυτὸν ἐστὶ τὸ μέσον δι' οὗ θέλει ἀναβιβάσθῃ εἰς τὴν κατάληψιν, ὅσω αἱ περιορισμέναι αὐτοῦ τὸ ἐπιτρέπουσι δυνάμεις, τοῦ ὑπεράτατου ὄντος, διότι τὸ ἀσθενὲς τῶν ἰδίων δυνάμεων καὶ τὸ περιορισμένον τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ ἐν τῇ σμικρότητι τῆς ἑαυτοῦ φύσεως συννοῶν ἀναλογίσει ταῦτα πρὸς τὸ μεγαλεῖον τοῦ Ἰψίστου τοῦ τὰ πάντα πλάσαντος, καὶ συνέχοντος, καὶ προ-ἀγοντος, καὶ ἐν τοῖς ἐλαχίστοις τῶν ἔργων αὐτοῦ τὴν αὐτὴν ἐπιθέτοντος σφραγίδα τῆς σοφίας καὶ παντοδυναμίας ἦν καὶ ἐπὶ τοῖς μεγίστοις, διότι ἐνώπιον αὐτοῦ οὐδὲν μέγα, οὐδὲν σμικρὸν, ὡς μὴδύλω πλείω καταβαλόντος βούλησιν πρὸς παραγωγὴν τοῦ μεγίστου τῶν οὐρανίων σωμάτων ἐκείνης ἦν κατέβαλε πρὸς γένεσιν τοῦ ἐλαχίστου τῶν σκωλήκων.

Ἀλλ' ὡς ὁ Θεὸς πρῶτον ἐβουλήθη εἶτα δὲ διέταξεν, οὕτω καὶ ὁ ἄνθρωπος δέον πρῶτον νὰ μελετήσῃ καὶ ἐτοιμάσῃ εἶτα δὲ ν' ἀποδοθῇ πρὸς τὸ ἔργον. Ἄπας δ' ὁ τοῦ ἀνθρώπου βίος ἐν τοῖς δυσὶ τούτοις περιλαμβάνεται, τὸ διανοεῖσθαι δηλονότι καὶ βούλεσθαι, ἐξ ὧν πηγάζει ἡ ἐνέργεια καὶ πραγματοποίησις τῶν μελετημένων καὶ βεβουλευμένων.

Ποῖαν δὲ μέθοδον, τουτέστι ποῖαν ὁδὸν ἀκολουθήσει ὁ ἄνθρωπος; ἀπὸ ποίας ποτὲ πηγῆς ἀρυσθήσεται τὸ ἐφόδιον; τὸ ζήτημα τοῦτο οὐκ ἔστι νέον δι' ἡμᾶς· καὶ ἐν τῇ τοῦ συνταγματικοῦ δικαίου πραγματείᾳ διεπλάτυναμεν αὐτὸ, καὶ ἐν τοῖς νομίμοις τῶν ἐθνῶν οὐκ ὀλίγα περὶ αὐτοῦ διελάβομεν, ἄγραφόν τινα νόμον ἐπιστήσαντες γνώμονα τῶν τοῦ ἀνθρώπου βουλευμάτων τε καὶ ἔργων, καὶ τοῦτον ὡς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐμποιηθέντα τῇ φύσει τοῦ ἀνθρώπου· τοῦτον δ' ἀρχαιότερον καὶ οἱ ἀπὸ τῆς Στοᾶς ἀνηγόρευσαν καθηγεμόνα τοῦ βίου διὰ τοῦ ὁμολογουμένως τῇ φύσει ζῆν δόγματος αὐτῶν. Ταῦτα δ' εἶπομεν καὶ τοι συνειδότες ὅτι ὁ ἄγραφος οὗτος καὶ θεῖος νόμος ἐν πολλοῖς

συσκοτίζεται ὑπὸ τῶν παθῶν, τῶν ἐν τῇ φύσει τοῦ ἀνθρώπου, καὶ οἰοεὶ ἀκρωτηριάζεται ὑπὸ τοῦ πεπερασμένου τῶν δυνάμεων αὐτοῦ «οἷα νάμακτα ἄρθρα» καὶ διαχυθῆ ἀπὸ ὑψικρήνου πηγῆς καταπίπτοντα » διακλαδίζονται ἐν πολλοῖς βύραξιν, ἐξ ὧν ἕκαστος » ἀφ' ὧν διέρχεται τόπων προσλαμβάνει ἰδιάζον εἶδος » καὶ γεῦσιν, ἄλλος ἄλλην, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον » ἀκάθαρτον, οὐδεὶς δ' ἀνόθευτον καὶ καθαρὰν τὴν » ἦν ἀπὸ τῆς πρώτης πηγῆς φύσιν φέρει, οὕτω καὶ αἱ » νομοθεσίαι τῶν ἐθνῶν τίς μὲν πλεόν, τίς δὲ ἦττον » ἀπομακρύνονται τοῦ θεοῦ ἀρχετύπου (α) ».

Αἱ τοῦ ἀνθρώπου κοινωνικαὶ σχέσεις ἃ τε ἐμφυτοὶ αὐτῷ ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς πλάσεως αὐτοῦ διεδηλώθησαν, ὅθεν τὴν τε οἰκογένειαν καὶ τὴν πολιτείαν συνέστησε, καὶ τοὺς νόμους τῆς ὀργανώσεως αὐτῶν ἔθετο, καὶ διεδραμάτισε τὰ τῆς ἱστορίας αὐτοῦ, πρὶν ἢ πρὸς ἑαυτὸν στρέψας τὸ βλέμμα ἀναζητήσῃ μὴ τις ἀρχὴ ἀναλλοίωτος, μὴ τις Ζεὺς καθηγμένων, ὡς ἔλεγον προσφῶς οἱ Στωϊκοί, ὑπάρχη ἐν ἑαυτῷ, κίνητρον τῶν κατὰ μέρος ἐνεργειῶν τοῦ ἀτόμου, ἐπαγωγὸς τῶν ἐν συνόλῳ τῆς πολιτείας πράξεων, πρὸς ἓνα τελικὸν τῆς ὅλης ἀνθρωπότητος σκοπόν.

Τὴν ἀναζητήσιν λοιπὸν τοῦ νόμου τούτου προτιθέμενοι τὴν περίοδον τῶν μελετῶν ἡμῶν διαιρέσομεν εἰς πέντε μέρη· καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ ἐξετάσομεν τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν καθ' ἑαυτόν· ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ τὴν κοινωνίαν· ἐν δὲ τῷ τρίτῳ τὴν θεωρίαν τῶν πολιτευμάτων ἐκθέσομεν· ἐν δὲ τῷ τετάρτῳ τὴν ἱστορίαν καὶ τὰ ἐκ ταύτης διδάγματα· ἐν δὲ τῷ πέμπτῳ τὸ διεθνὲς δίκαιον κατὰ τὸ θετικὸν αὐτοῦ μέρος.

Εὐρὺς ὁ κύκλος, φίλτατοι ὀμιληταί, καὶ τῆς μελέτης ἡμῶν ἄξιος· διότι τοῦ ἀνθρώπου τὴν φύσιν μελετῶντες θέλομεν προβῆ ἀπὸ τῆς μονάδος ταύτης εἰς τὰς πολυαριθμους κοινότητας τὰς καλουμένας ἔθνη, εἶτα δὲ ταῦτα ὡς συνθέτους ἀριθμοὺς ἔχοντες· πρὸς ἄλλους ὁμοίους αὐτοῖς σχετίσομεν ἀριθμοὺς, καὶ ἐν τῷ μέρει ὅσω καὶ ἐν τῷ ὅλῳ διακρονοῦμεν τὸν ὑπερφυᾶ νόμον ὃν ὁ ὑψίστος ἐνέθετο τῇ ἀνθρωπότητι· εἰ δὲ καταπληκτικὸν ἅμα καὶ ἐπαγωγὸν τὸ μελετᾶν τοὺς νόμους τῆς ἀψύχου δημιουργίας, πόσον ἐπαγωγότερον τοὺς νόμους τῆς ἀφθάρτου ἡμῶν ψυχῆς ἀναζητεῖν;

Τί ἐστὶν ἄνθρωπος καθ' ἑαυτὸν ὡς σῶμα; μέρος ἐλάχιστον τοῦ μεγίστου τῶν ὄντων κόσμου· τί δ' ὡς δυνάμις ψυχῆς; ἀπόβροια τῆς θεότητος, εἰκὼν μικρὰ τῆς θείας καὶ μεγίστης δυνάμεως, νοῦς τῆς γιγαντώδους ὕλης δεσπόζων καὶ ταπεινὴν αὐτοῦ θεραπευτικὴν τὴν κτίσιν ἔχων. Κἂν τὸ σύμπαν ὅλον, ἔλεγεν ὁ Πασχάλ, ἐπιπέση ἐπ' ἐμὲ καὶ συντρίψῃ με, πάλιν

(α) Ἱστορικῆς προεισαγωγῆς εἰς τὰ τῶν ἐθνῶν ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ νόμιμα, σελ. κ—κα.

ἀνώτερος τοῦ συνθλίψοντός με σύμπαντός εἰμι, διότι ἐκεῖνο ἐν ἀγνοίᾳ τῆς ἑαυτοῦ ἰσχύος συνθλάσει με, ἐγὼ δ' ἐν γνῶσει τῶν ἐκείνου νόμων καὶ τῶν ἐν ἐμοὶ ψυχικῶν καὶ αὐλῶν δυνάμεων ὑπομενῶ. Ἐλεύθερος, αὐτογνώμων, καὶ τούτου ἕνεκεν ὑπεύθυνος διὰ τὰς ἰδίας αὐτοῦ πράξεις, ἴσος πρὸς πάντας καὶ οὐδεὶς οὐδενὶ κατώτερος, κύριος πασῶν τῶν ψυχικῶν καὶ σωματικῶν αὐτοῦ δυνάμεων, καὶ δι' αὐτῶν τὴν ἰδιοκτησίαν ποριζόμενος, τὴν οἰκογένειαν δημιουργῶν καὶ ἑαυτὸν διαπλάττων, ὑφίσταται τὰς εὐθύνας ὡς φυσικὴν συνέπειαν τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ, καὶ διδάσκειται ὅτι ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ μόνου τὴν ἰδίαν εὐδαιμονίαν ἢ κακοδαιμονίαν παρασκευάζει. Διὰ τοῦ νοῦς τοῦ τὸν κόσμον γνωρίζει, καὶ τῆς φύσεως τοὺς νόμους εὐρίσκει, διὰ δὲ τῆς ἑαυτοῦ ἐλευθερίας τὴν δημιουργίαν πᾶσαν μεταχειρίζεται καὶ διαπλάττει κατὰ τὴν ἰδίαν βούλησιν. Ταπεινοὶ τὰ ὄρη, ὑψοὶ τὰς κοιλάδας, πετᾶ ἐπὶ τῶν θαλασσῶν Ἐξέρξης νέος διὰ τῆς ἐπιστήμης δέρων τὰ ὑγρά αὐτῶν κέλευθα, τὰς ἐρήμους μεταβάλλει εἰς ὄασις, ἐν ἐνὶ λόγῳ ὁποῖοτε ὁ ἄνθρωπος τὸ βλέμμα στρέψῃ τῆς τῶν πρὸ αὐτοῦ ἐλευθερίας ἐνεργείας τὰ ἔχνη βλέπει, καὶ τούτων τὰς ἀτραποὺς εἰς εὐρείας ὁδοὺς μεταβάλλει· ὅσω δὲ πλείω οἱ πρὸ αὐτοῦ εἰργάσθησαν τόσω μείζονα αὐτὸς ὀφείλει νὰ καταβάλλῃ προσπάθειαν ἵνα μὴ τὸν κληρὸν ἐλαττώσῃ. Ποῖον δ' ἔθνος μείζονα τῶν Ἑλλήνων ἔσχε κληρονομίαν ἐλευθερίας καὶ ἐπιστήμης;

Ἀφοῦ τὸν ἄνθρωπον ἐν ἀναλύσει ἐξετάσωμεν θέλομεν ἐν συνθέσει μελετήσῃ αὐτόν· ποῖα τὰ χρῆμα ποῖα δὲ καὶ τὰ δικαιώματα αὐτοῦ ἐν τῇ πολιτείᾳ· τί ἐστὶν ἔθνος καὶ ἐκ τίνων συγκροτεῖται· τί δὲ κυριαρχία τοῦ ἔθνους, ὁποῖαν δὲ ἢ αὐτονομία δίδωσιν αὐτῷ προσωπικότητα· ποῖοι οἱ νόμοι πόθοι αὐτοῦ, ποῖ δὲ συγκροτοῦνται οὗτοι πρὸς τὴν αὐτονομίαν τῶν ἄλλων ἐθνῶν, ποῖος ὁ σκοπὸς τῆς κοινωνίας καὶ διὰ τίνων μέσων δύναται νὰ εὐδαιμονήσῃ. Ἐνταῦθα ἐπὶ τοῦ φιλτάτου παντὶ ἐλευθέρῳ ἀνδρὶ θέλομεν φέρει τὸν λόγον· τί ἐστὶ Πατρίς; τί περιλαμβάνει τὸ θεῖον τοῦτο ὄνομα, τὸ φίλτερον καὶ τοκέων καὶ τέκνων; τὸ ἐν μιᾷ ἐνότῃ φίλους τε καὶ ἰδίᾳ διεστεικότητας ἀλλήλων συνάπτον; τὸ ἐκ μυχῶν πᾶσαν καρδίαν συγκροῦν, τὸ ἐν ὑστέρω πᾶν ἀτομικὸν συμφέρον τιθέμενον; τὸ ἐξαῖρον πρὸς ὅ,τι εὐγενὲς καὶ μέγα; τὸ ὡς καθαρτῆριον πῦρ κατακαῖον ὅ,τι φαῦλον καὶ ταπεινόν; τὸ μίαν ψυχὴν ἐν μυριάδων μυριάσιν ἀνθρώπων σώμασιν ἐμφύον; τέλος δὲ, τὸ τοὺς τεθνεῶτας εἰς γενεὰς γενεῶν πρὸς τοὺς ζῶντας ἀλληλεγγύως συνδέον, οἷος δὲ τις ἠλεκτρικὸς σπινθὴρ τοὺς μὲν ζῶντας ἠλεκτρίζων, τοὺς δὲ θανόντας γαλβανίζων;

Τὸ εἶδος τοῦ πολιτεύματος ὡς συντελεστικώτατόν τι πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ ἀνθρώπου ἐν μέρει καὶ τῆς ὅλης κοινωνίας ἐν γένει, ἔσται τὸ ἀντικείμε-

νον ἐπισταμένης ἡμῶν μελέτης, διότι ἀπὸ τοῦ εἶδους τοῦ πολιτεύματος ἀκριβῶς καὶ περὶ τοῦ ἔθνους διαγινώσκαι τις δύναται. Φαῦλον ἔθνος ἀδύνατον ἔχει ἀγαθὸν πολίτευμα, ὡς ἀδύνατον ἐστὶ καὶ τὸ ὑποβαλεῖν εὐγενές καὶ γενναῖον ἔθνος ὑπὸ πολίτευμα σκολιόν, κἂν δὲ τις τύραννος τὸ σκῆπτρον εἰς μάστιγα μεταβάλλῃ, τὸ ἔθνος τὴν μάστιγα εἰς φραγγέλιον μεταποιήσῃ καὶ τὸν δυνάστην ἐκβαλεῖ τῆς ἀρχῆς. Κατὰ τὸ μέρος τοῦτο θέλομεν ἐξετάσει ὁποῖά τινα δεῖ ἔχειν τὸ πολίτευμα, πῶς δὲ συγκιρᾶται ἢ ἐλευθερία μετὰ τῆς ἀρχῆς, ἢ ἀτομικὴ αὐτοβουλία μετὰ τῆς ἐξουσίας, ἢ κυριαρχία τοῦ ἔθνους μετὰ τῆς ὑπακοῆς τοῦ πολίτου, ὁ δεσμός τοῦ νόμου μετὰ τῆς ἀκωλύτου τῶν δυνάμεων χρήσεως. Ὡς ὁ Θεὸς συνδέσας τὰ τοῦ σώματος μέλη διὰ χόνδρων καὶ ὑμένων, καὶ νεύρων τὴν ἀπ' ἀλλήλων διάλυσιν ἐκώλυσε οὐχ ἥττον δ' ἀφῆκεν αὐτοῖς πλήρη καὶ ἐλευθεράν τὴν πρὸς τὰ καθέκαστα ἐνέργειαν, οὕτω καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἐλευθέρως τὰ καθ' ἑαυτὸν διαπραττει, τὰς ἰδίας δὲ δυνάμεις πρὸς τὸ κεφάλαιον τῶν ἀπὸ τῶν ὁμοίων αὐτῷ συνεισφερομένων συνάπτων αὐξοῖ αὐτὸ καὶ κατασταίνει ὥστε ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τοῦ νόμου πρὸς τὴν ἰσχὴν τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου προκύπτει τι ἐναρμόνιον, ὅπερ ἐστὶ ἡ τῆς κοινωνίας εὐμερεια. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἁρμονία αὕτη ἐγκείται ἐν ἠθικῇ τινι σφαίρᾳ ἀνωτέρᾳ τῆς ἐξωτερικῆς τοῦ πολιτεύματος ὀργανώσεως, δύναται δὲ νὰ ὑπάρξῃ ἐν μοναρχίᾳ ὅσῳ καὶ ἐν ἀριστοκρατίᾳ καὶ δημοκρατίᾳ, θέλομεν μὲν ἐξετάσει ἕκαστον τῶν εἰδῶν τούτων, ἀλλὰ δὲν θέλομεν ματαιολογήσει πρὸς τὸ ν' ἀναγορεύσωμεν τοῦτο ἢ ἐκεῖνο ἐξ αὐτῶν ὡς τὸ ἀπολύτως βέλτιστον καὶ τῶν δύο ἄλλων ὑπέρτατον. Τὴν ἱστορίαν ἀναδιφῆσαντες καὶ τὰ ἐκ ταύτης διδάγματα συνάψαντες ὅπως τὸ φιλοσοφικὸν πόρισμα ἐξ αὐτῶν ἐξαγάγωμεν, γενήσεται καταφανές, ὅτι ἡ ἁρμονία τῆς πολιτείας ἐγκείται μὲν τῷ τοῦ πολιτεύματος εἶδει, ἀλλὰ τῷ πρακτικῷ καὶ κατὰ τὰς κλίσεις καὶ βοπὰς τοῦ ἔθνους συμφωνοτέρῳ οὐχὶ δὲ τῷ κατὰ τύπον ὁμοίον καὶ ἀμετάβλητον συγκεκριοτημένῳ. Ὡς γὰρ ἡ αὐτὴ δίκαια τοῦ ζῆν οὐ πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις συμφέρει, οὕτως οὐδὲ ἐν πολιτεύματι εἶδος ἀπολύτως πάση κοινωνίᾳ ἀνθρώπων ἀρμόζει.

Ἄφοῦ δὲ τὰ διάφορα ταῦτα μέρη τοῦ προδόμου τῆς ἐπιστήμης ἢς ἐκλήθημεν ν' ἀναλύσωμεν τοὺς νόμους ἐξετάσωμεν, καὶ οἴοναι προπαρασκευασθῶμεν εἰς τὰ μυστήρια τῆς ὑψίστης φάσεως τῶν τοῦ ἀνθρώπου ἔργων, θέλομεν ἐπιληφθῆ τῆς σπουδῆς τοῦ ἐθνικοῦ δικαίου. Συγκεκριοτημένοι ἤδη διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ ἀδιστακτικῶς πιστεύοντες ὅτι ὁ ἴψιστος ὁ τὸ πᾶν διὰ τῆς ἁρμονίας καὶ καλλύντας καὶ ποικίλλας, ὁ τὸν ἀνθρώπον λογικὸν πλάσας, ὁ ἐν τῇ καρδίᾳ

αὐτοῦ θεῖς πόθους νομίμους καὶ πρὸς εὐγενῆ τείνοντας σκοπὸν, ὁ πολλοὺς ἀνθρώπους συνάψας διὰ κοινότητος γλώσσης καὶ ἡθῶν, καὶ θρησκείας, καὶ πόθων, ἀδύνατον θέλει αὐτὸν τὰς κοινωνίας εἰς πόλεμον πρὸς ἀλλήλας, καθόσον πᾶς πόλεμος ὅ,τι πολεμώτατον τῇ ἁρμονίᾳ ἐστίν. Ὡς δ' ἐν τῇ κατὰ μέρος κοινωνίᾳ ἄνθρωπος ἐπ' ἀνθρώπῳ στηρίζόμενος ἰσχυροποιεῖται καὶ πρὸς τὴν ἀμφοτέρων μείζονα εὐμερεια ὁμοῦ βαδίζουσιν, οὕτω καὶ ἔθνος ἔθνεϊ ἀδελφίζον προβαίνουσι πρὸς τὸν θεῖον προορισμὸν, ὅστις ἐστὶν ὁ νόμος τῆς προόδου, ὁ σκοπὸς δι' ἃν ἐπλάσθησαν ἐπὶ τῆς γῆς. Ἡ ἀνθρωπότης ἄρα ἐν συνόλῳ λαμβανόμενη ἔχει τοὺς νόμους αὐτῆς, ὡς ἔχουσιν αὐτοὺς ἕκαστη κοινωνία ἰδίᾳ, ἕκαστος ἄνθρωπος ἀτομικῶς.

Τὴν διαφορὰν μεταξὺ ἀτόμου, κοινωνίας ἢ τοῦ ἔθνους, καὶ ἀνθρωπότητος ἐν ὅλῳ, ἕκαστος ἠδυνήθη διακρίναι ἀφ' ἧς ἡμέρας τὰ τρία ταῦτα διακεκριμένα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς παρέστησαν· ἀλλ' ἐκεῖνο δὲ δὲν διεκρίθη ὑπὸ πάντων, ἡ ἁρμονία, ἡ ἐνότης, ἡ οὕτως εἰπεῖν ἀλληλεγγύη, ἣτις ὑπάρχει μεταξὺ τῶν τὴν ὅλην ἀνθρωπότητα συναπαρτιζόντων στοιχείων. Τὰ διακρινόμενα μικροῦ λόγου συμφέροντα, καὶ τὰ ἐκ τούτων πηγάζοντα χαμαίζηλα πάθη, ἦτοι τὴν παρ' ἕκαστου, ὡς νόμον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐκλαμβάνοντες τινες φυσικὴν τοῦ ἀνθρώπου κατάστασιν τὴν μόνωσιν ἀνηγόρευσε, ὑπέρτατον τῶν κοινωνικῶν συνεισφέρουσιν στοιχείων τὸν φόβον, ἀναπόδραστον δὲ καὶ στυγεράν ἀνάγκην τῆς ἀνθρωπότητος τὸν πόλεμον. Ἡ ἐπιστήμη τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων διέλυσε τὴν ἀπάτην βοηθουμένη ὑπὸ τῶν ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν γενομένων θαυμασιῶν ἀνακαλύψεων τῆς τοῦ ἀτμοῦ δυνάμεως καὶ τοῦ ἠλεκτρικοῦ τηλεγράφου, τοῦ μεταλλικοῦ τούτου σύρματος ὅπερ κέκληται τὴν σφαιρὰν ἄπασαν νὰ περιζώσῃ ὅπως συμβολικῶς παρασταίνει τοῖς λαοῖς ὅτι διὰ τοῦ δεσμοῦ τῆς ἀδελφότητος δεόν νὰ ὦσι πρὸς ἀλλήλους συνεισφιγμένοι, συνεισφέρουσι δ' ὁμονοήσωσι καὶ τὸν σκοπὸν δι' ἃν ἐπλάσθησαν πραγματοποιήσωσιν.

Ἀλλ' ἡ ὁμόνοια δὲν σημαίνει συγχώνευσιν, οὐδ' ἡ ὁμοφροσύνη παραίτησιν ἀτομικότητος. Ὡς δ' ὁ ἄνθρωπος ἐν κοινωνίᾳ ζῶν αὐξοῖ τὰς ἐκ αὐτοῦ δυνάμεις, ἀλλ' οὐδὲν ἥττον καὶ τὴν ἰδίαν αὐτοβουλίαν διατηρεῖ, πεποικισμένος δ' ὁ μὲν τοιαῦτά τινα ἀρετῆ, ἑτέρα δὲ τινὶ ὁ ἄλλος, πάντες εἰς κοινὸν ἔρανον τὰς μερικὰς αὐτῶν συνεισφέρουσι δυνάμεις καὶ δι' αὐτῶν αὐξοῦσι τῆς πολιτείας τὸ κεφάλαιον, οὕτω καὶ τῶν ἔθνων ἕκαστον ἰδίαν μὲν ἔλαβε παρὰ τοῦ δημιουργοῦ ἀποστολήν, πάντα ὅμως πάντως συντελοῦσιν εἰς τὴν ἁρμονίαν τῆς ὅλης ἀνθρωπότητος, καίτοι ἕκαστον αὐτῶν κατὰ τὴν ἑαυτοῦ πολιτεύεται φύσιν, καὶ κλίσεις ἰδίας ἔχει καὶ μέλλον ἴδιον, ὅπως ἐν τῷ ὅλῳ μουσικῷ χορῷ ἕκαστον μουσικὸν ὄργανον ἴδιον φθόγ-

γον ἔχον τοὺς ἑαυτοῦ ἤχους συναρμόζει πρὸς τοὺς τῶν λοιπῶν ἄνομοιων αὐτῷ τῷ τε εἶδει καὶ τῷ φθόγγῳ ὀργάνων, ὑπὸ δὲ τὴν διεύθυνσιν καὶ τὰς ἐμπνεύσεις ἀρίστου μουσουργοῦ πάντα συναποτελοῦσι μουσικὴν ἁρμονίαν ἐξαιρούσαν τὸν νοῦν καὶ ἀγαθοποιούσαν τὴν καρδίαν.

Ναὶ, φίλτατοι ὁμιληταί! καὶ αἱ θεοκρατηθεῖσαι πολιτεῖαι τῆς Αἰγύπτου, καὶ Ἰουδαίας, καὶ Ἰνδοσινικῆς, καὶ αἱ στρατιωτικαὶ μοναρχίαι τῆς Περσίας καὶ Μηδικῆς, καὶ αἱ ἐμπορικαὶ κλίσεις τῶν Φοινίκων, καὶ τῶν Καρχηδονίων ὁ ἄγιος πολιτισμὸς, καὶ αἱ ἐν Ῥώμῃ ἐπὶ πέντε ὅλους αἰῶνας ἐν τῇ μεταξὺ τοῦ Καπιτωλίου καὶ Παλατίνου λόφου κοιλότητι τοῦ Φόρου διαδραματισθεῖσαι πάλαι τῆς ἀριστοκρατίας πρὸς τὴν δημοκρατίαν, καὶ τῆς Ἑλλάδος αἱ τόσαι ἀποικίαι, καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς ἐκλάμψασα καὶ μηδέποτε σβεσθεῖσα σοφία καὶ καλλιτεχνία, καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἡ ἐκστρατεία, καὶ τῆς Ῥώμης ἡ κοσμοκρατορία, καὶ τῶν βαρβάρων αἱ ἐπιδρομαὶ, καὶ ἐπὶ πᾶσι τοῦ χριστιανισμοῦ ἡ σωτήριος ἐνέργεια, πρὸς τὸν φιλοσοφούντα ἐν τῇ ἀπειρῷ αὐτῶν ποικίλῃ παριστῶσιν ἐναρμόνιον ἐνότητα καταπλήττουσαν τὴν φαντασίαν. Οὕτως αἱ θεοκρατούμεναι πολιτεῖαι στηριζόμεναι ἐπὶ τοῦ δόγματος ὅτι τὸ ἔθνος ἐστὶ τὸ ἰδιζόντως ὑπὸ τοῦ θεοῦ πεφιλημένον ἀνθρώπων γένος τὴν δ' ἐπ' αὐτοῦ ἐξουσίαν εἰς ἑαυτὸν ὁ ζηλότυπος αὐτοῦ ἐπεφυλάττετο θεὸς, διερμηνεῖς δὲ τῶν βουλῶν αὐτοῦ καθαρῶς οὐσαν τινὰ ἐξελέξατο ἀπὸ τοῦ ἔθνους τάξιν, πρὸς ἣν τὰς ἑαυτοῦ ἀποκαλύπτει βήτρας δι' ὑπερφυσικῶν τρόπων, κύριον ἔχουσι μέλημα, αἱ τοιαῦται πολιτεῖαι λέγω, τὸ ἀπομονοῦν τὸ ἔθνος· καὶ ὅμως, οἷον ἂν καταβάλλωσιν οἱ ἱερεῖς προσπάθειαν ἀδύνατον ὅπως αἱ ἄλλαι τῆς πολιτείας τάξεις μὴ τοῖς ἄλλοις συγχρωτισθῶσιν ἔθνεσιν· αὐτοὶ δ' οἱ ἱερεῖς πρὸς τὸ ἐκ αὐτῶν ἐργαζόμενοι συμφέρον τὸν γενικὸν τοῦ ἀνθρώπου γένους σκοπὸν ἐξεργάζονται ἱεροφάνται κεκρυμμένου θεοῦ ἐν ἀδείᾳ μελετῶσι περὶ τῆς οὐσίας τοῦ θεοῦ, τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς κυβερνήσεως τῆς πολιτείας, οὕτω δὲ λανθάνοντες πως ἑαυτοὺς φιλοσοφοῦσιν, ἐπειδὴ δὲ πᾶσα ἐνέργεια τοῦ ἀνθρώπου πνεύματος θάττον ἢ βράδιον εἰς ὠφέλειαν τοῦ ὅλου γένους μεταστρέφει, οὕτω καὶ αἱ ἱερατικαὶ αὐταὶ μελέται αὐξοῦνται καὶ προάγονται, τὰ δὲ σωματεῖα τῶν Αἰγυπτίων ἱερέων, τῶν ἐν Καλδαίᾳ μάγων, τῶν Ἰνδῶν Βραχμάνων, τῶν Σινῶν Βόντζων μορφοῦνται, οἴοναι τινες ἀκαδημαῖαι τῶν παναρχαίων χρόνων τὴν σοφίαν κατὰκρυπτον ἔχουσαι, ἀλλ' οὐχ ἥττον ἐπ' αὐτῇ ἐγκαυχόμεναι, λογίζόμεναι δ' ἥττον αὐτῶν τὰ ἄλλα τῶν ἔθνων, ὥστε οἱ ἱερεῖς τῆς Αἰγύπτου νήπια τοὺς Ἑλλήνας καὶ τὴν τῶν Ἑλλήνων σοφίαν ἔλεγον τῷ Ἡρόδοτῳ

Οὕτως οἱ Φοίνικες τὴν πρὸς δυσμὰς τοῦ Λιβάνου μακρὰν καὶ στενὴν λωρίδα γῆς εἰς κλῆρον λαχόντες, καὶ ὑπὸ τῶν ὑπὲρ αὐτοὺς ἰσχυρῶν ἔθνων κωλυόμενοι ἵνα τύχωσι χώρας ἱκανῆς πρὸς συντήρησιν, πόρον βίου ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἐμνηχανεύθησαν, καὶ ἐπλοῦτησαν ἀπ' αὐτῆς, καὶ ἀποικίας συνέστησαν, καὶ ἰσχυροὶ ἐγένοντο. Ἄλλα δ' ἔθνη στρατιωτικὰ κατακτηταὶ ἐν ὅπλοις περιάγοντα τὴν ὑψηλὴν συνεκίρνωσαν τὰ ἔθνη, τὰ ἀπὸ τῶν μὲν σπέρματα τοῦ πολιτισμοῦ μεταφέροντες εἰς τὰ δε, ὡς ὁ σφοδρὸς βορέας τὸν κάλυκα τοῦ ἀνθους καταρρίπτων, τὴν γύριν, τὴν τὸ σπέρμα περιέχουσαν, εἰς τ' ἀπόματα μεταφέρει, ἐκεῖ δ' ἐπὶ τινὰ ἐν τῇ γῇ χρόνον συγκεκριομένη αὕτη ἀνοθοφορεῖ. Οὕτως οἱ Τρῶες, οὕτως οἱ Ἀσσύριοι, οὕτως οἱ Πέρσαι. Ἀλλ' οἷα τε πρόδηλος βούλησις τοῦ Θεοῦ ὄριον τῶν κατακτήσεων τῶν ἔθνων τούτων ἡ Ἀσία, ἅμα δ' εἰς τῆς Εὐρώπης τὰς ἀκτὰς ἐπλησίασαν τὰ κυματοαγῆ τούτων στίφη συνεθλάσθησαν, διότι τῆς ἀλόγου βίας ὄργανα ὑπὸ τῆς λογικῆς τῆς ἰδέας δυνάμειος κατεβλήθησαν· ἔστω δὲ καὶ τοῦτο εἰς ἀπόδειξιν τοῦ θεοῦ νόμου, ὅτι ὁ νοῦς κρατεῖ τῆς ὕλης.

Ἡ δ' Ἑλλάς, ἡ πεφιλημένη ἡμῶν πατρίς, ὑπῆρξεν ὁ μυσταγωγὸς τῆς ἀνθρωπότητος, σμικρὰ τῷ σώματι κατεκτῆσατο τὸν κόσμον διὰ τῆς ἰδέας, αἱ δ' ἀποικίαι αὐτῆς ἐγένοντο κέντρα πολιτισμοῦ· εἰς ἀξένους ἀκτὰς δὲν μετέφερον αὕτη τῶν ὅπλων τὴν βίαν ἀλλὰ τοῦ λόγου τοῦ πειθῶ, καὶ οἱ βάρβαροι λαοὶ προσέφερον αὐτῇ τὴν κύλικα τῆς ξενίας ὡς ἡ Γυπτίς, ἡ καθ' Ἑλλήνας ἀριστοξένη, Πρώτῳ τῷ οἰκιστῇ τῆς Μασσαλίας προσέφερε, καὶ σὺν τῇ κύλικι τὴν δεξιὴν αὐτῆς. Ἀπὸ τῶν ἀποικίων τούτων ὡς ἀπὸ τοσούτων ἐστιῶν ἐσελάγισεν ὁ πολιτισμὸς πρὸς τοὺς περιοίκους. Ἡ ἐλευθερία ἀκριβῶς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐνοήθη, ἡγεμονία δὲ βίου ὑπὸ τοῦ ὑπάτου τῶν φιλοσόφων τῆς Ἑλλάδος ὠρίσθη, ἡ δὲ εὐρύτερος αὕτη ἐλευθερία παρήγαγεν ὀλόκληρον τῶν ἰδεῶν τὸν κόσμον, καὶ ἀπὸ εἰκοσιπέντε ἡδὴ αἰῶνων ἐκτρέφει τῆς οἰκουμένης τὸν νοῦν, καὶ μεγαλύνει τὸ φρόνημα, καὶ διὰ μὲν τοῦ Σωκράτους ἠθοποιεῖ, διὰ δὲ τοῦ Πλάτωνος τὸ μέχρι τίνος σημείου δύναται νὰ φθάσῃ τοῦ ἀνθρώπου ὁ νοῦς ἐμφαίνει, διὰ τοῦ Ὀμήρου γοητεύει, διὰ τοῦ Πινδάρου ὀργεῖ τὴν καρδίαν, διὰ τοῦ Εὐριπίδου νοθετεῖ, διὰ τοῦ Σοφοκλέους κλαίει ἐπὶ ταῖς δυστυχίαις τῆς ἀνθρωπότητος, διὰ δὲ τοῦ Αἰσχύλου πρὸς τὴν πατρίδα ἀφοσιῖ τὸν πολίτην, διὰ τοῦ Ἐπικτήτου αὐτῆς παρηγορεῖ τὸν δούλον ἐλευθεράν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ κατεργαζομένη, διὰ δὲ τοῦ Δημοσθένους αὐτῆς συντρίβει τοῦ δούλου τὰ δεσμά, καὶ διὰ τοῦ Ἀριστοτέλους τὸν κύκλον τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων περιέλαβε, καὶ δημιουργὸς οὗτος τῶν ἐπιστημῶν ἀληθῶς ἐπιδεικνύεται. Τέλος δὲ ἀφοῦ τὸ κράτος τῶν ἰδεῶν ἐν αὐτῇ ἐμεγαλύνθη ὑπερεξείλισε καὶ πρὸς

τὰ ἔθνη ἐξέφρασε τῆς γῆς μέρη, συνεκρατεύσαν μετὰ τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ἐξελληνίσθη δὴ τότε ἡ Συρία, ἐξελληνίσθησαν δὲ τὰ Σοῦσα, καὶ ἡ Βαβυλωνία, καὶ τὰ Ἐκβάτανα, καὶ ὁ Ἰνδὸς, καὶ ὁ Νεῖλος, καὶ κατεκτήθησαν ἡ Ἀσία καὶ ἡ Ἀφρική εἰς τὸν πολιτισμὸν, καὶ ἐβίωσαν ἐν τῷ Ἑλληνισμῷ μεχρὶς οὗ ψευδοπροφήτης τῆς Ἀραβίας τῆ ἀκατασχέτω τῶν ὀπλων αὐτοῦ βία καὶ τῷ φίλτρῳ φαύλων ἠδονῶν κατέστρεψεν αὐτὸν, ὃ δ' ἄξιός τούτου διάδοχος Ὁμάρ κατέκαυσε τῆς Ἀλεξανδρείας τὴν βιβλιοθήκην καὶ ἐξημίωσε τὸν κόσμον πολὺ πλέον ἢ πᾶς ἄλλος κατακτητής!

Ἐνῷ ἡ Ἑλλάς διὰ τῆς δικαιοσύνης κατεκτάτο τὸν κόσμον ἡ Ῥώμη ἐξεργάζετο τὴν πολιτικὴν ἐπιστήμην δι' ἧς μᾶλλον ἢ διὰ τῶν ὀπλων αὐτῆς κατώρθωσε τὴν κοσμοκρατορίαν. Τὸ μόνον μέλημα τοῦ Ῥωμαίου ἦν αὕτη:

Tu regere imperio populos, Romane, memento.

Ὅργανον ὅμως καὶ ἡ Ῥώμη τῆς θείας βουλήσεως γενομένη συντελέσεν οὐ μισρὸν εἰς τῆς ἀνθρωπότητος τὰς τύχας· παρεσκεύασε τὴν ἐνότητα, ὑπόδειγμα δ' ἐγένετο εἰς τὸ μέλλον εἰς ὅποια ἐκτραχηλίσματα δύναται νὰ υποπέσῃ ἢ πρὸς τὰς ἀλόγους ὁρμὰς ἀφῆσασα ἐκὐτὴν ἀνθρωπότητα. Κολοσσὸς χρύσεος τὴν κεφαλὴν, ἀργύρεος τὸ στήθος, χάλκεος τοὺς μηρούς, πηλίνης εἶχε τὰς κνήμας, καὶ συνεθλάσθη ὅθεν διὰ τοῦτο ὄλαός τῆς Ῥώμης, τὸ βῆθρον τοῦ κολοσσοῦ τούτου, πάλαι μὲν θήτης τῶν συγκλητικῶν, μόλις ἐκτίσθη τὴν ἐκὐτοῦ ἐλευθερίαν καὶ ἀπὸ τῆς ἐπιτυχίας ἐκβαχθεύεις ἐπεδόθη εἰς τὴν ἀργίαν καὶ τὰ θεάματα ἐφ' ᾧ καὶ κατεστράφη ὑπὸ τῶν βαρβάρων.

Ἄλλ' ἰδοὺ προβαίνει βήματι βραδεί τὸν σταυρὸν ἐπ' ὤμων φέρων τοῦ κόσμου ὁ Σωτὴρ· ἀγαπάτε ἀλλήλους ἐπιφρονεῖ, ὡς ὁ πατήρ μου ἠγάπησεν ὑμᾶς, ἐν τούτῳ γινώσκοντες πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταί ἐστε ἐὰν ἀγαπάτε ἀλλήλους. Εἰρήνη ὑμῖν.

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ἡ φάσις τοῦ κόσμου ἀλλάσσει· μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Σωτῆρος ὁ πόλεμος ἐνέμετο τὴν γῆν, πολέμιος δὲ ἦν πᾶς μὴ πολιτικῆς, *Adversus hostem aeterna auctoritas esto*, ὃ δὲ πολέμιος ἠττώμενος ἐγγίνετο δούλος· *servi autem ex eo appellati sunt quod imperatores captivos vendere ac per hoc servare nec occidere solent*, ἀπὸ τοῦ κηρύγματος ὅμως τοῦ θείου Εὐαγγελίου εἰσῆλθον ἐν τῷ κόσμῳ ἀρχὴ τὰ μάλιστα συνεκτικῆ, ἡ ἀγάπη, σὺν αὐτῇ δ' ὁ ὄμιλος πασῶν τῶν ἄλλων ἀρετῶν. Δυστυχῶς ὁ ἀπὸ τοῦ ἀγαθοποιῦ τούτου κηρύγματος καρπὸς δὲν ὠρίμασεν ἀμέσως· δεκαοκτὼ ἔτους κίβινος ἢ διδασκαλία τοῦ Χριστιανισμοῦ συνεκατίετο ὑπὸ τῶν παθῶν· πῶς δὲ δυνατόν ἦν ἄλλως γενέσθαι; ἐφόσον πᾶς μὴ ὁμοεθνῆς πολέμιος ἐνομιζέτο, πᾶς δὲ μὴ ὁμόδοξος ἐχθρὸς ἔλο-

γίζετο, ἡ δὲ κοινωνία κατὰ τάξεις διετέλει διηρημένη, ἐκάστη δὲ τούτων κράτος ἐν κράτει συνέστανεν, ἀσυκοινωνήτος πρὸς τὰς ἄλλας μένουσα τάξεις, καὶ οἱ λαοὶ ἐν ὄπλοις πρὸς τοὺς ἄλλους συνηντῶντο λαοὺς, καὶ ἐπὶ τῶν πεδίων ἐν μάχαις αἱματηραῖς ἀλληλοσφαγοῦντο, πῶς ἦν δυνατόν ἡ εὐαγγελικὴ ἀγάπη νὰ κατάρξῃ τῆς γῆς; Μόνωσις λοιπὸν πανταχοῦ, ἡ δὲ τυραννία ἐνέμετο τὴν γῆν.

Διευτώσαμεν οὕτω τὸν χαρακτῆρα τῶν μεσαιωνικῶν κοινωνιῶν. Ἐζητεῖτο ἡ ἐνότητα, διότι αὕτη ἐν τῷ δόγματι τοῦ Χριστιανισμοῦ ὑπάρχουσα καθίστατο ἀπερίγραπτος ἀνάγκη. Ἐτέθη ἐν τῇ μονοκρατορίᾳ τῶν αὐτοκρατόρων, ἀλλ' ὁ τιμαριωτισμὸς τὴν ἀλουργίδα τούτων ἔσχισεν, ἕκαστος δὲ τῶν ἰσχυρῶν βράχος τι ἀπ' αὐτῆς ἀρπάσας μετημφιέσθη. Ἐζητήθη ἐν τῇ παπικῇ τιάρᾳ, ἀλλ' οἱ Πάπαι τῶν ἐγκοσμίων γλιχόμενοι παρεξέστρεψαν τὸν Χριστιανισμὸν τῆς φυσικῆς αὐτῷ ὁδοῦ, ἀντὶ ν' ἀποδίδωσι τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ καὶ τῷ Καίσαρι ν' ἀφήσῃσι τὰ τοῦ Καίσαρος, τὸν μὲν Θεὸν ἐκαπηλεύθησαν, τὰ δὲ τοῦ Καίσαρος ἐσφετερίσθησαν, καὶ τὸν πόδα ἐπὶ τοῦ τραχήλου τοῦ αὐτοκράτορος Φρειδερίκου τοῦ Πυρρῶ ὁ Πάπας Ἀλέξανδρος ὁ Γ' ἔθετο, τὴν ἐωσφορικὴν ταύτην τελετὴν δημοσίᾳ πομπεύσας ἐν τῷ νάρθηκι τοῦ ἐν Βενετίᾳ ναοῦ τοῦ ἁγίου Μάρκου. Ἀλλ' ὁ Γερμανὸς Λούθηρος τὸ αἶσχος τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορος ἐξεδικίηθη, ἡ δὲ τὸ ἡγεμονικὸν στέμμα ταπεινώσασα Ῥώμη ὑπ' ἀσῆμου μοναχοῦ ἐκολαφίσθη. Ὀκτώ καὶ ἐπέκεινα αἰῶνας ἡ πάλαι διήρκεσεν ἐν σκοτίᾳ, ὅτε δ' ἐφάνη ἐπιφώσκουσα ἡ ἠὼς τῆς φιλοσοφίας συντετριμμένα μὲν σκῆπτρα ἔθεν ἀπεκάλυψεν, ἐτέρωθεν δὲ σωρούς ἀλύσεων κεκερατισμένων· οὕσα δ' ἡ φιλοσοφία τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, ὡς οὗτος ἐν τῷ μέσῳ τοῦ χάους διὰ τῆς παντοδυνάμου αὐτοῦ φωνῆς διωργάνωσε τὸ σύμπαν, οὕτω καὶ ἡ φιλοσοφία ἐκ τοῦ μέσου τῶν ἐρειπίων τὰ λαμπρὰ τῶν νέων πολιτειῶν ὠκοδόμησε μέγαρα, στύλους δ' αὐτοῖς θεῖα τὴν ἐλευθερίαν, τὴν ἰσότητα, τὴν ἀδελφότητα ἐδραίωνεν αὐτὰ, ἐκάστω δ' αὐτῶν δοῦσα ἀρχιτεκτονικῆς χαρακτῆρα ἰδιάζοντα ὡς εὐρυθυμὸν πόνιν διεξέβυθισε τὸ ἔλον ἀνθρώπινον γένος. Τὸ ἔργον αὐτῆς εἰσέτι οὐκ ἐπέσανεν, ἀλλὰ πάντως περναεῖ αὐτὸ, καὶ τοῦ Σωτῆρος τὸ λόγιον πραγματοποιηθήσεται, ὅτι μία ποίμνη ἡ ὅλη ἀνθρωπότητα ἔσται. Τὸ ἐνιαῖον τῆς θεότητος δόγμα κοινὸν γινόμενον, τὸ ἐνιαῖον τῆς ἀνθρωπότητος τελώσει. Ὁ θεῖσμός ὡς καὶ ὁ πολυθεῖσμός ἐμέριζε τὸν οὐρανὸν, πῶς δ' ἦτο δυνατόν νὰ ἐνώσῃ τὴν γῆν; Ἐἴτε Θεὸν ἕνα, εἴτε Θεοὺς πολλοὺς αἱ ἀρχαῖαι ἐλάτρευον κοινωνίαι, ὃ εἶς ἢ οἱ πολλοὶ ἐκείνοι θεοὶ ἦσαν ζηλότυποι, ἀπῆλθον ἰλασμοῦς καὶ θυσίας, καὶ εἰς τὰ ὄμματα τῶν εἰς αὐτοὺς πιστευόντων ὑπὸ μόνην τὴν μορφήν τῆς ἰσχύος αὐτῶν παρίσταντο· τούναντίον ὁ Θεὸς τῶν Χριστιανῶν ὁ

Θεὸς ἐστὶ τῆς ἀγάπης, ὁ Θεὸς τοῦ ἐλέους, ὁ τοῖς πασίν ἐντελλόμενος τὴν ἀγάπην.

Ἡ τοιαύτη φιλοσοφία τὸ ὑπέρτατον ἐστὶ τοῦ χριστιανισμοῦ ἀπαύγασμα, αὕτη ἐστὶν ἡ φυσικὴ σύμμαχος τῆς ἀληθοῦς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, οἷα δ' ἐκκλησία πολεμεῖ τὴν φιλοσοφίαν ἀποκηρύττεται ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελίου, οἷα δὲ φιλοσοφία ἐχθαίρει τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ πλάνος ἐστὶ σοφία.

Ἰπῆρξεν ἐποχή, οὐ πολλὴ ἡμῶν ἀφεστηκῆται, ὅτε ἀμοιβαίως ἀνθυπεβλέποντο ἡ φιλοσοφία καὶ ὁ χριστιανισμός· λοξὸν βλέμμα ἐπ' ἀλλήλων ῥίπτοντα τὰ δύο ταῦτα ἀδύνατον ἦν νὰ προσέλωσιν εἰς συμφιλίωσιν· ἐφ' ᾧ ἡ μὲν διαστρεβλωθεῖσα παρέστρεψεν τὸν ἄνθρωπον ὅπως θεωρῆ ἐκὐτὸν καὶ τὸ σύμπαν ὡς τι μέρος τῆς θεότητος, ὃ δὲ χριστιανισμὸς παρεκκλίνας τοῦ προορισμοῦ τοῦ τυρλὴν ὑπακοὴν ἀπῆλθε παρὰ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ ὡς δόγμα ἀναγράφας τὸ γίγνεσθαι τὸν ἄνθρωπον οἷον πτώμα, *perinde ac cadaver*. Ὅποῖα ἀπάται! Ναι ὁ ἄνθρωπος ἐστὶ μέγα ἢ ἰσχυρὸν διὰ τῆς τοῦ νοῦ αὐτοῦ δυνάμεως, ἀλλ' ὑπὲρ αὐτὸν καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ ὑπάρχει μία δύναμις ὑπερτέρα τῆς φύσεως ἀπάτης, ἀόρατος μὲν, καταλήπτῃ δὲ ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως, ἐκ τῶν ἐνεργειῶν αὐτῆς· ναι, ὁ ἄνθρωπος ἀδυνατεῖ νὰ διδῇ αὐτῆς τῆς θεότητος τὴν οὐσίαν, αἰσθάνεται ὅμως τὴν ὑπαρξίν αὐτῆς, ὡς τις τυφλὸς, ὅστις μὴ δυνάμενος νὰ ἴδῃ τὸν ἥλιον, αἰσθάνεται ὅμως τὴν ἐνεργεικὴν τοῦ ἡλίου ἐνεργεῖαν διὰ τοῦ θάλπου ὅπερ ῥίπτουσιν αἱ ἀκτῖνες αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ζωογονοῦσιν αὐτὴν τε καὶ ἐκείνον. Εἰ δὲ τι αἰνίγμα ἐν τούτῳ ὑπάρχει, πάντως μάλιστα δυσδιάλυτον ἐστὶ τὸ ἂν ὑπάρχῃ κόσμος ἄνευ Θεοῦ.

Ἀλλ' ἀφ' ἐτέρου ὁ χριστιανισμὸς δὲν ἀπικτεῖ τυφλὴν ὑπακοὴν, ἀφίσει πλήρη τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὸν ἄνθρωπον, διδάσκει τὴν ἀλήθειαν, ἡ δ' ἀλήθεια αὕτη οὐ μόνον οὐδὲν σκοπεῖ τὴν ὑποδούλωσίν του, ἀλλὰ τούναντίον τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτοῦ κηρύττει· « καὶ » γινώσθε τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει » ὑμᾶς (α).

Ῥίψατε ἐν βλέμμα ἐφ' ὅλων τῶν κλάδων τῶν ἀνθρωπίνων γινώσεων καὶ θέσατε ἰδεῖ ὅτι ἀφ' ἧς ὁ Χριστιανισμὸς κατὰ τὸν ἀληθῆ αὐτοῦ χαρακτῆρα ἐξετιμήθη ἕκαστος τῶν κλάδων τούτων γιγαντιαία ἐποίησε πρὸς τὰ πρόσω βήματα. Ἡ φυσικὴ ἱστορία ἀληθεύουσαν τὴν βίβλον τῆς γενέσεως ἀπέδειξε, καὶ ὁ τοῦ Κυβέρου δάκτυλος τὴν γῆν διατρύπησας τὰς ἐξ τοῦ Μωϋσέως ἡμέρας ἀληθεστάτας ἀπέφηνεν· ὁ Νεῦτων ἐκ πεσόντος μήλου ὀρηθεῖς τοὺς νόμους τῆς βαρύτητος ἀπεκάλυψεν, ὁ Θεσπέσιος ὅμως αὐτοῦ νοῦς οὐδὲν ἀπηξίου σχολιάζειν τὴν ἱερὰν βίβλον· ὁ Γαλιλαῖος ἐμαρτύρησεν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας τῆς ἀνακαλύψεως ἣν ἐποίησεν, ἀλλὰ τῆς θείας ἀποκαλύψεως

(α) Ἰωάννης, Η, 32.

οὐδέποτε ἰβριστής ἐγένετο. Οὐδεὶς ὅμως τῶν κλάδων τῶν ἀνθρωπίνων γινώσεων ὠφελῆθη περισσότερο, οὐδεὶς μᾶλλον πρὸς τὸ βέλτιον ὑπὸ τοῦ χριστιανισμοῦ διεπλάσθη ὅσον ὁ τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν τὸ Ῥωμαϊκὸν δίκαιον, ὁ ἐγγραφὸς οὗτος ὀρθὸς λόγος (*raison écrite*), ὡς προσφώνως πρὸ πολλοῦ ὠνομάσθη, ὑπὸ τὴν ἐπιβρόχην τοῦ χριστιανισμοῦ διεμορφώθη, τὴν δ' ἐπιβρόχην αὐτοῦ καὶ ἄκοντες ἠσθάνθησαν καὶ αὐτοὶ οἱ τὰ δόγματα αὐτοῦ μήπω ἀσπασθέντες νομοδιδάσκαλοι τῆς Ῥώμης· οὗτος ἠλάττωσε τὸ βάρος τῶν τοῦ δούλου δεσμῶν· οὗτος ἐξημύνησε τὴν σύζυγον· οὗτος ἠγάπησε τὸν γάμον· οὗτος ἐμόρφωσε τὴν οἰκογένειαν· οὗτος τὴν πίστιν τῶν συναλλαγῶν ἀνύψωσε, τὸν λόγον ἀντὶ τῶν συμβόλων ὡς τελεσιουργὸν τῶν συναλλαγμάτων δύναμιν ἀναγράφας· οὗτος τὴν πασχούση ἀνθρωπότητα συναντελάβετο, νοσοκομεῖ καὶ πτωχοκομεῖ συστήσας· οὗτος τὰ δάκρυα τῶν πασχόντων ἀπέμαξεν· οὗτος τέλος ὡς κανὼνα τῶν διεθνῶν ὑπετύπωσε σχέσεων τὸ ὅτι ὀφείλουσι τὰ ἔθνη νὰ ποιῶσιν ἀλλήλοις ἐν μὲν εἰρήνῃ τὸ μᾶλλον καλὸν, ἐν δὲ πολέμῳ τὸ ἥττον κακόν.

Ὁ ναύτης ὅστις παραδίδει ἐκὐτὸν ἐν μέσῳ τοῦ ὠκεανοῦ ἐπὶ ἀσθενοῦς τινος συμπλέγματος σκανιδῶν δι' ὧν κατεσκευάσθη ἐν πλοῖον, ἡσυχος δὲ περιστρέφει τὸ βλέμμα ἐν γαλινηναῖα νυκτὶ εἰς τὸ ἄπειρον τοῦ οὐρανοῦ στερέωμα, καὶ πρὸς τὰ ὑπὲρ τὴν σφαιρὰν ἧς ἐστὶ κάτοικος ἐξείρεται, πόθεν τὴν τσαούτην τοῦ νοῦς ἡσυχίαν πορίζεται; ἀπὸ τῆς ἀκλονήτου βέβαια πίστεως ἣν ἔχει ὅτι αἱ σκάνιδες ἐφ' ὧν ἵσταται θέλουσι φέρει αὐτὸν τῇ βοθηαῖ τῶν γινώσεων τοῦ νοῦς αὐτοῦ εἰς τὸν πρὸς ἦν σκοπεῖ ὄρμον· οὕτως ὁ ἀληθὴς φιλόσοφος ἐπὶ τῆς ἱερᾶς βίβλου, ἣν ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν ἐδωρήσατο ἡμῖν, στηριζόμενος, δύναται ἀδελῶς νὰ περιέλθῃ διὰ τοῦ νοῦς αὐτοῦ τὴν φύσιν ὄλην, βέβαιος ὅτι ἡ μελέτη αὐτῆς χωρὶς ποτε ν' ἀποπλανήτῃ αὐτὸν τῆς πρὸς τὴν αἰωνίαν μακαριότητα ὁδοῦ οὐδὲν παρεμβάλλει αὐτῷ κώλυμα οὔτε πρὸς τὴν ἐλευθερίαν χρῆσιν τῶν ψυχικῶν καὶ σωματικῶν αὐτοῦ δυνάμεων, οὔτε πρὸς τὸ εἶναι αὐτὸν καὶ ἐπὶ γῆς μακάριον.

Δεῦρο δὴ, φίλτατοι ὁμιληταί, δεῦρο ἀκολουθήσατέ μοι πρὸς τὴν ὑψηλὴν ταύτην μελέτην· μὴ ἀποκάμητε, διότι ἀπὸ τῆς προθυμίας ὑμῶν θέλω ἀρυσθῆ ἐγὼ τὸν ζῆλον, ἀπὸ τῆς πρὸς με ἀγάπης ὑμῶν θέλω ἐκάστοτε ἀνακαμβάνει νέας δυνάμεις· οὐδενὸς ὑπὲρ ὑμῶν θέλω φεισθῆ κόπον· εἴθε δὲ μίαν ἡμέραν ἴδω ὑμᾶς οἷους ἀξιούμαι σήμερον βλέπειν τοὺς κατὰ τὴν πρώτην τῆς καθηγεσίας μου περίοδον ὁμιλητάς μου, διαπρέποντας ἐπὶ τῶν ἀνωτέρων τῆς πολιτείας θέσεων· κτύπησα ναι, καὶ δάκρυα ἔχουσα χαρὰς ὅτε μοὶ ἐνεχειρίσθη ὁ διορισμὸς μου ὡς καθηγητοῦ, καὶ διότι ὁ αὐτὸς μέγας ἀνὴρ ὁ γεραρὸς Κανάρης ὅστις τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1846 υπέγραψεν ὡς ὑπουργὸς τὸ

του διορισμού μου ως καθηγητού διάταγμα συνυπέγραψε μετά δύο άλλων μεγάλων ανδρών ως προσωρινή Κυβέρνησις τὸ νέον τοῦ διορισμοῦ μου θέσπισμα, καὶ διότι ὁ προσωπογράφος αὐτὸ Ἰπουργὸς ὑπῆρξε μαθητῆς μου. Οὐ μόνον δ' αὐτὸς ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ τότε μαθηταὶ μου διεκρίθησαν καὶ διακρίνονται ἐπὶ τοῖς πατριωτικοῖς αὐτῶν φρονήμασιν, ἐφ' ᾧ καὶ ἐπ' αὐτοῖς ἐναθρόνισται, διότι τὰς Ἑλληνικὰς αὐτῶν καρδίας ἐξήρα πρὸς τῆς πατρίδος τὸν ἔρωτα. Θαυμάζει ἡ Εὐρώπη πόσον εὐσχήμως κατεβάλομεν τὸ φθοροποιὸν σύστημα, καὶ ὅμως ἀναγινώσκει τὸν Αἰσχύλον ὅστις ἔλυσε πρὸ εἰκοσι καὶ τριῶν αἰώνων τὴν ἀπορίαν ταύτην,

Ἔστ' ἄρ' Ἀθηνῶν, ἔστ' ἀπόρρητος πόλις,

Ἄνδρῶν γὰρ ὄντων, ἔρκος ἐστὶν ἀσφαλές.

Η ΠΡΙΓΚΗΠΙΣΣΑ ΜΑΡΙΑ.

Δίηγημα ρωσικόν.

(Ἴδε φυλλάδ. 298, 299, 300, 302 καὶ 303.)

Ἐλθὼν εἰς Πικτιγόρσκ ἐνοικίασα μικρὰν οἰκίαν εἰς τὸ ὑψηλότερον μέρος τῆς πόλεως, κατὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Μασιοῦκ' εἰς τὰς κακοκαιρίας τὰ σύννεφα καταβαίνουσι μέχρι τῆς στέγης μου. Ὅτε τὸ πρῶτ' ἤνοιξα τὸ παράθυρόν μου, ἐγέμισεν ὁ θάλαμος μου ἀπὸ τῆν εὐωδίων τῶν περὶ τὴν οἰκίαν μου ἀνθέων. Κλάδοι δένδρων καταπορτωμένοι ἀπὸ ἄνθη ἐγγίζουσιν εἰς τὸ παράθυρόν μου, καὶ πολλάκις ὁ ἄνεμος φέρει αὐτὰ μέχρι τῆς τραπέζης μου. Ἡ θέα εἶναι θαυμασιὰ πρὸς δυσμὰς αἱ πέντε κορυφαὶ τοῦ Βέχτα διαγράφονται κυανᾷ, ὡς τελευταῖον νέφος διαλυόμενον μετὰ τὴν τρικυμίαν πρὸς ἄρκτον ἀνυψοῦται τὸ Μασιοῦκ' ὡς μαλλωτὴς πῖλος τῆς Περσίας, καὶ πρὸς ἀνατολὰς, ὑπὸ τοὺς πόδας μου, ἐκτείνεται μικρὰ πόλις νέα καὶ καθαρὰ, ὅπου ἀναθρόουσι τὰ ζωογόνα ὕδατα, περὶ ἃ συμπιέζονται πλῆθος ἀνθρώπων ἡμιλούντων ἕλας τὰς γλώσσας τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας. Πορρωτέρω τὰ ὄρη ἀνυψοῦνται πάντοτε πλέον κυανᾷ, καὶ πλέον κεκαλυμμένα ὑπὸ τῆς ὁμίχλης. Πόσον ὠραῖον νὰ ζῆ τις εἰς τοιοῦτον τόπον! Αἰσθάνομαι ἀνέκφραστον, γλυκυτάτην θυμαδίαν. Ὁ ἀήρ εἶναι καθαρὸς καὶ δροσερὸς ὡς φίλημα βρέφους, ὁ ἥλιος θερμὸς καὶ κυανὸς ὁ οὐρανός. . . Τίνος ἄλλου ἔχομεν ἀνάγκην; Πρὸς τί τὰ πάθη καὶ αἱ ὀρέξεις καὶ ἡ εὐσπλαγγίς; . . ἀλλὰ καιρὸς νὰ μεταβῶ εἰς τὴν πηγὴν τῆς Ἐλισάβετ, ὅπου συνέρχεται κατὰ πᾶσαν πρῶταν ὕλη σχεδὸν ἡ κοινωνία τῆς πόλεως.

Ἀπερχόμενος εἰς τὴν πηγὴν ἀπῆντησα καθ' ὁδὸν

διαβάτας τινὰς ἀναβαίνοντας μετὰ κόπου τὸ ὄρος ἦσαν δὲ οἱ πλείστοι ἐκ τῶν γαιοκτημόνων, ὡς εὐκολον ἦτο νὰ συμπεράνω ἀπὸ τὰ τετριμμένα καὶ παλαιὰ ἐνδύματα τῶν ἀνδρῶν καὶ τὴν ἐπιτετηθευμένην φιλοκαλίαν τῶν γυναικῶν. Φαίνεται δὲ ὅτι ὅλαι αἱ νέαι τὰς ὁποίας φέρουσιν εἰς τὰ λουτρά ἦσαν ἐκεῖ ὅλαι μὲ ἠτένισαν πολὺ καὶ μὲ πολλὴν περιέργειαν. Κατὰ πρῶτον ὁ ἐκ Πετρούπολεως ἐπενδύτης μου ἠπάτησε τοὺς γονεῖς ὅτε ὅμως παρετήρησαν μετὰ μικρὸν τὰς ἐπιμιθίας μου ἔστρεψαν μὲ ὑπερηφάνειαν τὴν κεφαλὴν.

Ἄλλ' αἱ γυναῖκες τῶν σημαντικωτέρων ὄσοι διατρίβουσι δι' ὄλου τοῦ ἔτους εἰς τὰ λουτρά, ἐφάνησαν εὐγενέστεραι πρὸς ἐμέ' αὐταὶ ἀδιαφοροῦσι διὰ τὴν στρατιωτικὴν στολὴν, διότι εἶναι συνειθισμένοι νὰ εὐρίσκωσιν εἰς τὸν Καύκασον καρδίαν φλογερὰν καὶ νοῦν καλλιεργημένον ὑπὸ τὸ στρατιωτικὸν ἐνδυμα καὶ τὸν πῖλον. Εἶναι δὲ θελκτικώταται καὶ θὰ εἶναι ἐπὶ πολὺ, διότι λάτραι διαδέχονται λάτραι, καὶ τοῦτο κατ' ἐμὲ εἶναι τὸ μυστικὸν τῶν θελητῶν αὐτῶν. Οἱ λάτραι οὗτοι ἀποτελοῦσιν ἰδίαν τινὰ τάξιν μετὰ τῶν φοιτῶντων εἰς τὰ λουτρά παίζουσι χαρτί, περιπατοῦσιν ἐλίγον, περιποιοῦνται τὰς κυρίας καὶ ἀξιοῦσιν ὅτι στενοχωροῦνται. Εἶναι ἐν γένει οἰηματῖαι καὶ δεικνύουσιν ἄπειρον καταφρόνησιν πρὸς τὰς ἐπαρχιώτιδας, ἐνθυμούμενοι μετὰ πόθου τὰς ἀριστοκρατικὰς συναναστροφὰς τῆς πρωτεύουσας, εἰς τὰς ὁποίας ὅμως δὲν ἐγένοντο ποτὲ δεκτοί.

Τέλος πάντων ἔφθασα εἰς τὴν πηγὴν . . . Πλησίον αὐτῆς, ἐπὶ τινος πλατείας, κεῖται μικρὰ οἰκία στεγάζουσα τὰ λουτρά, πορρωτέρω δὲ μακρὰ αἰθουσα ὅπου γίνεται περίπατος ὁσάκις βρέχη. Κάτωχοί τινες ἀξιωματικοὶ ἐκάθητο κρατοῦντες δεκανίκια πολλὰ δὲ κυραὶ ἐπεριπάτου μὲ ταχύτητα εἰς τὴν πλατεῖαν ὅπως ἐπιταχύνωσι τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ὕδατος τὸ ὁποῖον εἶχον πῖει καὶ μετὰ αὐτῶν παρετήρησά τινὰς ὄχι ἀσχήμους. Εἶδα, εἰς ὁδὸν σκιαζομένην ἀπὸ ἄμπελον, στίλβοντα τὸν πῖλον γυναικῆς, ἐξ ἐκείνων αἵτινες ἀγαπῶσι τὴν διπλὴν μοῆξίαν, καὶ παρὰ τὸν πῖλον τοῦτον ἄλλον ὅστις δὲν ἦτο γυναικεῖος. Ἐπὶ τοῦ ἀποτόμου βράχου, εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὁποίου εἶναι τὸ σκῆνωμα τὸ καλούμενον Κιθάρα τοῦ Αἰόλου, ἦσαν πολλοὶ ἐκ τῶν ἀγαπώντων τὰς ἱεράς θέας, διευθύνοντες τὰς διόπτρας πρὸς τὸν Ἐλθρον. Κουκασιανὸς ὢν ἐστάθη εἰς τὴν πλευρὰν τοῦ ὄρους καὶ ἐθαύμαζα τὴν λαμπρὰν ἐκείνην φύσιν. Αἰφνης ἤκουσα ὑπισθὲν μου φωνὴν λέγουσαν

— Πέσοις! ἀπὸ πότε ἐδῶ;

Καὶ στραφεὶς εἶδα τὸν Γρουσνίσκην, ὅστις τραυματισθεὶς τὸν πόδα εἶχεν ἔλθει πρὸ μιᾶς ἐβδομάδος εἰς τὰ λουτρά.

Ὁ Γρουσνίσκης πρὸ ἐνὸς μόνον ἔτους ὑπηρετῶν, εἶναι ἔτι ἀνθυπαπιστής, καὶ φορεῖ, ἐπιδειξέως μάλλον ἔνεκεν, χονδρὴν καπόταν στρατιώτου, ἐστολισμένην μὲ μικρὸν σταυρὸν τοῦ Ἁγ. Γεωργίου. Εἶναι καλοκαμωμένος καὶ ἔχει τὴν ὄψιν μελαγχροινὴν καὶ μαύρην τὴν κόμην ὁμοιάζει δὲ εἰκοσιπέντε ἐτῶν ἂν καὶ μόλις εἶναι εἰκοσαετής. Ἐχει τὴν κεφαλὴν ὑψηλὰ καὶ ἀδιακόπως στρίβει διὰ τῆς ἀριστερᾶς τὸν μύστακά του, ἐνῶ διὰ τῆς δεξιᾶς κρατεῖ τὸ δεκανίκιόν του ὁμιλεῖ ταχέως καὶ δυνατὰ, καὶ εἶναι ἐξ ἐκείνων οἵτινες ἔχουσιν ἐτοιμοὺς λαμπρὰς φράσεις διὰ τὰς διαφόρους περιστάσεις τοῦ βίου, φράσεις τῶν ὁποίων ἡ κλλιέπεια δὲν φθίνει μὲν εἰς τὸ ἀληθὲς κάλλος, περιβάλλει ὅμως αἰσθήματα παράδοξα, πάθη ἀπαρδειγματίστα καὶ ἐκτακτα παθήματα. Ἡ μόνη καὶ ἀληθὴς αὐτῶν εὐχαρίστησις εἶναι νὰ κάμωσιν ἐντύπωσιν καὶ εἰς τοὺτους προσκολλῶνται αἱ ἐπαρχιώτιδες. Καταντῶσι δ' ἐπὶ τέλους ἡ φιλήσυχος καὶ εὐδαίμων, ἡ μέθυσι, ἐνίοτε δὲ καὶ τὰ δύο τὸ ἐπικρατοῦν πάθος τοῦ Γρουσνίσκην εἶναι ἡ θεατρικὴ ἀσγγελία ὁσάκις ἡ ὁμιλία δὲν περιστρέφεται εἰς τὰ συνήθη, σὲ κατασκοπεῖ μὲ λόγια, καὶ τὸ κατ' ἐμὲ ποτὲ μου δὲν κατώρθωσα νὰ ἔλθω μετ' αὐτοῦ εἰς συζήτησιν. Δὲν σὲ ἀκούει δὲν ἀποκρίνεται εἰς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον τῷ λέγεις μὲν ὁμιλία τελειώσης, καὶ αὐτὸς ἀρχίζει ἀτελεῦτητον φράσιν, ἡ ὁποία δὲν ἔχει οὐδεμίαν σχέσιν μὲ ὅσα εἶπες, ἀλλ' εἶναι ἐξακολούθησις τῆς πρώτης ὁμιλίας του.

Εἶναι ὅμως εὐφυής οἱ σαρκασμοὶ του εἶναι ἰδιόρρυθμοι, ὄχι ὅμως καὶ πονηροί. Δὲν φονεύει κανένα διὰ τῶν λόγων του, διότι ἀσχοληθεὶς πάντοτε εἰς μόνον ἑαυτὸν, ἀγνοεῖ τὰ τρωτὰ μέρη τοῦ ἀνθρώπου. Σκοπὸν δὲ κύριον ἔχων νὰ γείνη ἥρωας μυθιστορίας, τοσοῦτον ἠγωνίσθη νὰ καταπέσει τοὺς ἄλλους ὅτι δὲν ἐπλάσθη διὰ τὰς ἡδονὰς τοῦ κόσμου τούτου, ἀλλὰ διὰ παθήματα μυστικὰ καὶ ἀόριστα, ὥστε τὸ ἐπίστευσε καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος. Ἰδοὺ διατὶ φέρει ὑπερηφάνως στρατιωτικὴν καπόταν. Ἐννοήσας ὅτι τὸν ἐκατάλαβα δὲν μὲ ἀγαπᾷ, ἂν καὶ φαινόμεθα οἰκειότατοι φίλοι. Ἐχει ὄνομα ἀνδρείου τὸν εἶδα εἰς τὸν πόλεμον στριπογυρίζει τὸ ξίφος, φωνάζει καὶ ὄρμη κλείων τοὺς ὀφθαλμούς. Τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι ἀνδρεία. Ἐχω τὴν πεποίθησιν ὅτι θὰ συναντηθῶμεν ποτὲ εἰς τὸν αὐτὸν δρόμον, καὶ μὲ τρόπον ὅστις θὰ ἀποθῆ ἐλέθριος εἰς ἓνα τῶν δύο.

Εἶμαι βέβαιος ὅτι ἦλθεν εἰς τὸν Καύκασον ἀπὸ ἰδιοτροπίαν, καὶ ὅτι τὴν παρκαμὸν τῆς ἀναχωρήσεώς του ἀπὸ τὴν ἐξοχὴν τοῦ πατρὸς του, θὰ εἶπε μὲ σοβαρότητα εἰς τινὰ ὠραῖαν γειτόνισσαν « Δὲν ὑπάγω νὰ ὑπηρετήσω, ὡς νομίζεις, ὑπάγω ν' ἀποθάνω . . . καὶ τοῦτο . . . διότι . . . (καὶ θὰ ἔβαλε τὴν δεξιὰν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του) . . . ὄχι δὲν πρέπει

νὰ τὸ μάθης . . . ἡ ἀγγελικὴ σου ψυχὴ θὰ φρίξη . . . τί σὲ μέλει δι' ἐμέ; . . . ἤμπορεῖς νὰ μ' ἐννοήσης; . . » Καὶ ἄλλα τοιαῦτα.

Εἰς ἐμὲ δὲ εἶπεν ὅτι ἡ αἰτία διὰ τὴν ὁποίαν κατετάχθη εἰς τὸ σύνταγμα Κ. . . δὲν θὰ τὴν μάθη ποτὲ ἄλλος παρ' αὐτή. Εἶναι ὅμως εὐχάριστος ὅταν ἀποχωρίζεται τὴν τραγικὴν του καπόταν. Εἶμαι πολλὰ περιέργως νὰ τὸν ἰδῶ πλησίον γυναικῶν τότε θὰ ζητή, ὑποθέτω, νὰ προσποιητῆ τὸν ἀληθῆ χαρακτήρα του τὸν ἠρώτησα πῶς διάγει εἰς τὰ λουτρά καὶ ποίους γνωρίμους ἔχει.

— Ἡ ζωὴ μου, ἀπεκρίθη στενάξας, εἶναι πολλὰ δεινὴ. Τὸ πρῶτ' πίνομεν νερόν καὶ εἴμεθα ἀδύνατοι ὡς ἄρξωστοι τὸ βράδυ πίνομεν κρασί, καὶ εἴμεθα ἀνυπόφοροι ὡς ἄνδρες ὑγειῆς. ἔχομεν καὶ μερικὰς γυναικας, ἀλλὰ μικρὰ εἶναι ἡ παρηγορία παίζουσι βίς, ἐνδύονται ἄσχημα καὶ ὁμιλοῦν κάκιστα γαλλικά. Ἀπὸ τὴν Μόσχην ἦλθεν ἐφέτος μόνη ἡ πριγκίπισσα Σιγόβσκη μὲ τὴν κόρην τῆς ἀλλὰ δὲν τὰς γνωρίζω. Παντοῦ ἡ καπότα μου μὲ κακοσυσταίνει.

Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ διέβησαν ἔμπροσθέν μας δύο γυναῖκες, ἡ μὲν μεσόκοπος, ἡ δὲ νέα ὠραῖον ἔχουσα τὸ ἀνάστημα. Οἱ πλατεῖς πῖλοί των δὲν μ' ἐπέστρεψαν νὰ ἰδῶ τὰ πρόσωπά των, εἶδα ὅμως ὅτι ἦσαν ἐνδεδυμένοι κομψότατα. Τῆς νέας μάλιστα τὸ ἦθος ἦτο τόσον εὐγενὲς καὶ παρθενικόν, ὥστε δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ περιγράψω ἀφοῦ δὲ διέβη ἔμεινεν ἡ ἀνεξήγητος ἐκείνη εὐωδία τὴν ὁποίαν καταλείπουσι κατόπιν αὐτῶν αἱ εὐπρεπεῖς κυραὶ.

— Ἰδοὺ ἡ πριγκίπισσα Σιγόβσκη καὶ ἡ κόρη τῆς Μαρίας, μὲ εἶπεν ὁ Γρουσνίσκης. Εἶν' ἐδῶ πρὸ τριῶν ἡμερῶν.

— Ἡξεύρεις βλέπω καὶ τὰ ὀνόματά των.

— Ναί, ἀπεκρίθη ἐρυθρίασας τὰ ἤκουσα κατὰ τύχην δὲν ἐπιθυμῶ ὅμως νὰ τὰς γνωρίσω. Οἱ ὑπερήφανοι αὐτοὶ εὐγενεῖς θεωροῦν ἡμᾶς τοὺς στρατιωτικοὺς ὡς ἀγρίους. Ἀδιάφορον ἐὰν ὑπὸ τὴν περικεφαλαίαν εὐρίσκειται πνεῦμα, καὶ ὑπὸ τὴν καπόταν καρδίαν.

— Ἡ ταλαίπωρος καπότα! ἀνέκραξα μειδιάσας. Ποῖος εἶναι αὐτὸς ὁ ὁποῖος τὰς ἐπλησίασε καὶ προσφέρει εἰς αὐτὰς μὲ ἄπειρον χάριν ποτήριον;

— Εἶναι ὁ ὠραῖος Ρέχβιτς ἀπὸ τὴν Μόσχην. Εἶναι χαρτοπαίκτης τοῦ διαβόλου. Τὶ γένεια καὶ τί μαλλιά!

— Βλέπω, εἶπα, ὅτι σήμερον γνωρίζεις τὸ ἀνθρώπινον γένος . . .

— Καὶ πρέπει διότι . . .

— Τῶντι.

Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ αἱ δύο κυραὶ διευθύνθησαν πρὸς τὸ μέρος μας ὁ δὲ Γρουσνίσκης στηριχθεὶς δραματικῶς πρὸς εἰς τὸ δεκανίκιόν του, μὲ ἀπεκρίθη γαλλιστὶ μὲ δυνατὴν φωνήν

— Φίλτατέ μου, μισώ τους ανθρώπους διὰ νὰ μὴν τοὺς καταφρονήσω. Ἄνευ τούτου ἡ ζωὴ θὰ ἦτον ἀηδιστάτη.

Ἡ δὲ νέα πριγκίπισσα στραφεῖσα ἠτένισε τὸν ξήτορά μου μὲ περιέργειαν. Τὸ βλέμμα της δὲν ἦτο χλευαστικόν, καὶ διὰ τοῦτο συνεχάρην τὸν σύντροφόν μου εἰπών·

— Ἡ νέα αὕτη εἶναι ὠραιότατη ἔχει ἀγγέλου μάτια. Τὰ βλέφαρά της εἶναι τόσον μακρὰ, ὥστε αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου δὲν θὰ βλέπουν ποτέ τὴν κόρην τῶν ὀφθαλμῶν της. . . Μὲ φαίνεται ὅτι τὸ ὠραιότερον ἀφ' ὅσα ἔχει εἶναι αὐτά. . . Ἄ! ἔχει καὶ λευκότατα δόντια· διατί δὲν ἐμειδίασεν ἀκούσασα τὴν πομπώδη σου φράσιν;

— Ὀμιλεῖς διὰ μίαν εὐμορφὴν γυναῖκα, ὑπέλαβε μὲ θυμὸν ὁ Γρουσνίσκος, ὡς νὰ ἦτον ἄλογον.

— Φίλε μου, ἀπεκρίθη μιμηθεὶς τὸ ἦθος καὶ τὸ ὕψος του, καταφρονῶ τὰς γυναῖκας διὰ νὰ μὴν τὰς ἀγαπῶ ἄλλως ἢ ζωὴ θὰ κατήντα γελοιωδέστατον μελόδραμα.

Καὶ χωρισθεὶς ἀπ' αὐτὸν ἐπεριδιέβασα μισὴν ὥραν μεταξὺ τῶν δένδρων καὶ τῶν βράχων· ἐπειδὴ δὲ ἤρχισε ζέστη διευθύνθη εἰς τὴν κατοικίαν μου. Διαβαίνων πλησίον τῆς θειώδους πηγῆς, ἐστάθη διὰ νὰ ἀναπνεύσω ὑπὸ τὸ παράπηγμα, καὶ εἶδον σακηνὴν περιέρχον· τὰ πρόσωπα δὲ τοῦ δράματος εἶναι τὰ ἐξῆς· ἡ πριγκίπισσα καλῆ μὲν συνομιλεῖ μὲ τὸν ἐκ Μόσχας νέον. Ἡ ὀμιλία ἐφαίνετο σπουδαία. . . ἡ κόρη της περιεφέρετο σκεπτικῆ πλησίον τῆς πηγῆς, καὶ ὁ Γρουσνίσκος ἐστέκετο ὀλίγον μακρὰν αὐτῆς· οὐδεὶς ἄλλος ἦτον ἐκεῖ.

Πλησιάζεις ἔτι πλέον ἐκρίθη ὀπισθεν γωνίας· τοῦ Γρουσνίσκου τὸ ποτήριον εἶχε πέσει εἰς τὴν ἄμμον, καὶ ἔνεκα τοῦ πάσχοντος ποδός του ἐδυσκολεύετο νὰ τὸ λάβῃ. Πόσας διαφόρους θέσεις ἔλαβε διὰ νὰ κατορθώσῃ νὰ τὸ σύρῃ μὲ τὸ δεκανίκιόν του! Τὸ πρόσωπόν του ἐδείκνυεν ἀδημονίαν.

Ἡ πριγκίπισσα Μαρία ἔβλεπε ταῦτα καλῆτερά μου. Καὶ πλησιάζασα μὲ ἐλαφρότητα πτηνοῦ πρὸς αὐτὸν, ἔχαμῆλωσα, ἔλαβε τὸ ποτήριον καὶ τὸ ἀπέδωκεν εἰς τὸν Γρουσνίσκον μὲ ἀνεξήγητον χάριν. Ἡ ρυθίσε δὲ πολὺ καὶ ἐστρεψε τὸ βλέμμα πρὸς τὴν μητέρα της, ἀλλὰ δὲν τὴν εἶχεν ἰδεῖ. Ὅτε δὲ ὁ Γρουσνίσκος ἠθέλησε νὰ τὴν εὐχαριστήσῃ αὕτη εἶχεν ἤδη μακρυνθῆ. Μετ' ὀλίγον ἀνεχώρησε μὲ τὴν μητέρα της, καὶ τὸν νέον τῆς Μόσχας, καὶ ὅτε διέβη πλησίον τοῦ Γρουσνίσκου οὐτε καὶ ἐστρεψε τὴν κεφαλὴν, οὐτε εἶδε τὸ περιπαθὲς βλέμμα μὲ τὸ ὅποιον τὴν παρακολούθησεν ἐνῶ κατέβαινε τὸ βουνόν, ἕως οὗ εἰσῆλθεν εἰς τινὰ τῶν ὠραιότερων οἰκιῶν τῆς πόλεως.

Τότε μόνον παρετήρησεν ὁ Γρουσνίσκος ὅτι ἡμην παρών.

— Τὴν εἶδες; ἀνέκραξεν, εἶναι ἄγγελος!

— Καὶ διὰ τί; ἠρώτησα μὲ μεγίστην ἀδικοφορίαν.

— Πῶς; δὲν εἶδες;

— Εἶδα, εἶδα, σ' ἔδωκε τὸ ποτήρι σου. Ἐάν τι τῶν φυλάκων εὐρίσκετο ἐκεῖ, θὰ ἔκαμνε τὸ ἴδιον καὶ μὲ περισσοτέραν μάλιστα προθυμίαν, διότι θὰ ἤλιπε νὰ τὸν φιλοδωρήσῃ. Ἐννοῶ διὰ τί σὲ ἐλυπήθη· τόσον ἐστραβομουτζούνιζες ὅταν ἐπατούσες τὸ πληγωμένον σου πόδι!

— Καὶ δὲν ἐσυγκινήθη ὅταν εἶδες τὴν ὠραίαν ψυχὴν της; ζωγραφίζομένην εἰς τὸ πρόσωπόν της;

— Τὴ ἀληθεῖς ὄχι.

Ὁμολογῶ ὅτι δὲν ἔλεγα τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ἤθελα νὰ τὸν πεισματώσω. Εἶχα τὸ πάθος τῆς ἀντιλογίας. Ὄλος μου δὲ ὁ βίος ὑπῆρξε σειρά ἀντιφάσεων ἐλευθρίων εἰς τὴν καρδίαν καὶ εἰς τὸ πνεῦμά μου· ἀλλὰ πρέπει νὰ ὁμολογήσω ὅτι αἰσθημα ὄχι πολλὰ ἐντιμον ἐξυπνίσθη εἰς τὴν καρδίαν μου, τὸ αἰσθημα τῆς ζηλίας. Λέγω καθαρὰ τὴν λέξιν αὐτὴν, διότι ἔχω τὴν συνήθειαν νὰ μὴ προσποιώμαι. Δὲν εἶναι ὅμως διόλου παράδοξον ἂν νέος προσβάλλεται βλέπων ὠραίαν γυναῖκα προτιμῶσαν ἄλλον. Καταβάντες ἀπὸ τὸ βουνὸν σιωπηλοὶ, διέβημεν πλησίον τῆς οἰκίας τῆς πριγκίπισσας καὶ εἶδομεν τὴν νέαν εἰς τὸ παράθυρον. Ὁ Γρουσνίσκος σφίγγας τὸν βραχιόνά μου ἐξέριψε πρὸς αὐτὴν βλέμμα ἐξ ἐκείνων τὰ ὅποια δὲν κάμνουσι καμμίαν ἐντύπωσιν εἰς τὰς γυναῖκας. Ἰδὼν καὶ ἐγὼ αὐτὴν μὲ τὴν διόπτραν μου, παρετήρησα ὅτι ἐγέλασε καὶ ὠργίσθη διὰ τὴν αὐθαδεῖάν μου, πῶς ἀξιοματικὸς τοῦ Καυκάσου τολμᾷ νὰ στρέψῃ τὸν ὀφθαλμὸν πρὸς πριγκίπισσαν τῆς Μόσχας! . . .

Πρωτὴν τινὰ ἤλθεν εἰς τὴν κατοικίαν μου ὁ ἱατρὸς, ὅστις εἰ καὶ Ῥώσος, ὀνομάζεται Βέρνερ· τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι παράδοξον· ἐγνώρισά ποτε Γερμανὸν καλούμενον Ἰβάνοφ.

Ὁ Βέρνερ εἶναι ἄνθρωπος ἀξιοσημείωτος· εἶναι σκεπτικὸς καὶ ὕλιστής ὡς πάντες σχεδὸν οἱ ἱατροὶ, εἶναι δὲ καὶ ποιητὴς ἐν ταυτῷ, ποιητὴς καὶ εἰς τὰς πράξεις καὶ εἰς τοὺς λόγους χωρὶς ὅμως νὰ γράψῃ ἐπὶ ζωῆς τοῦ δύο στίχους. Γελοῦ πολλά συνεχῶς περὶ τῶν ἀσθενῶν του, ἀλλὰ τὸν εἶδα καὶ ἂ καίη δι' ἀποβλήσκοντα στρατιώτην. Πτωχὸς ὢν φαντάζεται ἑκατομύρια· καὶ ὅμως οὐτε βῆμα θὰ ἔκαμνε διὰ νὰ κερδήσῃ χρήματα· τὸν ἤκουσα λέγοντα ὅτι θ' ἀπένεμε προθυμότερον ὑπηρεσίαν εἰς ἐχθρὸν ἢ εἰς φίλον, διότι τὸ μῖτος αὐξάνει κατὰ λόγον τοῦ μεγαλείου τῆς ψυχῆς τοῦ ἀντιπάλου. Ἡ γλώσσά του εἶναι δικτική, καὶ διὰ τοῦτο πολλάκις παρέστησεν ἄνθρωπος τιμίους ὡς μωρούς. Οἱ ἀντίζηλοί του ἱατροὶ, φησούντες αὐτὸν δικασπεύουσι ὅτι ἐπερίπαξε τοὺς ἀγγρόστους του, καὶ οὕτω ἡ ὑπόληψίς του, ἂν καὶ

ἐπροσπαθήσαμεν νὰ τὴν ὑποστηρίξωμεν, ἔπεσε διὰ παντός.

Τὸ ἐξωτερικόν του κατὰ πρώτην ὄψιν εἶναι ἀρκετὰ δυσάρεστον· ὅταν ὅμως παρατηρήσῃς εἰς τὸ πρόσωπόν του τὴν εἰκόνα τῆς ἰσχυρᾶς καὶ δεδοκιμασμένης ψυχῆς του εὐχαριστεῖται. Ἐνίοτε αἱ γυναῖκες ἀγαπῶσιν ὡς τρελλὰ τοὺς ἀνθρώπους τούτους, καὶ δὲν ἀνταλλάσσουν τὴν ἀσχημίαν αὐτῶν μὲ τὸ ὠραιότερον καὶ ἀνθρωπότερον πρόσωπον. Καὶ τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι αἰσθάνονται τὴν εὐγένειαν τῆς ψυχῆς. Διὰ τοῦτο ἴσως οἱ ὁμοιάζοντες τὸν Βέρνερ τὰς ἀγαπῶσι τόσον. . .

Εἶναι δὲ μικρὸς τὸ ἀνάστημα, ἰσχνὸς καὶ ἀδύνατος ὡς παιδίον· ἔχει, ὡς ὁ Βάυρον, τὸν ἕνα πόδα βραχύτερον τοῦ ἄλλου, καὶ τὴν κεφαλὴν μεγίστην ὡς πρὸς τὸ λοιπὸν σῶμά του· ἡ κόμη του εἶναι κοντὴ, καὶ αἱ καταφανεῖς ἀνωμαλίαι τοῦ κρανίου του καταδεικνύουσιν εἰς τὸν φρενολόγον ἀντιθέτους κλίσεις· οἱ μικροὶ καὶ μέλανες ὀφθαλμοὶ του, ἀνήσυχοι πάντοτε, φαίνεται ὅτι θέλουσι νὰ διαπεράσωσι τὴν καρδίαν σου. Τὸ ἐνδυμὰ του εἶναι καθαρῶτατον, καὶ εἰς τὰς ξηρὰς, νευρώδεις καὶ μικρὰς χεῖράς του φέρει πάντοτε χειράκτια. Ὁ ἐπενδύτης, ὁ λαίμοδέτης καὶ τὸ ἐσωκάρδιον εἶναι μαῦρα. Ταχέως ἐγνώρισά τὸν ἱατρὸν τὴν ἄνθρωπος ἦτο· καὶ ἐγένεον φίλοι, διὰ τὸν λόγον πρὸ πάντων ὅτι δὲν εἶμαι ἐπιδεικτικὸς φιλίας. Ἐκ δύο φίλων ὁ εἰς εἶναι πάντοτε φίλος τοῦ ἑτέρου· ἐγὼ δὲν ἐπιθυμῶ νὰ εἶμαι οὔτε δούλος οὔτε κύριος. Πλὴν τούτου εἶμαι πλούσιος καὶ ἔχω ὑπερέτας. . . Ἰδὼν δὲ πῶς ἐγένεα φίλος του· τὸν ἀπήντησα εἰς Σ. . . μεταξὺ νέων· περὶ τὸ τέλος δὲ τῆς συναναστροφῆς ἡ συνομιλία ἔλαβέ τινα φιλοσοφικὸν χαρακτῆρα· τὸ ἀντικείμενον ἦτο περὶ βεβαιότητος, καὶ ἕκαστος ἔλεγεν ὅτι ἦτο βέβαιος περὶ τούτου ἢ τοῦ ἄλλου πράγματος.

— Τὸ κατ' ἐμὲ, εἶπεν ὁ ἱατρὸς, περὶ ἐνὸς μόνου εἶμαι βέβαιος.

— Περὶ τίνος; ἠρώτησα, ἐπιθυμῶν νὰ μάθω τὴν γνώμην ἀνθρώπου σιωπήσαντος ἕως τότε.

— Ὅτι θ' ἀποθάνω.

— Ἐγὼ ὅμως εἶμαι βέβαιος περὶ περισσοτέρων πραγμάτων· εἶμαι βέβαιος καὶ ὅτι ἐγεννήθην.

Ὅλοι ἐνόμισαν ὅτι λέγομεν ἀνοησίας, καὶ ὅμως ἐλέγομεν φρονιμώτατα. Ἐκτοτε πολλάκις συνητήθημεν, καὶ ἐσυζητήσαμεν ἀφηρημένα ἀντικείμενα, ἕως οὗ ἐπέστημεν ὅτι ἀμφότεροι ἐπροσπαθοῦμεν ν' ἀκατήσωμεν ἀλλήλους. Καὶ ἀτενίσαντες ἀλλήλους, ὡς ἄλλοτε οἱ Ῥωμαῖοι μάντιες, καθ' ἃ λέγει ὁ Κικέρων, ἐπεδόθημεν εἰς ἄσβεστον γέλωτα.

Ἡμην λοιπὸν ἐξηπλωμένος εἰς τὸ ἀνάκλιτρόν μου, παρατηρῶν μὲ προσοχὴν τὴν ὀροφὴν ὅτε εἰσῆλθεν ὁ Βέρνερ· ἀπέθεσεν εἰς τινὰ γωνίαν τὴν βιβλίον του, ἐκάθησεν εἰς θρανίον, ἐχασμήθη καὶ μὲ εἶπεν

ὅτι ἦτο πολλὴ ζέστη. Ἐγὼ δὲ ἀπεκρίθην ὅτι μὲ ἠνόχλουσιν οἱ μυῖαι· καὶ μετὰ ταῦτα ἐσιωπήσαμεν.

— Ἡξέυρεις, εἶπα ἐπὶ τέλους, ἱατρὲ μου ὅτι χωρὶς τρελοῦς ὁ κόσμος ὁλὸν ἦτον ἄνοστος; . . . Ἰδοὺ εἴμεθα δύο φρόνιμοι ἄνθρωποι, ἠξέυρομεν ὅτι ἠμποροῦμεν νὰ συζητήσωμεν περὶ πολλῶν πραγμάτων, ἀλλὰ δὲν συζητοῦμεν ποτέ. Γνωρίζομεν ἀμοιβαίως τὰ μυστικά μας, μίαν λέξις ἀποκαλύπτει ὀλόκληρον ἱστορίαν, καὶ διακρίνομεν τὴν ἀρχὴν ἐκάστου τῶν αἰσθημάτων μας διὰ μέσου τοῦ τριπλοῦ του καλύμματος. Εἰς ἡμᾶς τὸ λυπηρὸν εἶναι γελοῖον, καὶ εἴμεθα ἐν γένει ἀδιάφοροι πρὸς πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τοὺς ἄλλους. Ἐν μόνον μέσον μᾶς μένει, νὰ λέγωμεν νέα· εἰπέ με λοιπὸν, ἱατρὲ.

Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἔκλεισα ὡς κερκοπιακῶς τοὺς ὀφθαλμούς καὶ ἐχασμήθην.

Μετὰ πολλὴν δὲ σκέψιν ὁ ἱατρὸς ἀπεκρίθη·

— Εἰς τὸν τραγέλαρόν σου αὐτὸν εὐρίσκω καὶ μίαν ἰδέαν.

— Δύο.

— Εἰπέ με τὴν μίαν καὶ ἐγὼ σὲ λέγω τὴν ἄλλην.

— Πολλὰ καλλὰ, ἄρχισε ὅμως πρῶτος σύ.

— Ἐπιθυμεῖς νὰ λάβῃς πληροφορίας περὶ τίνος ἐλθούσης ἐδῶ ἐσχάτως, ἢ ὁποία ἔχει τὸν νοῦν της εἰς σέ;

— Βλέπω, ἱατρὲ, ὅτι δὲν ἔχομεν πλέον ἀνάγκην νὰ ὀμιλῶμεν, διότι ἀναγινώσκουμεν εἰς τὰς καρδίαις μας.

(Ἔπεται συνέχεια.)

ΠΟΙΗΣΙΣ.

ANAMNHΣΙΣ.

Ἐπῆρξεν ἄλλοτε καιρὸς, τῶν νεαρῶν μου χρόνων, ὅποτε θλίψις καὶ κλαυθμοὶ καὶ στεναγμοὶ ἐκ πόνων· Ὡς τότε δὲν καθίστανον τὰς ὥρας μου πικράς. Ὅποτε ἐνητένιζον τὸ βλέμμα ἀναστέλλον· Πρὸς τὸ παρὸν τὸ μειδιῶν, οὐδὲως πρὸς τὸ μέλλον· Κ' ἐρρόφων πλήρες, εὐτυχῆς, ποτήριον χαρᾶ.

Κ' ἐγὼ ποτε ἠγάπησα μετ' αἰσθημάτων θεῶν· Κι' ἀνέπνευσα τοῦ Ἔρωτος τ' ἀρώματα μεθύων· Ἐπὶ χειλέων πλάσματος ὠραίου καὶ ἄγνου. Κ' ἐγὼ εἰς τὰς ἀγκάλας μου τὰς ἦδη ψυχρανθείσας· Κι' ἀπὸ τῆς λήθης τὰς πυκνάς χιόνας καλυφθείσας· Ἐνεσφιξα ἐνθουσιῶν Ἄγγελον τ' Ὀυρανῶν.

Κ' ἐγὼ πολλάκις πάλλουσα μετὰ στοργῆς μεγάλης· Ἠσθάνθη τὴν καρδίαν μου ἐπὶ καρδίας ἄλλης· Ὁμοίως ὑπὸ ἔρωτος παλλούσης τρυφερώς. Κ' ἐγὼ δὲ ἐν μειδίῳ ἢ μόνον δὲ ἐν βλέμματι· Ἀσμένως ποτε ἔχονον τ' ὀρμητικὸν μου αἶμα· Ὁ ἦδη εἰς τὰς φλέβας μου κατέψυξ' ὁ καιρὸς.

Πλὴν φεῦ! τὰ πάντα ἔσθυσεν ἡ ἐπελθούσα λήθη.
 Ἡ φλέγουσα καρδιά της εἰς πάγους μετεβλήθη,
 Τοὺς πρώτους ἀπολέσασα νεανικούς παλμούς.
 Κ' ἦδη αὐτὴ ἀνάληγτος ἀντὶ εὐδαιμονίας
 Ποτήριον ἰσόχειλον θαυρῶν καὶ πικρίας
 Ὡς τοὺς φλογερούς μου καὶ θαυεῖς προσφέρει σναγαγμούς.

Τοῦ παρελθόντος χαίρετε ὄνειροι παρελθόντες,
 Σεῖς οἵτινες τὰς νέας μου ἡμέρας μειδιῶντες
 Μὲ κλάδους συνεπλέκετε μυρσίνης καὶ ῥόδης.
 Τὰ ῥόδα τῆς νεότητος κ' οἱ κλάδοι τῆς μυρσίνης
 Ἀπέβαλον πᾶν ἄρωμα τερπνὸν μακρὰν ἐκείνης
 Καὶ μαραμμένα καὶ ὠχρὰ πίπτουν ἐπὶ τῆς γῆς.

—000—

ΕΦΥΓΕΣ.

Ἐφυγες... κ' ἔγινε ζόφος δι' ἐμὲ τὸ φῶς μακρὰν σου
 Κ' ἄχαρις εἶν' ἡ ζωὴ μου στερημένη τὴν σκιάν σου.
 Ὅλ' ἡ πλάσις ἐκαλύφθη ὑπὸ πέπλου νεκρωσίου
 Κ' εἰς τὸ κέντρον κοινωνίας, ὡς εἰς κέντρον ζωῆς ἐρήμου
 Δι' ἐμὲ ἡ γῆ δὲν ἔχει χαρὰν πλέον οὐδεμίαν
 Πέριξ μου δὲν ἐλέπω πλέον εἰμὴ ἄλλους τρικυμίας,
 Εἰμὴ ἄδυσσον ὀδύνης, εἰμὴ πέλαγους θαυρῶν
 Καὶ χωρὶς χαρᾶς ἡμέρας καὶ χωρὶς ἐλπίδων βίον.
 Ἡ νεότης μου ἡ πρώτη ἦδη φεῦ! ἀπεμαράνθη,
 Καὶ ὡς ἀπὸ ἓνα κλάδον σκυληχοδόροτον τὰ ἄνθη,
 Πρὶν ἀνθήσασιν ἀκόμη ἐντελῶς συνεσταλμένα
 Φύλλον πίπτουσι πρὸς φύλλον, ἄσπρα καὶ νεκρωμένα.
 Οὕτως ἔλαι τῆς ζωῆς μου καταρρέουσιν αἱ ἐλπίδες
 Καὶ περὶ ἐμὲ δὲν μένουσιν εἰμὴ θλιβεραὶ φροντίδες.

Ἐφυγες... ἀλλὰ ὁ νοῦς μου μετὰ σοῦ περιοδεύει
 Κ' ἔχνη σου ὁ ὀφθαλμὸς μου πανταχοῦ ἐδῶ θηρεύει.
 Ναι, στὰ ῥόδα ἀνευρίσκω τὴν πνοήν σου τὴν γλυκεῖαν
 Κ' εἰς τὴν αὐραν τῆς φωνῆς σου τὴν μελωδικὴν μαγείαν
 Ἡτις ἄλλοτε τοσάκις καθύσχεσται τὰ πάθη
 Τὰ κοχλάζοντα βιαίως στῆς καρδίας μου τὰ βάθη.
 Ἀλλὰ μάτην τεθλιμμένος συνεχῶς πλανῶμαι ἦδη
 Παρὰ τὸ δωματίον σου ἡ καρδιά μου νὰ ἴδῃ
 Προσοδοῦ τὸ φάντασμά σου κ' ἀνά πᾶν μου εἶμα πάλλει.
 Σὲ ἀνήρπασε μακρόθεν ἄλλου εὐτυχῆς ἀγκάλῃ,
 Κ' ὡς ὁ ἥλιος ὀπότεν ὑπὸ μαῦρα κρυθῆ νύφῃ
 Κατηφῆς τὴν φύσιν ἔλην ὁ ὀρίζων περιστεφῆ,
 Οὕτω καὶ τὰ μέρη ταῦτα ἀφ' ἧς ἔφυγες ἡμέρας
 Στέφονται ὑπὸ ἀθύμου καὶ θαυεῖας ἀτμοσφαιρας!...

Ἐφυγες πρὸς ἄλλας χώρας, πρὸς τὸν ἦχον φωνῆς ἄλλης
 Πλὴν ποτὲ φιλίας τόσον διαπύρου καὶ μεγάλης
 Παλμούς οἷσι εἰς ἐκείνας μ' ἔρριπτον τὰς συγκινήσεις
 Εἰς καρδίαν ποτὲ ἄλλου, ὦ! ποτὲ δὲν θ' ἀπαντήσης!
 Κ' ἀφοῦ φύγη τῆς χαρᾶς σου ἡ ἐπικαιρος μαγεία
 Καὶ ὁ βίος ἴδῃς ἔτι οὔτε ῥόδα οὔτε ἴα
 Εἰς τὰ θέρη τῶν ἀφόρων ἀκανθῶνων του συνάγει
 Ἄλλ' ἀφθόνους τοῦναντίον βλαστούς θλίψεων παράγει
 Κ' ἡ ζωὴ πρὸς ἦν ἀσμένῃ τρέχεις τώρα καὶ γελῶσα
 Ἰδῆς ἔτι δὲν ἐγκλείει τόσα θέληγτρα ὅποσα
 Εἰς τοὺς νέους σου ὄνειρους ποτὲ ἴσως ἐφαντάσθης
 Τότε θὰ νοήσης τότε... φίλη, πόσον ἐλανθάσθης.
 Θὰ νοήσης... πλὴν ἐξώρας,—εἰς τὸ ζωηρόν σου στήθος
 Θὰ ἐπικάηται τῆς Μοίρας ἀδυσώπητος ὁ λίθος!...

—000—

Ο ΧΕΙΜΩΝ.

Ἐσίγησεν ἡ ἀηδὼν, ἀπῆλθ' ἡ φιλομήλα
 Κι' ἀπὸ τῶν κλάδων πρὸ πολλοῦ ἐπέρρευσαν τὰ φύλλα
 Ἄνάρπαστα συλεύματα τῆς τόλης τοῦ βορᾶ.
 Ἦδη πυκναὶ καλύπτουσι τὰ ὄρη αἱ χιόνες
 Ὡς πένθημα καλύμματα ὡς νεκρικαὶ σινδόνες
 Ἐκτεταμέναι εἰς νεκροῦ τὰ μέλη τὰ ψυχρὰ.

Οἱ μυροφόροι ζέφυροι, ἡ φύσις ἡ γελῶσα
 Τοῦ φθινοπύρου τοῦ τερπνοῦ τὰ θέληγτρα τὰ τόσα
 Τὰ πάντα ὡς ὑπ' ἰσχυροῦ ἐτάκηνσαν πρὸς.
 Ἦλθ' ὁ χειμὼν, — τὸν θάνατον στὴν φύσιν ἐπιφέρων
 Τὰ πάντα κατενάρκωσεν ὁ χιονόβριξ γέρων
 Ἰπὸ τὴν θλίψιν τῆς σκληρᾶς καὶ παγερᾶς χειρὸς.

Βορᾶς εἰς τὰς ὑέλους μου ἀκάθεκτος προσπνέει
 Ἐνφῶ βροχῆς βυάκιον τὴν στέγην διαβρέει
 Τῶν κεραμίδων μεταξὺ ἀρμονικῶς ἤχου.
 Καὶ βορᾶς ἔμως καὶ βροχῆ μ' ἠδύνουσιν ἀφότου
 Ὁ χρόνος μου παρέσυρος τοῦ ἔρωτος τοῦ πρώτου
 Τὴν ἄφατον ὄνειρωξιν στὸν βιαιὸν των ῥουῖν.

Ἐπὶ θρανίου μαλθακοῦ πλησίον τῆς ἐστίας
 Καθήμενος ἠδύνομαι τόρα τὰς τρικυμίας
 Ν' ἀκούω νὰ συγκρούωνται στὰ σκότη τῆς νυκτός,
 Καὶ Ὀμηρον στὰς χεῖράς μου βαστάζων ἢ Δισχόλον
 Τὴν φαντασίαν νὰ πληρῶ διὰ σκηνῶν ποικίλων
 Ἐνφῶ παγεῖα ἡ χιὼν στοιβάζεται ἐκτός.

Ὡς τῆς Τροίας τὸρ' ἠδύνομαι ἐνθους τὰς πεδιάδας
 Τὸν Ποιητὴν ν' ἀκολουθῶ, μὲ τοῦ νοῦς τὰς δάδας
 Φωτίζοντα καλλιπεπῶς τὴν μάχην τὴν σφοδρὰν,
 Κ' ἀντὶ πολεμικῆς κλαγγῆς, ἀντὶ ταραχοῦ μάχης,
 Ἄντι τῶν πρὸς τὸν Ἐκτορα κλαυθμῶν τῆς Ἀνδρομάχης,
 ἠδύνομαι συρίζοντα ν' ἀκούω τὸν βορᾶν.

Ν' ἀναπολῶ ἠδύνομαι εἰκόνα φίλην τέλος,
 Ἦς τ' ὄνομα στὰ ὠτὰ μου ὡς μουσικόν τι μέλος,
 Ὡς ἀειδὴ οὐράνιος ἀρμονικῶς ἤχετ.
 Καὶ ὅτε τοῦτο τ' ὄνομα — τὸ ὄνομα ἐκείνης,
 Προφέρω ἔτι ὡς ἐμὸν ἐν ὦρα ἀφροσύνης,
 Τὰ ὄνειρά μου νὰ κυλᾶ ἐξῶθεν ἡ βροχῆ.

Σ. Σ.

ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ

ετυπογραφικῶν παροραμάτων ἐν τῷ προη-
 γουμένῳ 303 φν.λ.λαδιῶ.

—000—

Σελ. 370, στήλ. β', στίχ. 4. Ἀνάγνωθι Ἰκαρίου.—
 Αὐτόθ. στίχ. 42. Ἀνάγν. Ἰππουρέδος. — Αὐτόθ.
 στίχ. 48. Ἀνάγν. φερόμενα Ἀργοναυτικά. — Σελ.
 371, στήλ. α', στίχ. 4. Ἀνάγν. Ἦδ' ὡς. — Αὐτόθ.
 στίχ. 36. Ἀνάγν. τῆς Καρίας »